

İletişim Dünyasının Temsilcileri İstanbul'da Biraraya Geldi

*İLAD'la IAMCR'ın
Ortaklaşa Düzenlediği
"Haber Araçları Ve
Uluslararası Uyuşmazlıklar
Konulu Konferans"
Büyük İlgi Gördü*

İLAD'ın ev sahipliğiyle düzenlenen "Haber Araçları ve Uluslararası Uyuşmazlıklar" konulu uluslararası konferans 19-20 Haziran tarihlerinde İstanbul'da Büyük Tarsıya Otelinde yapıldı. İLAD'ın Uluslararası İletişim Araştırmacılar Birliği IAMCR'la ortaklaşa düzenlediği bu konferans İletişim Dünyasının birçok ünlüsünü İstanbul'da Türk Meslektaşlarıyla buluşturdu.

40'ı aşkın ülkeden yüze yakın yabancı iletişim uzmanının katıldığı konferansa, "Haber Araçları ve Uluslararası Uyuşmazlıklar" konusu değişik boyutlarıyla yorumlandı ve tartışıldı. Konferansa sunulan bildirilerin bazılarının başlıkları şöyleydi: "Körfez Savaşının izlenmesinde propaganda ve haber çarpıtması", "Körfez Savaşının izlenmesinde sosyolojik ve cinsiyet boyutu", "İletişim Teknolojisi, uzlaşmazlık ve Körfez Savaşı", "Komünün politik ve ekonomik perspektifi", "Haberlerin karşılaştırılması değerlendirilmesi", "Savaşın izlenmesinde meslek ahlakı", İki gün süreyle sunulan bildiriler ve tartışılan konuların sonra, İstanbul Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Müdürü Tayfun Akgöner'in yönetiminde bir değerlendirme paneli yapıldı. Panelde katılan Prof. Herbert Schiller, Prof. Gerber, Prof. Hamit Mowlana ve Dr. Haluk Şahin, Medya'nın uluslararası uyuşmazlıklardaki durumunu değerlendirenken özellikle son Orta Doğu Savaşında ortaya çıkan durumu irdelədiler.

İLAD-IAMCR işbirliğiyle gerçekleştirilen "Haber Araçları ve Uluslararası Uyuşmazlıklar" konulu konferansın açılışına, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanı Prof. Dr. Nurettin Süzen ve Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nezih Demirkent de katıldılar ve birer konuşma yaptılar. Konferansa kapanış oturumunda da başbakanlık Basın Yayın Genel Müdürü Büyükelçi Kaya Toperi bir konuşmayla katılımcıları selamladı. Konferansın açılış ve kapanış oturumlarında IAMCR Başkanı Coes Hamelink ve İLAD Genel Sekreteri Hüsamettin Ünsal da kurulları adına katılımcılara seslendiler.

Konferans sırasında karikatürist Tan Oral İletişim konulu bir karikatür sergisi açtı. Konferansı dolayısıyla İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanı Prof. Dr. Nurettin Süzen Emirgan'daki Şale Köşkte bir "Hoşgeldiniz" kokteyli düzenledi. Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nezih Demirkent de konferans katılımcılarına Balta İnanım'daki Üniversite konukevinde bir öğle Yemeği

düzenledi. Demirkent'in bu yemeğine İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Cem Y. Demiroğlu da katıldı. Konferans katılımcıları için Yapı Kredi Bankası Genel Müdür Yardımcısı Ömer Kayaboğdu Yeniköy'deki Banka Kurumunda bir akşam Yemeği, Başbakanlık Basın Yayın Genel Müdürü Büyükelçi Kaya Toperi de Sepetçiler Kasnında bir veda yemeği düzenledi. Türk basın dünyasındaki davetlilerin de yer aldığı bu yemekte İLAD'ın konukları birçok Türk gazetecisiyle de tanıştılar.

"Haber Araçları ve Uluslararası Uyuşmazlıklar" konulu uluslararası konferans öncesinde IAMCR Uluslararası konseyi de İstanbul'da toplandı. Konsey iki günlük çalışmalarını sırasında 1992'de Brezilya'da yapılacak olan IAMCR XVII. kongresi ve "Yeni Bir Dünya İçin İletişim" konulu konferansının hazırlıklarını görüşüp ve çeşitli kararlar aldı. Milliyet Gazetesi de konsey üyelerine The Marmara otelinde bir yemek

düzenledi. Bu arada, Konferansın gerçekleştirilmesi için Cumhuriyet Gazetesi de tüm katılımcılara sunulmak üzere bir çanta hazırladı.

"Haber Araçları ve Uluslararası Uyuşmazlıklar" konulu uluslararası konferans çok kısa zamanda hazırlanmış ve beklenenin üzerinde uluslararası katılım sağlanmış. IAMCR Başkanı Hamelink bu sonucu "mucize" olarak niteliyordu. Bu bir ekip çalışmasının ürünüydü ve İLAD yöneticileri ve özveriyle yardımlarını esirgemeyen İLAD üyeleri yanında konferansa destek olan ve yukarıda adları yazılan tüm kişi ve kuruluşların bu bağanda büyük katkısı vardı.

Bu başarılı toplantı sonunda İLAD'la IAMCR'ın ilişkilerini geliştirerek sürdürmeleri kararlaştırıldı. İki kuruluşun yöneticileri gelecekte daha büyük düzenlemeleri gerçekleştirmek ve öylen arasında bilgi alışverişini artırmak için çalışmalarını yoğunlaştırabileceklerini açıkladılar.

Mükemmel Bir Gösterge

Cees J. HAMELINK
(IAMCR Başkanı)

Konferansa katılanlar, profesyonelliğin gerektirdiği ahlak normlarına, teknolojik boyutlara olduğu kadar, bu sorunların sosyolojik, seks ayrımı ve iktisadi perspektiflerine de değindiler.

Yazısı sayfa 2'de

Mükemmel Bir Gösterge

Cees J. HAMELINK
(IAMCR Başkanı)

Kitle İletişim Araçları ve Uluslararası Çatışmalar Konferansı, çeşitli yönleriyle hatırlanmaya değer bir toplantı oldu.

* Konferansın en bariz yönü, düzenlenişine hakim olan misafirperverlik, sıcaklık ve etkinlik idi. Bu üç unsur, konferansın ilk bakışta göze çarpan kalitesinin sağlam altyapısını oluşturuyordu.

* Konferans zamanlama ve fikir açısından konjonktüre denk düşen ana teması nedeniyle, özel bir ilgi gördü. Ayrıca bir tek konu üzerinde odaklaşabildiği için, bu konferans, çok teşvik edici ve yararlı oldu.

* Konferansa katılanlar, Körfez Savaşı ile ilgili haberleri inceleyen çeşitli bildirileri tartıştılar; haberlerin içeriklerini tahlil ettiler; haber akışının örgütlenişini üzerinde çalıştılar; sansür sorununa ve insan hakları konusunun farklı boyutlarına eğildiler; profesyonelliğin gerektirdiği ahlak normlarına, teknolojik boyutlara olduğu kadar, bu sorunların sosyolojik, seks ayrımı ve iktisadi perspektiflerine de değindiler.

Konferansa ilişkin kişisel değerlendirmede, iki önemli nokta öne çıkıyor:

Bunların birincisi, bir araştırmacılar topluluğu olarak, fiili bir çatışmanın hemen ertesinde, kitle iletişim araçlarının uluslararası bir olaydaki performansı üzerinde çalışmayı başarmamızdır. Tıpkı kitle iletişim araçları

gibi, entellektüeller de, gerçek hayatta meydana gelen çatışmaları büyük bir dikkatle izliyorlar. Bazı savaşlar, kitle iletişim araçları tarafından ihmal edildiği gibi, akademik çevrelerce de unutuluyor. Savaşlar tüm şiddetiyle sürüp gitse de, görünen o ki, pek azı gerçekten dikkatimizi çekiyor. Körfez Savaşı gibi, yankılar tüm dünyayı etkileyen savaşların ışığında, devamlı olarak ve eleştirel düşünmek için akademik bir forumun oluşturulması açıktır.

Sistemik ve derinlemesine çalışmaların yürütülmesi için vakit henüz erken ise de, araştırmacıların bu hayati uluslararası çatışmada, kitle iletişim araçlarının performansına eğilmeye başlaması çok önemlidir. Medyanın performansı üzerindeki bu odaklaşmayı, gerçekten de, kitle iletişim araçlarının, doğru ya da sapıtılmış haber kaynakları ve siyasi probagandanın araçları gibi, bu çatışmada kilit unsurlar olarak oynadığı, belirgin roller sağladı.

İkincisi, bu konferansın IAMCR için yeni ve deneysel bir serüven oluşu... Geçmişte, Dernek, bilhassa iki senede bir tekrarlanan konferanslar üzerinde yoğunlaşmıştı.

İstanbul'daki olay, üyelerin konferanslarla daha faal olarak ilgilenmesi için çeşitli opsiyonlar yaratma niyetine işaret etti. Milli bir derneğin desteğiyle toplanan, daha dar kapsamlı ilk konferansı bu. Derneğin ileride de şevkle tekrarlayacağı çok başarılı bir deney oldu.

İstanbul konferansı, IAMCR ile İLAD arasında iş ilişkilerinin başlayışının mükemmel bir göstergesiydi. Bundan böyle, Türk dostlarımız ve meslektaşlarımızla, gelecekte, çok üretken ve yaratıcı, entellektüel bir işbirliği gerçekleştireceğimizden emin olabiliriz.

Amsterdam, 8 Ağustos 1991

Boğaziçi'nde Bir köprü

hem IAMCR hem de İLAD, coğrafi faaliyet sahalarını yeni sınırlara genişletmekle kalmadılar, daha önce değerlendirilmemiş kaynakları kullanarak nelerin başarılacağı konusunda da bir örnek oluşturdular.

Hamid MOWLANA
IAMCR Başkan Yardımcısı

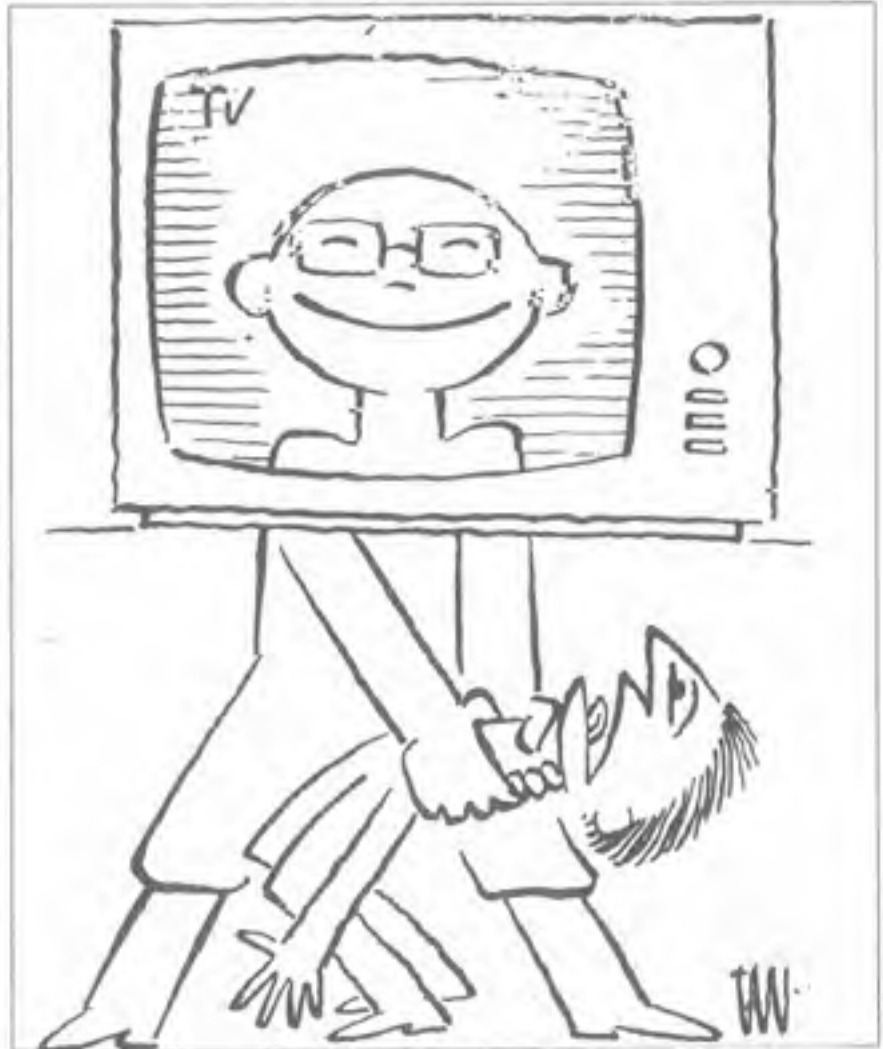
Türk meslektaşlarıma, 1989 kasım ayında, İstanbul'da IAMCR-İLAD'ın ortaklaşa bir konferansın düzenlenmesini önerdiğimde, teklifimi yalnızca büyük bir coşkuyla karşılamakla kalmadılar, konferansın genel temasının Kavşakta İletişim: Kuzey-Güney, Doğu-Batı olmasını da kabul ettiler, Avrupa ile Asya'yı birleştiren antik bir şehir olarak İstanbul'un sahip olduğu tarihi yer, bu şehrin çok sayıda medeniyetin kavşak noktası oluşu ve uluslararası ilişkilerde oynadığı önemli rol, olaylar, yalnızca Avrupa ya da Ortadoğu çapında değil dünya çapında, süratle gelişmeye başlayınca, ilk buluşmamızdan sonra, daha da belirgin bir hal aldı. Bu bakımdan, dünya çapında gelişen olayların ışığında, konferansın ana teması üzerinde odaklaşmak gerekeceği doğaldı. Böylece, 19-20 Haziran 1991 tarihinde, Kitle İletişim Araçları ve Uluslararası Çatışma üzerine Uluslararası Konferans: Körfez Savaşı konferansı toplandı.

IAMCR-İLAD konferansı, bir çok başka açılardan da önem taşıyordu. Birincisi, IAMCR'nin tarihinde, iki yolda bir düzenlenen Dünya Kongre'leri ve Genel Kurul toplantıları listesine, yeni bir uluslararası konferans eklemiş oldu. böylece, IAMCR'nin akademik ve profesyonel faaliyetleri daha devamlı bir temelde zenginleşti. İkincisi, İstanbul Konferansı, IAMCR ile İLAD arasında tarihi bir bağ oluşturduğu gibi, kurduğu bu bağla, ileti-

şim araştırmaları alanında, uluslararası ve bölgesel işbirliğinin önemini de vurguladı. Üçüncüsü, İstanbul Konferansı'nın başarısının yanısıra, sunulan tebliğlerin kapsadığı konuların, uluslararası iletişim alanında, çok sayıda akademisyen ile profesyoneli bir araya toplayacağını ispatladı. Sözün kısası, uluslararası ilişkilerin hızlı değişim ortamında, iletişim üzerinde çalışan

araştırmacıların, yalnızca uluslararası camianın bütünüyle değil, kendi bilim dallarının kalitesi ve tutarlılığı konusıyla da ilgili olan, iktisadi, siyasi ve kültürel gelişmeler gibi özel alanlara, daha bir dikkatle eğilmeleri gerekiyor.

İLAD'ın yönetim kuruluna ve personeline, düzenledikleri muhteşem konferans ve işbirliği için teşekkür ediyorum. Kimi zaman, çok güç şartlar altında gerçekleştirdiler bu konferansı. Ama çalışmalarını sayesinde, hem IAMCR hem de İLAD, coğrafi faaliyet sahalarını yeni sınırlara genişletmekle kalmadılar, daha önce değerlendirilmemiş kaynakları kullanarak nelerin başarılacağı konusunda da bir örnek oluşturdular.

Güncel ve Önemli Bir toplantı

Demokratik bir ülkede özgür basının, ama kendi isteğiyle ama hükümetlerin geliştirdikleri yeni sansür yöntemleri nedeniyle adeta devletin propaganda aygıtı haline dönüşmeleri onların tüm karamsar beklentilerini aşmış, yalınlık ölçülerine varmıştı.

Haluk ŞAHİN

Türkiye Körfez Savaşı sırasında Ortadoğu'da önemli bir role talip olmuştu. Savaş sonrasında ise, savaşın iletişimel sonuçlarının değerlendirilmesinde de önemli bir rol oynadı:

Haziran ayında yeni açılan Uluslararası Basın Merkezinde Türkiye Dış Basın Demosüresi düzenlenen "Körfez Çatışması ve Basın" konulu sempozyumunda çeşitli uluslardan gazeteciler görüşlerini açıkladılar. Ondan bir kaç hafta sonra da çeşitli uluslardan iletişim-bilimciler ILAD-IAMCR konferansında aynı konuyu enine boyuna tartıştılar. Medya tarihinde önemli bir yeri olacak olan bu savaşın havvulu üzerine böylece İstanbul etüketi de yapılandırılmış oldu.

Ben konferansın sonunda tüm konuşmaların bir değerlendirilmesini yapacağı kapını açık oturumundaki konuşmacılardan biriydim. (Öteki konuşmacılar George Gerbner, Hamid Mowlana, ve Herbert Schiller idi Prof. Tayfun Akgüner oturumu yönetti.) Notların epey uzundu. Ne var ki, zamanın çok sınırlı olması nedeniyle bir çok konuyu es geçmek zorunda kaldım. Kusursuz aynı durum öteki konuşmacılar için de geçerliydi. Zaman olsa bütün gece konuşabilirdik.

Daha doğrusu medyalarından şikayet edebiliirdik!

Medyalar kimin hizmetinde?

Kapanış konuşmasında IAMCR başkanı Cees Hamelink'ın da vurguladığı gibi, tüm konuşmacıları birleştiren ana tema medyalarından şikayetti. Hele Amerika ve İngiltere'den gelen konuşmacılar kendi ülkelerinde medyaların bu savaşa oynadıkları rol konusunda dehşet içindeler. "Demokratik bir ülkede özgür basın, ama kendi isteğiyle ama hükümetlerin geliştirdikleri yeni sansür yöntemleri nedeniyle adeta devletin propaganda aygıtı haline dönüşmeleri onların tüm karamsar beklentilerini aşmış, yalınlık ölçülerine varmıştı.

İçin ügünç yanı, biz Türk iletişim bilimcileri ve iletişimcileri genellikle basını öz-

gürlüğü liginde kendimizi onlarla aynı kümeye koymamamıza rağmen bu kez daha az karamsar şeyler söylüyorduk. Türkiye de, özellikle yazılı basın savaşla ilgili tartışmayı çok daha geniş bir yelpaze üzerinden yapmış İngiliz ve Amerikan basını gibi hep bir ağızdan savaş çıkartkanlığı yapmak yerine çoğu kez yansız hatta muhalif roller üstlenmişti. Basının ve kamuoyunun bu gönülsüz tutumunun askeri açıdan frenleyici bir etki yaptığını savaşın sonra Cumhurbaşkanı Turgut Özal bile kabul etmişti.

Hegemonya nasıl delinir?

Acaba için böyle olmuştu? Benca, savaşın medyalarla yansıması siyasal yapılar ile medyalar arasındaki ilişkilerin yeniden ele alınarak incelenmesini gerektiriyordu.

Amerika ve İngiltere'ye baktığımızda bunların ikisinin de temelde iki siyasal partiye dayandığını görüyorduk. Her iki ülkede de bu iki siyasal parti savaşı vargüçüyle desteklemiş, bu konuda inisiyatifini ötekine bırakmamaya çaba göstermişti. Siyasal düzlemde ciddi bir tartışma yapıldığı söylenemezdi. Toplumun büyük bir çoğunluğunun temsilcisi konumundaki siyasal partilerde gerçek ve kapsamlı bir tartışma olmayınca, toplumda da, medyada da olmamıştı. Barış hareketleri kolayca marjinalize edilevermişti. Savaşa karşı çıkmak Saddam-severlik ve ihanetle eş tutulmuştu. Medyalar bir istisna oluşturmak şöyle düşün, hegemonya düzeyine ulaşan görüşün borazancılığını yapmışlardı. Öncü değil, izleyici konumdaydılar. Konsensusun yutucu bekçileriydiler.

Ote yanınan, Türkiye'de savaş konusunda siyasal bir konsensus oluşmadığı için, askeri opsiyonlar siyasal partiler tarafından şiddetle eleştirildiği ve hatta bu konuda mitingler yapıldığı için, Türk yazılı basın da bu durumu yansıtmıştı. Acaba seçmenlerin yüzde 85-90'ını temsil eden üç dört büyük parti arasında mutabakat oluşmuş olsaydı basını aynı eleştirel tutumu takınabilir ve sürdürülebilir miydi?

Evet, siyasal yapılarla iletişim organları arasındaki bağlantı ve ilişkilere son deneyimlerin ışığında bir daha bakmak gerekli-

yor. Ülkeden ülkeye yapılacak vak'a araştırmaları, karşılaştırmalı araştırmalar daha sağlıklı kuramsal genellemeler yapılabilmesine yardımcı olacaktır. Bu açıardan Türkiye'nin deneyimini özel bir önem taşıyacaktır. Ben burada çok eszip ve önemli bir doktora tezi konusu görüyorum.

Özgürlük araçları mı?

İkinci olarak, Körfez Savaşı, yeni iletişim araçları ile özgürlükler arasındaki ilişkilerin de yeni gözlerle değerlendirilmesini zorunlu kılıyordu. Bu savaş tarihin ilk "high tech" savaşıydı. Ama yazılı savaşın için değil, onları izleyen gazeteciler için de böyleydi bu. Bilgisayarlar, uzay uyduları, taşınır televizyon kameraları vb. hem "high tech" in hem de "kalem" in hem askerleri, hem de gazetecilerin hizmetindeydiler. Ama, acaba daha çok hangisinin hizmetindeydiler? Haber toplayıp göndermeyi mi, yoksa onları sansür etmeyi mi daha kolaylaştırıyorlardı? Bölgede çalışmış medya profesyonelleri bu konuda sansürçülerin kazandığını itiraf ediyorlar. Peki, ne yapılabilir?

Bu konunun da derinlemesine tartışılması gerekiyor.

Çoksesli bir dünya için alarm

Körfez Savaşı hem dünya hem de tek tek ülkeler için alternatif haber kaynakları bulunmasının önemini bir kez daha ortaya koydu. Bilgiye karşı bilgi gerek. Ne var ki, bilgi toplamak "high tech" çağında daha da pahalılaşıyor. Dünyanın büyük bir bölümü bu gibi sarsıcı olayları kendi muhabirleriyle izlemek yerine belirli kaynaklara mahkum kılıyor. Haziran ayında Sepetçiler Kasrı'nda yapılan Sempozyumda Sovyetler Birliği'nin önemli yayın organlarından New Times'in yardımcı editörü "parasal sınırlar yüzünden savaş bölgesine muhabir gönderemedik" demişti. Koskoca Afrika kıtasından kaç muhabir savaşı yerinden izledi ki?

Güçlü yaygın ve güvenilir alternatif haber kaynakları sorunu insanlığın en öncelikli sorunlarından biri olarak karşımızda duruyor.

1991 İstanbul ILAD-IAMCR konferansı hem ele aldığı konunun önemi hem de çok güç koşullar altında gerçekleştirilen organizasyonu nedeniyle Türk iletişim bilim tarihinin önemli olaylarından biri olarak malacaktır.

MacBride Round Table Toplantısı

Oya TOKGÖZ

Üçüncü MacBride Round Table toplantısı, 21 Haziran 1991'de İstanbul'da Büyük Tarabya Otelinde yapıldı. Unesco tarafından MacBride Komisyon Raporunun yayımlanmasından on yıl sonra, 27-29 Kasım 1989 tarihinde Harare-Zimbabve'de yapılan ilk MacBride Round Table toplantısı, 21-22 Eylül 1990'da Prag, Çekoslovakya'da yapılan ikinci toplantı izledi.

Dünyada enformasyon dağılımında görülen dengesizlikler, gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru yönelen dengesiz ve tek yönlü iletişim olgusu, 1970'li yılların başından beri uluslararası örgütlerin, özellikle Unesco'nun gündeminde yer almağa başladı. "Yeni ekonomik düzen", "yeni uluslararası iletişim düzeni" kavramları, dünyada enformasyon dağılımındaki dengesizlikler ve düzensizlikler yönünden gündeme sokulan kavramlardı.

Kasım 1976'da Nairobi, Kenya'da toplanan Unesco Genel Konferansında, Üçüncü Dünya Ülkeleri Unesco programlarında iletişim konularına önemli bir yer verilmesini istediler. Konferans sırasında, Amerikan ve İngiliz basını ise Unesco'nun iletişim araçlarının temel ilkeleri üzerinde bildirge hazırlanması çalışmalarını bağlattığı için basın özgürlüğüne karşı bazı girişimleri desteklemekle suçladılar. Çeşitli tartışmalar nedeniyle, Konferansta Unesco Genel Müdürlüğüne serbest ve dengeli haber dolaşımının sağlanması için geniş yetkiler verilirken, iletişimle ilgili bütün sorunları uluslararası bir komisyona inceletirilmesi kararı alındı.

İletişim sorunları yönünden uluslararası komisyon Sean MacBride Başkanlığında kuralarak, Aralık 1988'de ilk toplantısını yaptı. Komisyon toplantıları 1979 yılına kadar sürdü. Komisyonca hazırlanan rapor, 1980'de Belgrad, Yugoslavya'da toplanan Unesco Genel Konferansında sert tartışmalara yol açtı. Belgrad'ta tartışmalar olsa bile, MacBride Komisyon Raporu yeni uluslararası iletişim düzenini tanımlayan ilk önemli yazılı belgeydi. Yayınlandığı biçimiyle Bir-

çok Ses-Tek Dünya (Many Voices-One World) adını taşıyan MacBride Komisyonu raporunda, bir yandan artan ölçüde birbirine bağımlı dünya üzerinde durulurken, diğer yandan kültürlerin ve değer sistemlerinin farklı olması gerekliliğine işaret ediliyordu.

Gerek Harare gerek Prag MacBride Round Table toplantıları sonunda yayınlanan bildirilerde, MacBride Komisyon Raporunun temel ilkeleri ve önerilerinin hâllâ geçerli olduğu üzerinde duruluyordu. Ayrıca, yeni uluslararası iletişim düzeninin kavramlaştırılması yönünden önemli rol oynayan Unesco'nun 1980'li yılların ortalarından itibaren rolünü asgariye indirgeyen bazı Batılı devletlerin, özellikle A.B.D'nin tutumu gözden geçirilerek, Unesco'nun uluslararası iklim değiştirken, iletişim alanında yeni düşünce ve eylemlerle katalizör rolü oynaması isteniyordu.

İstanbul'da yapılan üçüncü MacBride Round Table toplantısında ise, Prag toplantısından sonra dünyadaki gelişmeler anlatıldıktan sonra, "yeni uluslararası iletişim düzeni" yönünden, yeni uluslararası iletişim düzeninin eski anlamının değerini yitirdiği, medya tekellerinin giderek büyüdüğü, güçlendiği, Körfez Savaşı'nın bu durumu bütün çıplaklığı ile açığa çıkardığı vurgulandı. Yeni dünya düzeninin Amerikan askeri hegemonyası üzerinde kurulacağına değinilerek, medyalar yönünden yeni uluslararası iletişim düzeni için üç öğenin metalaştırma (commercialization), askerileştirme (militarization) ve Homogenleştirme (homogenization) kavramlarının dikkate alınması gerekliliğine, globalleşmiş kültürel çevrenin düzenlenmesi için toplumların bağrından çıkmış eylemlerle, ulusal iletişim politikalarının kültürel politikalara ivme kazandırması gerekliliğine işaret edildi. Belki en önemlisi, yeni uluslararası iletişim düzenini anlatmak için, MacBride Komisyon Raporunun adını Az Ses- Birçok Dünya (Few Voices-Many World) şeklinde değiştirilmesi ile gerçekleştirilmesine yönelikti.

Körfez Savaşı ve İletişim

Özden CANKAYA

ILAD'ın IAMCR ile birlikte gerçekleştirdiği "Uluslararası Uyumuzluk ve Haberleşme Araçları" konulu konferans 19-20 Haziran tarihlerinde İstanbul'da yapıldı.

Alın oturum ve bir kapanış panelinin yer aldığı bu Uluslararası toplantıya konsey üyeleri, çeşitli ülkelerden iletişim bilimciler ve gazeteciler katıldılar.

Özellikle, Körfez Savaşı haberlerinin, kitle iletişim araçlarından nasıl verildiğini tartışan iletişim uzmanları, konuştu; "Körfez Savaşında Propaganda ve Yetersiz Bilgilendirme," "Sosyoloji ve Cinsiyet Açısından Körfez Savaşı Haberciliği", "Haberleşme Teknolojileri ve Körfez Savaşı", "Körfez Savaşında Politik ve Ekonomik Perspektif", "Savaş Haberlerinin Karşılaştırılabilir Analizi" ve "Savaş Haberciliğinde Meslekî Etik" başlıklı oturumlarda çeşitli bakış açılarından ürlediler.

Konferans katılımın çok olması ve tartışmaların ilginçliği, çağımız demokrasilerinde, basın özgürlüğünün demokrasinin temel kısımlarından biri olmasıdır diye düşünülebilir. Basın özgürlüğü, düşünceyi açıklama ve inanç özgürlüğü ile haber alma ve verme haklarını da içermektedir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin 19. maddesi şöyle demektedir: "Herkes, düşünce ve anlatım özgürlüğü sahibidir. Bu hak,

düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmeme, ülke çıkarları söz konusu olmadıkça haber ve düşüncelerini her yoldan arama ve elde etme hakkını kapsar"

İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin 19. maddesinde yer alan bu açık hükme karşın; Körfez Savaşında, insanlar,hükümetlerin abartılmış güvenlik önlemleri nedeniyle, haberleri denetlemeleri sonucu, haber alma haklarını gereğince kullanamadılar. ABD'de Vietnam savaşında da görülen savaş haberlerinin denetlenmesi gelecekte Körfez Savaşında da belirgin biçimde görüldü.

"Uluslararası Uyumuzluk ve Haberleşme Araçları" Konferansında bu önemli noktadan kalkarak,sunulan bildirilerde ve yapılan tartışmalarda üzerinde durulan konuları, vurgulanan düşünceleri ve ortak yorumları aşağıda başlıklar altında şöyle özetleyebiliriz:

a- Savaş Haberciliğinde Kaynak

Körfez Savaşı haberciliğinde başlıca kaynak CNN ve Batı basınıydı. ABD'de 3000 kişi üzerinde yapılan bir araştırmada CNN'nin ilk tercih olduğu ortaya çıkmıştı. Kablolu televizyondan yararlananların %80'i de CNN'i izliyordu. (Bradley Greenberg-USA).

Sıcak savaş günlerinde, haberlerin tek yönlü akışı, iyice dikkat çekici bir durum almıştı. Batı ülkelerinden ve büyük haber ajanslarından ve CNN'den gelen haberler tüm dünyaya, özellikle olanakları kısıtlı

olmayan gelişmekte olan ülkelere doğru akıyordu. Bu durum Hindistan gibi ülkelerde çelişkili durumları yol açıyordu. Hindistanlı gazeteci P. Sainath'ın belirttiğine göre gazetelerin ilk sayfaları Batı kaynaklı olduğundan savaş destekliyordu. Ama iç sayfalar, yorum ve değerlendirmeye dayalı olduğundan ve kendi görüşlerini yansıttığından savaşa karşı birtutum sergiliyordu.

Bilginin tek kaynaklı olması, basının tarafsızlığını yitirmesi gibi önemli bir sakınca doğuruyordu. Oysa, basının tarafsızlığı, bağımsız bilgi edinmesine bağlıdır. Basın, güçlünün yanında olmayı yeğlerse, baskı altında kalır. Politik aktörlerden etkilenen basın, Gadé Wolfeld'in söylediği gibi, ölçüde de onları etkiler.

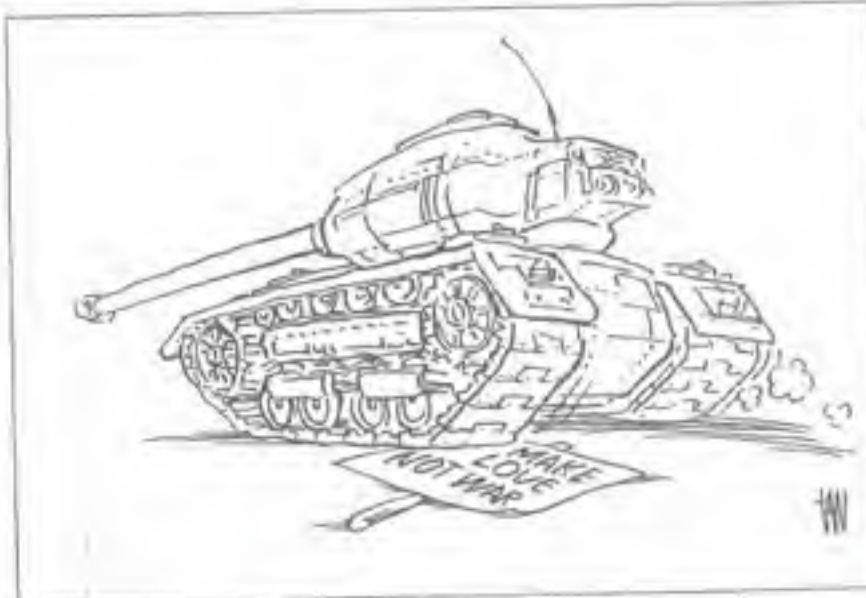
Aktarılan bilgi kasıtlı ve ideolojik olarak verilen haber de propaganda olur. (Manuel Pares Maicas-Ispanya) İşte Körfez savaşında kitle iletişim araçlarında ortaya çıkan habercilik, Prof.Dr. Hamid Mowlana'nın altını çizdiği "adil olmayan, tek yönlü bir bilgi akışı"na dayanıyordu.

Gelişmekte olan ülkelerin, medyaya boyun eğmekten başka seçeneği yoktu ve bu durum tüm yaşamlarını etkiliyordu. Hava saldırısından 1 saat sonra, ABD'nin silah gücünü yok ettiği söylenince, petrol fiyatları ve borsa bu habere etkilenmişti (Heikki Luostarinen-Finlandiya).

b- Teknoloji ve Savaş Haberciliği

Körfez Savaşı, teknolojinin üstünlüğüne vurgulayan bir savaşı ve haberler de savaş teknolojisiyi iyi bir teknoloji olarak sundular. TV ekranına kan sıçramadan önceden tanımadığımız bir kavramı ortaya çıkararak Silahlar konusunda amatör uzmanlar kesile, izleyiciler, ilk anlarda gerçek yaşandı olup bitende bunun sunuluşu arasındaki farkın ayırıcısına varamadılar. Gizemleştirilen teknolojiye etkilenen insanlar, ekranlarında imajın imajını izler duruma geldiler.

İletişim teknolojisiyle eş anlamlı olarak sunulan savaşın birinci elden tanığı olduğunu sanan insanlar, ölümü naklen izlemek için televizyon ekranlarının karşısına oturdular.Oysa, ölümü naklen izlemeğe yapılan çağrı, savaşın haber alma hakkının karşılığı değildi. İnsanların savaşla ilgili bilgi alma hakları vardı ama, bunu naklen izleme gereksinimleri yoktu (Aydın Uğur). Bilgileri yayma amacını gerçekleştirilmeye yönelik olması gerekirken teknoloji, Körfez Savaşında şiddete ve bilgilendirmemeye yönelmişti. Yazık ki basın da televizyondan etkilenince, duygulara değil, akla seslenen medyalara ulaşmak güçleşti.

c- Savaş Haberciliği ve Şiddet

Körfez Savaşı haberlerinin verilmiş biçimi şiddet konusunu da gündeme getirdi. Şiddet görüntüleri o denli arttı ki, insanlar şiddetin varlığına alıştılar. Bir ailemin öldürüldüğü videoya çekilirken, insanlar yalnızca izleyici olarak kalabildiler. Bu durumu, yaşanan gerçeklerle fantezilerin birbirine karışmasına neden oldu. Füzelerin hedeflerini ne denli başarıyla bulduğunu izlemeye alışan insanlar, tüm bunları rahat koştuklarında bir dizi film izler gibi izlediler. En doğal hak olan yaşama hakkının sona ermesini duyarsızlıkla izlerken ahlaki değerlerimiz ne oluyordu? TV bu yayınıyla şiddetin kanıksanmasına ve ahlaki değerlerle çelişkiye düşmemize neden oluyordu. Tüm bunların sonucunda İngiltere'den kahhan Kevin Robins "biz nasıl böyle olabildik?" diye soruyordu.

d- Savaş Haberciliğinde Cinsiyet

Konuya cinsiyet açısından yaklaşan iletişim uzmanlarından, cinsiyet ile militarizm arasında bir ilgi olduğu savını ileri sürenler vardı. ABD'den Colleen Roach, kadınlara savaşta daha fazla karşı olduğunu söylüyordu. İletişimciler, bu durumun basına yansımamasının nedenini ise, dünyada hiç bir ülkede %30'dan fazla elektronik medya bulunmamasına bağladılar. Kadın muhabirler çoğunlukta olsaydı, savaş haberlerinin verilmesinde bir farklılık olur muydu? Bu konu, ilgili savunucularına karşı, yalnızca bir soru olarak kaldı.

e- Televizyon ve Güvenilir Haber Kaynağı Olma

Televizyonun, savaş sonrasında izleyicilerinin güven erozyonuna uğradığı da ilginç bir görüş olarak öne sürüldü. Çünkü, televizyon, askeri liderler ve önemli kişilerden raporlar alarak, toplumun uzlaşmış olduğu düşünceler etrafında bir haberleşme ağı oluşturuldu. Televizyon, yalnızca, sakinlerin sosyal normları etkilediği bir habercilik anlayış haber kaynağı güven erozyonuna uğradı.

f- Meslekî Etik

Habercilerin meslekî etikleri de, sorgula-

nan konular arasındaydı. Muhabirler ne denli tarafsız olsalar da, kendileri değer yargılarının etkisiyle haberleri iletmeledirler. Bu nedenle de, önemli olaylarda kamuoyunu yönlendirirler. Körfez Savaşı muhabirler, teknolojik gücün büyüyle, naklen yayının bir parçası gibi, bir bilgisayar oyununu aktarırcasına, insansız bir ortamdan, füzelerin hedeflerini bulmasını bilgi olarak ilettiler. Bu haber verme biçimi de, mesleki açıdan sorgulanmalıydı.

Sonuç

Konferansın kapanış paneline katılan; George Gerbner, Hamid Mowlana, Halik Şahin, Herbert Schiller'in değerlendirmeleri özetle şöyleydi, Körfez Savaşı habercilik açısından irdelendiğinde, savaş insanları eğlendirerek yayınlayan bir habercilik anlayışının varlığı gözlemlendi. Bu yayıncılık

anlayışı "şiddet kültürü" olarak nitelendirilebilir. Yayın teknolojisi insanları, umda ve daha çok bilgilendirme amacı güdüp, barış ve demokrasi için hizmet verdiğine, insanca duyguları inciten bir "şiddet kültürü" üretti.

Demokrasi için önemli ve gerekli olan doğru, gerçek ve yansız bir haberciliktir. Farklı yaklaşımların varılmadığı bir habercilik, çoğulculuk ve demokratiklik özelliklerini içermez.

Dünyanın her yanından gelen değerli ve ünlü iletişimciler birbirlerine böylesi bir haber yayıncılığı karşısında nasıl suskun kalabildiklerini sordular. Tüm düşünceleri, insanca duygularını yitirmek istemeyenleri, çağımızda çokça konuşulan, Uluslararası eşgemenlik, küle iletişim araçları ve toplumsal sorumluluk konularında sorular sormaya ve yanıt aramaya çağırıldı.

Zihinlerin yeni efendileri: Medyalar

Aydın Uğur

Körfez savaşı, iletişim faaliyetlerinin günümüzde kazandığı canalcı konumu gözler önüne serdi. İletişim araçları artık yalnızca zihinsel haritalarımızı üretmekle kalmıyorlar: bilişim olanaklar ve telekomünikasyon altyapısıyla içiçe geçip savaş makinasının belkemiğini oluşturmak suretiyle ülkelerin haritalarına yapılan müdahalelerde başlıca rollerden birini oynuyorlar.

Hep birlikte gördük: Savaş neredeyse iletişim araçları ve öğreni (enformasyon) teknolojisi ile eşanlı hale gelmiş. elbette, üstünlüğü basma kabul ettirmekte tahrir gücü öne çıkıyor: ama bu gücün sonuç almasını belirleyen her şey bilişim olanakları ve telekomünikasyon altyapısının iletişim araçlarıyla içiçe geçmesinden oluşan "yeni iletişim makinası"na dayanıyor.

Savaşın kulağı ve gözünü, halta kolumun yerine geçen bütün sistemler, özlerinde, iletişim teknolojilerinden oluşuyorlar. elektronik haber alma iletişim teknolojilerinin üzerine oturuyor. Radarlar iletişim teknolojilerinin gelişkin bir örneğinden başka bir şey değil. Güdümlü füze-

ler öğreni kuramının yok etmek amacıyla uygulama düzlemine geçirilmesinden ibaret. Hedeflerin izlenmesi, bilgisayarların bu izleme çerçevesinde geri besleme (feed-back) ilkesinden yararlanarak uçurları, atışları yönetmesi hep, öğreni teknolojisi demek. Kısacası çizilmesinde iletişim ve öğreni teknolojisi başı çekiyor.

İletişimin savaş ortamında bir de öteki yüzü devreye giriyor. Cephe gerisindeki haber taşınmasıyla ilgili yüzü. Bu yüzden kendini körfez savaşında ortaya koyuş biçimi, kitle iletişiminin günümüz dünyasındaki yönelimini baştan sona sorgulamanın neredeyse bir insanlık borcu olduğunu gösterdi.

Çoğumuz, dünyada, ülkede olan biteni önce öğrenip sonra değerlendirirken gözlük niyetine, kitle iletişim araçları (medyalar) bize ne sunuyorlarsa, onu kullanıyoruz. Bir de anlaşılır özrümüz var. Günümüzde öylesine çok şeyden öylesine hızla haberdar ediyoruz ki, kitle iletişim araçlarının bize sunduklarını enine boyuna tartacak zaman kol a y k o l a y ince eliyip sık dokuyanlarımız dahi pes etmeye mahkumlar. Her bir haberi kendi akıl ve vicdan süzgeçlerinden bir deniyorlar, beş deniyorlar, sonunda, o büyük vicdan yıkama makinasından sonsuz bir sel

gibi boşalan "bakış tarzı" teslim oluyorlar. Arada bir kendilerine gelip "fevran" ediyorlar, sonra kendilerini yine aynı selin akışına bırakıyorlar. Oysa, bu iletişim seli "İnsanlık durumumuz"la doğrudan ilgili; yeryüzünü, kendimizi, ötekileri nereye oturacağımıza nasıl değerlendireceğimize karar veriyor.

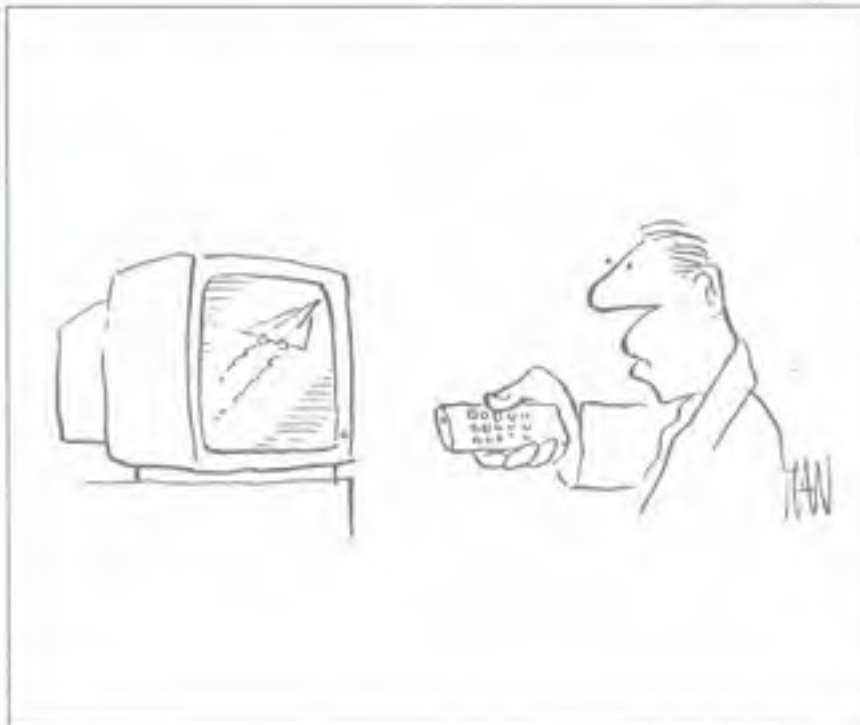
Bu yazı boyunca kitle iletişiminin dünyaya bakışımız üzerindeki etkilerini gözden geçirmeye çalışacağım. Odağa, mevcut araçların tartışılmaz biçimde en etkin olan televizyonu alacağım. Sonra, iletişim literatürünün, kitle iletişim araçlarının zihinler üzerindeki etkisi konusunda söylediklerimin kısa bir tarihçesini vereceğim. Bu etkiyi kaynaklandıkları noktalar itibarıyla ikiye ayırıp, ayrı ayrı ele alacağım. Gerçekten de etkilerin kaynaklandığı iki düzlem bulunmaktadır. Özellikle televizyona döndüğünde bu, oldukça belirgindir. Televizyondan bize iki tür uyarı gelmektedir. Birinci tür, mesajlardan kaynaklanmaktadır. İkinci tür uyarı ise bizzatı televizyonun tarzından, bir tarz olarak televizyon sunumunun genelinden süzülüp gelmektedir. Zihinlerimizi biçimlendirmede belli bir içerikle kodlanmış mesajlar bir yandan çalışmaktadır, televizyon formunun genel tarzı beri yandan.

MEDYALARIN ZİHİNLERİMİZ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Medyaların vicdanlarımız ve zihinlerimizin yönetiminde ne ölçüde söz sahibi olduğu sorusu, en başından beri iletişim araştırmalarının odağında yer almıştır. Bu soru etrafında gelişen literatüre, kısaca, bir göz atalım.

İletişim literatüründe "etki incelemeleri"nin başlangıcı 50 yıl önceye dayanıyor. İletişim teknolojilerinin yaygınlık kazanmasına paralel olarak gelişiyor.

İlk yaklaşım, oldukça basit: Bu araçlardan çıkan mesajlar insanların zihinlerine kurşun gibi işler, kanaatleri, bir anda, kendi yanlarına çeker, deniliyor. Yeter ki kitle iletişim aracından çıksın, her bir mesaj anda yerini bulur, zihnimizi nereye çekmeyi hedefliyorsa, oraya çeker, diye düşünülüyor.

40'lı yılların sonunda yapılan araştırmalar için bu kadar basit olmadığını ortaya koyuyor. İnsanların her bir mesajın hemen gelecek içselleştirmedikleri, güvencikleri kimselerin, kamuoyu önderleri niteliğindeki kişilerin görüşüne başvurup, onların bakışını da alıp böylece zihin kapılarını açtıkları görülüyor. Bu bulguların ışığında, "anında etki" paradigması egemenliğini yitirmeye başlıyor.

Daha sonraki çalışmalar, farklı toplumsal grupların farklı algılama kalıpları olduğunu, kendilerine iletilen mesajları bu kalıplara göre bazen mesajı yollayanın niyetinin tam zıddında bir noktaya ulaşacak biçimde açmaldıklarını ortaya koyuyor. Bu bulgular, kitle iletişim araçlarının vicdanları ve zihinleri ele geçireceğinden endişe edenleri büyük ölçüde rahatlatıyor.

Ancak, zamanla görülüyor ki, kitle iletişim araçlarının etkisinin kokusu esasen kısa dönemde değil, uzun dönemde çıkıyor. Bir tek mesaj belki derin bir iz bırakmıyor, ama, insanlar bu araçlara bütün ömürleri boyunca sürekli açıklar. Zihinlerin ve vicdanların biçimleniş bu süreklilik içinde gerçekleşiyor.

Bu özlediklerim iletişimle ilgili çevrelerin yakından bildikleri ve geçtiğimiz yıllarda üzerinde titizlikle durdukları konulardır. Şartıncı olan, bu titizliğe medyaların son derece faal oldukları ve kanaatlerin oluşmasında başlıca rolü oynadıkları Körfez savaşına ilişkin olarak Batılı iletişim çevrelerinde, özellikle de Bası basınında, pek rastlanılmamasıdır. Anlaşılan ulusal çıkar devreye girdiğinde, çarlıçplak biçimde gözler önünde duran tersliklere gözleri yummak evrensel bir hastalık.

ZİHİNLERİMİZİN UZUN SOLUKLU EFENDİLERİ: MEDYALAR

Medyaları zihinlerimiz ve vicdanlarımız üzerinde hükümlanlık kurmaya aday kılan güç sadece tek tek programların mesajlarından kaynaklanmamaktadır. En az o tekil mesajlar kadar önemli bir başka yönlendirici boyutu vardır: Bütünsel sunum özellikleri.

Medyaların etkisi esasen kısa dönemde değil, uzun dönemde kendini ele vermektir; bunda da tekil mesajların taşıdıkları yönlendiricilikten çok, bütünsel sunum

özellikleri rol oynamaktadır.

Bu söylediklerimi açmak üzere medyaların içinde en yaygın etkiye sahip olanını, televizyonu ele alalım. Televizyonun izleyicisine yönelik iki uyarı düzlemi var. Birinci düzlem programların içerdiği mesajlardan oluşuyor. İkinci düzlem ise televizyonun ana formatı, yani bütünsel sunum özelliklerini içeriyor.

Medyaların vicdanlarımıza yön verme gücünü sorgulamayı hedefleyen çoğu çalışma için bu ikinci yanını gözden kaçırmaktadır.

Bir tek mesaj belki derin bir iz bırakmıyor. Ama insanlar bu araçlara bütün ömürleri boyunca sürekli açık kalıyorlar. Zihinlerin ve vicdanların biçimleniş bu süreklilik içinde gerçekleşiyor. Bu sürekliliğin en iyi gözlemlendiği yer ise televizyonun ana formatıdır; bir diğer deyişle televizyonu gerçekliğin algılanmasına ilişkin belli bakış tarzlarını durmaksızın yeniden üreten bir makina haline getiren bütünsel sunum özellikleridir.

En derin etki bu formattan, bütünsel sunum özelliklerinden kaynaklanıyor. Gerçeklik bu formattan geçerek bize ulaşıyor; bizim gerçekliğimiz oluyor.

Televizyon formatı, ilk bakışta çelişir gibi gözükse, oysa içten içe birbirini tamamlayan bir dizi "gerçeklik anlayışı"ni zihinlerimize kazıyor.

Ben, televizyonun ana formatından sözölüp vicdan ve zihinlerimizin üzerine

damlayan dört anlayış görüyorum. Bu anlayışların temel cümleler biçiminde özelleşebileceklerini düşünüyorum. Şöyle:

1. "Bildiyin dünyadastın; değişen pek bir şey yok; rahat ol; yerinden kıpırdama".

2. "Dünya işleri son derece karmaşık, bu karmaşıklığa senin aklın ermez; bırak erbabi halletsin".

3. "Gerçeklik yapıntıdır; yapıntı ise gerçeklik".

4. "Ne senin, ne de günümüz dünyasının sorunlar üzerinde uzun uzadıya duracak vakti var; saniyeler geçiyor, çabuk.."

MEDYALAR HABER VERMEZ, HUZUR VERİR

İlk temel cümleden başlayalım. Bu cümlelerin işaret ettiği özelliğe, literatürde medyaların ritüelci işlevi" de deniliyor. Bununla ne anlatılmak isteniyor?

Bütün kitle iletişim araçları gibi, televizyonun da her gün sadık kaldığı günlük bir formu, bir program akışı var. Bu, ancak harp, darp gibi çok ender durumlarda değişikliğe uğruyor. Diğer zamanlarda, çocuklarımızı eğiten yayının saati, spor sonuçlarının verildiği yayının saati hiç kıpırdanmıyor. Elbette, anlamsız değil. Öteki türlü, izleyici her gün, gazetede ya da diğer kaynaklarda figilendiği yayının saatini keşfetmek için ciddi çaba sarfetmek zorunda kalırdı. Aynı kıpırdamazlık haber programlarının iç sıralamasında da mevcut: Daha

düğüme basmadan biliyoruz ki, önce devlet büyüklerinin en büyüğü bir konuda, bir şey söyleyecek; onu biraz daha az büyükleri izleyecek; sonra dünya büyüklerinin biri bir dünya sorununun çözümünü için bir planı geçirecek; muhalefet sözcüleri konuşacak; onların ardından bir taşra kentinden küçük bir haber olacak; sonra kısa dünya turuna çıkılıp ya bir tren kazası haberi ya da bir sel felaketi haberi alınacak. Ve böylece, yüzlerce gün aynı kalıp içinde tekrarlanıp gidecek. İçerik, elbette küçük farklıklar taşıyacak. Gelgelelim, biz TV'yi açtığımızda esasen değişen ile değil değişmeyen dünya ile karşı karşıya geleceğimizi bileceğiz. Böylece, bir yandan zihinlerimiz rahatlayacak; beri yandan da kşperdanma niyetimiz, o da varsa, törpülenecek. Sanıldığı gibi, yeni oluşanı izlemek için değil; hep aynı kalanı görüp sakinleşmek için kitle iletişimine açlıyoruz. Ya da tersinden söyleyeyim: Kitle iletişim aracına açtığımızda yeni oluşanı değil; hep aynı kalanı görüyoruz. Zihinlerimize ve vicdanlarımıza bu temel "gerçeklik" her gün yeniden zerkediliyor; TV, bize durmadan "bildiğin dünya bildiğin gibi kalar" cümlesini mırıldanıyor.

BIRAK, ERBABI HALLETSİN

Medyaların, özellikle de TV'nin sürekli mırıldandığı ikinci "gerçeklik anlayışı"nu ise "dünya işleri son derece karışık; bu karmaşıklığa senin aklın ermez; bırak erbabi halletsin" cümlesiyle ifade etmiştik. Televizyonun karşısında bir gece geçiren herkesin yatmaya giderken zihninin gerisi-

ne sızan bir gizli cümle bu. O gece görülen programların özel kasalarıyla da bir ilgisi yok. Medyanın "mahtıyeli"nin biraz da elinde olmadan, bizlere fışıldadığı bir cümle.

Televizyon esas işlevi itibarıyla herkese her şeyden söz etmek zorunda. Bir "kitle" iletişim aracı. Aynı kişi gösterdiği her şeyi izleyecek diye bir hesabı yok. Oysa iş-dış zamanlarını başka türlü kullanmayı bilmeyen günümüz insanı her şeyi izleme eğiliminde; "madem her şey bir düğmenin ardında, çı her şeye bürbakalım" deme kolaylığında. Bu eğilim, yalnızca kolaylıktan da ileri gelmiyor; çoğumuz kendimizi zorlayıp daha fazla öğrenme niyetiyle de televizyonun karşısına çakılıp kalabiliyoruz. Bu çakılma süresince karşımızdan menkul kıymetlerin dalgalanmalarından tutun da Sri Lanka'daki siyasi tepişnelere kadar "her şey" geçiyor. Üstelik dördüncü temel cümleyi durmadan tekrarlayarak, "sorunlar üzerinde uzun uzadıya duracak vakit yok; seniyeler akıyor, çabuk ", diyecek geçiyor. Biz önceleri bilgilendiğimizi sanıyoruz. Oysa geriye dönüp baktığımızda öğrendiğimizi sandığımız, artık kavradığımız şeylerin zihnimizden uçup gittiğini; arkalarında bıraktıklarının ise döz bir boşluktan ziyade eskisinden de karışık bir karanlık-ıçi koşuşturması olduğunu hissediyoruz.

Açığı öğrenilmiş zihinlerin hep-ten çözüldüğü biliniyor. Şaşılacak yanı yok. Ne var ki, zihnimizin çözülmesi, diz-

lerin bağının çözülmesi gibi benzeri arılaşmıyor. Zihnimizin çözüldüğünü uzun dönemde anlıyoruz. Gerçeklikle ilgili bir değer yargısı belirtme gereksinimi duyduğumuzda, bir de bakıyoruz, bir fikrimiz yok; ya da varsa da tam öyle değil galiba.

Derken, pes etmenin eşiğine varıyoruz. İşte tam o noktada medyalarla kurduğumuz ilişkinin saturetan arasında gizli bir cümleyi her an okur hale geliyoruz. "Dünya işleri karışık; bırak, erbabi halletsin". Sonra, "bizden farklı, bizden üstün erbablar mevcut olsa gerek." diye düşünmeye başlıyoruz. Her ne kadar çevremizde böylesi erbablara rastlamasak da, değil mi ki, bu dünya batmadan süregidiyor, o halde bir yerlerde gerçek erbablar mutlaka var, diyoruz. Bunlar yanımızda, yöremizde olmadıklarına göre, uzağımızdalar; üstümüzde-ler. İyisi mi, işlerin halini onlara bırakalım, noktasına geliyoruz. Tam biz de öğrenip hakim olacağız sanırken; sözde-öğrenme yüzünden bir adım atarken, iki adım gerilemiş oluyoruz.

Eğer günümüzün insanı daha fazla bilgilenim isteğiyle bütün duyurgalarını kitle iletişim araçlarına yöneltmiş olmasına karşın yine de sonuçta zihin karmaşasına uğruyorsa; ayrıntılara ilişkin olarak öğrendikleri çoğaldıkça kendine güveni artırmak yerine nerdeyse azalıyorsa ve giderek "dünya işleri karışık; bu karmaşaya benim aklım ermez; bırakayım erbabi halletsin" demeye başlıyorsa, bu teslimiyetin gerisinde kitle iletişim araçlarının yaratıkları anlam ikileminin bir başka özelliğini aramak gerekir. Bu özellik, yer yüzündeki insan toplumunun yüzde 80'ine yakınına barındıran çevre ülkelerle ilişkin haberlere bakıldığında daha bir belirginlikle kendini ortaya koymaktadır.

Ne zaman çevre ülkelerden kitle iletişim araçları yoluyla bize bir haber ulaşsa; bu, mutlaka ibret almaya, irkilesi bir olayla ilgili olur. Uluslararası iletişimle ilgilenenlerin çok yakından bildikleri gibi, merkez ülkelerin medyaları dikkatlerini kendi kültürel alanlarının dışına yöneltmeye sadece ortada üç "e"lik bir durum -İngilizce'deki darbe (coup), kriz (crisis), felaket (catastrophy) sözcüklerinin ilk harflerini anımsayalım- varsa razı gelirlir.

Bu noktada hemen belirtelim: Böylesi bir tutum, çokça vurgulandığı gibi sadece kasıtlı bir bakıştan kaynaklanmamaktadır, kanımca. İşin içine, bir çeşit mesleki defo-

nyasyon girmektedir. Habercilik mesleğinde ügüye değer olan sıradığı olaydır. Her şeyin tıpatıp bir gün önceki gibi geçtiği ortamlar rutin ile eşanlamdır. Sözü edilme-ye değmez, meslek üyelerince. Değmez, ama biz yeryüzünün çevre ülkelerinde yaşayanlar, dünyanın öteki ucundaki hem-cinslerimizin sıradan yaşamlarını, inişi çıkışı bir çizginin berisine taşınmayan gündeliklerini uzaklığımızdan ötürü bilmeyiz. Dizi film üretmediklerinden ya da ürettikleri filmler televizyonlarımızda yansımadığından onların nasıl bir normal yaşam sürdürebileceklerini düşünmeyiz. Uçağağı, beş yakan bizimkine benzer bir yaşam sürdürdüklerini düşünemeyiz. Üç aşağı, beş yukarı bizimkine benzer bir yaşam sürdürdüklerini bildiklerimiz, merkez ülkelerin insanlarıdır, dizilerde, filmlerde görmüşüzdür. O yüzden, kendimizi merkezdekilere yakın hissetmemiz kolaydır. Ötekilere yabancıyızdır.

Birden, medyalar çevre ülkelerdeki ötekilerden söz etmeye başlar. Belalar onları bolmaktadır, onlardan kaynaklanmaktadır. Adları hep gözyaşı ve kan ile birarada anılmaktadır. Üstelik, medyalar "sorunlar üzerinde, uzun uzadıya duracak vakit yok, saniyeler geçiyor" anlayışla işlediklerinden bu gözyaşı ve kanı üreten koşulların neler olduğunu; çelişiklerde, çatışmalarda hangi etkenlerin rol oynadığını elle tutulur biçimde bilemeyiz. Geriye kalan, böylesine öngörülemez ve acımasız bir çevreyle bizim gibi sıradan insanların başedemeyeceği izlenimdir. Dilimizin ucuna teslimiyetimizi ifade eden cümlelerin gelmesi an meselesidir: "Bereket versin, bu işlerden anlamayanlarca yönetiliyor".

GERÇEKLIK YAPINTIDIR; YAPINTI İSE GERÇEKLIK

Elektronik medyaların, benimsedikleri format yüzünden bize her an stüdyodaki bir diğer temel cümle "gerçeklik yapınıdır, yapını ise gerçeklik" biçimindedir.

Bu dediğimizi açabilmek üzere, iletişim alanında son yirmi yıldır teknoloji düzeninde tanık olunan bir süreç değinmek gerekecektir.

Başlangıçta, her biri kendi teknolojik gelişme çizgisini ayrı ayrı yönlerde sürdüren üç dal (bilgişim/iletişim teknolojileri/telekomünikasyon) 1970'lerle birlikte içiçe geçmeye yüz tutmuşlar; çok büyük ölçüde tümleşik hale gelmişlerdir. Bu içiçe geçiş beraberinde "gerçekliğin, bulanıklaşması"

diyebileceğimiz bir beklemediğimiz sonucu da getirmiştir. Nasıl mı?

Bilgisayarların, kitle iletişimlerinin önemli bir parçası olan filmlerin yapımında kullanılmalarının yaygınlaşması, artık, hepimiz biliyoruz. Gün geçmiyor ki, sinemalarda videofekterin ağır bastığı filmler gösterime girmesin; uzay gemilerinin ya da sualtı uçaklarının birbirlerini bir ışınla yokedişlerine, dehşetengiz yaratıkların dudak ısırtan maveralarına tanık olmayalım. Bunlar, çok yakın gelecekte, "holografı" tekniğinin (üç boyutlu görüntü tekniği) gelişmesiyle karşılaşıcağımız görüntüler evreninin mütevazi habercileri. Şimdilerde sinema ya da televizyon ekranlarında gördüğümüz filmlerin oldukça sızdıran kısımları bilgisayar ortamında üretiliyor; bilgisayar, daha çok, efektlerde devreye sokuluyor. Çekimlerde, gerçek nesnelere ya da maket de olsalar gerçek maddelerden yapılmış şeylerden hâlâ yararlanılıyor. Bununla birlikte, son derece gelişkin bilgisayarlar kategorisinde yer alan aygıtlar da, artık, son derece karmaşık yazılım aracılığıyla da olsa, işin içine hiçbir gerçek nesnenin girmediği filmler üretebiliyor. Gerçeklikteki, dış dünyadaki her türlü canlılık ve maddenin tıpatıp aynısını sayısal ortamda, gerçeklikten hiçbir şey almadan görüntü olarak yaratıp, ekrana getirmek teknolojinin olanakları dahiline girdi, artık. Nitekim, Francis Ford Coppola ve arkadaşları böylesine -göstergebilim diliyle konuşacak-

sak- gerçeklikte bir "gönderge"si (referent) olmayan, baştan sona yapma bazı kısa metrajlı filmler gerçekleştirdiler. Ne var ki, bu, çok büyük hacimde bilgi-işlem gerektirdiğinden, şimdilik olağanüstü zahmetli, dolayısıyla da pahalı bir yol.

İletişim aracı ile bilgişim elele veriyor yaşanan dış gerçeklikle hiçbir ilgisi olmayan ikinci bir gerçeklik evreni, yapma bir imgeler evreni inşa ediyor.

Gerçi, henüz bütünüyle "yapma" bir dünya evresinde değiliz. Ama yapını (fiction) dünyanın, bilgişim medya telekomünikasyonun içiçe geçmesinden ötürü sayısız onlarla ölçülen televizyon kanalları biçiminde bizleri kuşatmış bir aşamadayız.

Yapılan bir araştırma, televizyonu en çok izleyen insan grubunun Amerikan çocukları olduğunu ortaya koymuştur. 3 ile 5 yaş arasındaki bu çocuklar, haftada ortalama 54 saat televizyon izlemektedir. Şimdi bu çocukların zihinsel donanımlarının alıştırmamızdan farklı bir biçim alması doğal değil midir?

İnsanın, yeryüzünü algılayarak yaşadığı temel boyutların zaman ve mekân ikili olduğu bilinmektedir. Buna karşılık, elektronik iletişim araçlarının kurduğu görüntünün gerçek yaşamdakinden farklı bir zaman ve mekân kurgulamasına dayandığı ortadadır. Yapını imgeler dünyasında bambaşka bir gerçeklik kurgusu hüküm sürmektedir. Günde 10 saate yakın, böyle-

zinc başka bir gerçeklikle temasta olan bir kesimin, yeni bir düşsel zaman/mekan içinde yaşadığını ileri sürmek çok yanlış olmayacaktır. Yves Stourdezé, bu durumu uçuş-benzetim (simulation) ortamıyla karşılaştırmaktadır.* Yeni elektronik sinyallerle ayır temasta bulunan kesimin, uçuş-benzetim makinasının komut aygıtı başında bir gerçek uçuşun bütün koşullarına yapıntısal biçimde tabii tutulan öğrenci pilotları andırıcısına bir başka mekanda ikamet ettiğini belirtmektedir. Öğrenci-pilotların durumunda uçuş-benzetim makinası, hiç olmasa gerçekliğin bir bölümünü temsil eder, bir güzergâhı salmolar. Buna karşılık, günümüzdeki yenilik, gerçeklikle ilintisiz, gerçeklikte karşıtlığı olmayan zaman/mekan ikilileri üreten benzetim türlerinin devreye girmesinde yatar.

Daha şimdiden, insanlığın, ufak da olsa, bir bölümü kurgusal incelemeden yaratılmış bir ortam içinde devinmektedir. Asıl sorun, bu devinin sırasında hangi nirengi noktalarından yararlanacağıdır. Değişen işaret kümelerinden oluşan bu düşsel ortamda, "gerçeklik yapıntıdır; yapıntı ise gerçeklik" diye düşünmek giderek kolaylaşmaktadır.

Elektronik medyalardan sözülen bu temel cümle tek tek programlarda değil; hepsinin birbiri ardına sıralanırken kullandığı sunum özelliklerinin sınırları arasında hızla seslenmektedir. Farkında olmaksızın duyup bellediğimiz bu cümleyi dile getiren çok önemli bir başka sifre daha bulunmak-

tadır: Orta halli bir söyleyi ile alalım. Evin erkeği akşam içinden döndü. TV o sırada açık değilse açıldı. Bir Güney Amerika dizisi ekranda. Bu dizi aylardır devam ediyor. Kahramanlarla neredeyse akraba kadar yakınlaşmış. Her akşam karşınızda. Evin erkeğinin yerine kendinizi koyun. Biraz geç geldiyse, kaçırduğunuz kısımda ne gelişmeler olduğunu, kahramanların neler yaptığını soracaksınız elinizde olmadan. O yapıntı kişilikler sizin günlük yaşamınızın parçası. Gerçi siz, örneğin bir doktorlar dizisinde güvendiğiniz bir karaktere, bir hastalığınız konusunda akıl danışmak üzere mektup yazma aşamasında henüz değilsiniz. Ama unutmayın ki, örneğin bir "Doktor Kıdem" dizisine izleyicilerin bazılarının kanı ABD'de öylesine kaynamıştır ki, diziyi yayınlayan TV kanalı yüzlerce hasta mektubu almıştır. Bizim ülkemizde yazma alışkanlığı yaygın olmadığından olsa gerek, benzer bir durum TRT'ye henüz yansımıştır. Ama bunun ilk adımlarını kendü içimizde yakalayabiliriz. Filmlerde hafif meşrep rollerine çıkan kimi son derece dengeli kadın oyunculara gerçek hayatta kolay kadın gözüyle bakmaya eğilimli değil miyizdir? Bir dönemde "kötü adam" rollerine çıkan Ahmet Tanık Tekeç'i yoldan çevirip dövmeye yeltenenler çok farklı bir akıl karışması içinde midirler? Karşı karşıya olunan olgu "gerçekliğin bulanıklaşmasıdır" ve bulanıklaşmanın "yapıntı+gerçekliktir" biçimindeki dışavurumudur.

"Gerçekliğin bulanıklaşması"nın bir de

öteki yönü dışarıya vurumu vardır: "Gerçeklik yapıntıdır". Nasıl mı?

Ekranımız açık: Şimdi bir savaş filmi yayımlanıyor. Bir takım silahlı araçlar, askerî giysili kişiler. Film bitti; biraz başka şeyle uğraşırken siz, haberler başladı. Dünyanın bir köşesinde meydana gelen bir çatışmaya ilişkin haberler sunuluyor. Biraz önce yapıntı filminde gördüklerinizin neredeyse aynaları... Üstelik bir dönemde haber kameramanlarının çekim üslupları film kameramanlarından farklıydı; bir değişiklik sezilirdi. Şimdi her iki meslek erbabı da, birbirinden etkilenip benzer çekim açıları, benzer çekim üslupları benimsediler. O yüzden zihninizin gerçeklik ile yapıntı arasındaki farklılığı sezmesi için imajların özelliğine yansınması da artık mümkün değil. Kaldı ki, her şeyin bir gösteriye dönüşüdü dünyamızda televizyon gerçekliği bir gösteri imişçesine sunmada başı çekmekte. Bir haber belgeselinde iktidardan düşmüş bir siyasal liderin örneğin ülkeyi terk ettiğini veren görüntülere durumun dramatikliğini vurgulayan bir müziğin eşlik etmesini hiçbirimiz yadırgamıyoruz. Hoş; müziğin böylesine kullanımında bir müstehoenlik olduğunu program yapımcıları da genellikle biliyor ki, sadece kendi ülkelerinden uzakta, kendi insanların konu almayan haberlerde ya da zaman içinde uzaklaşmaya başlamış haberlerde bu yola başvuruyorlar. Onlara sorarsanız, sıcaklığını yitirmiş bir olayın duygusalılık boyutunu pekiştirip bizleri o ilk günlerin mekânına götürebilmek için bu yola gidiyorlar. Niyet ne olursa olsun, sonuçta, sıradan izleyicinin zihninde ve vicdanında bir kayma başlıyor. Gerçeklik ile yapıntıyı aynı düzlemin devamıymış gibi kabul etmek kolaylaşıyor. Böylesi bir haber belgeselini bakarken içimizde bir yer "gerçeklik+yapıntıdır" diye mırıldanıyor. Bu tür bir sunuş tarzının doğuracağı "gerçekliğin bulanıklaşması"ndan hepimizin payına bir şeylerin düştüğü açık. Arsa asıl korkunç olan, algılayışımızın bulanıklaşmasını izleyen adam: Duygulanmazın, deyim yerindeyse, yalıtılma olması. Gerçek ölüm ve acı artık, ekranda seyrettiğimiz sürece bizi yapıntı ölüm ve acıdan daha fazlalıkılmıyor. Medyalarda gerçekliği değil, gerçeklikle ilintisiz bir başka düzlemi, hayali görüntüleri izlemeye koşullandırılmış gibiyiz.

SORUNLAR ÜZERİNDE DURACAK VAKIT YOK

Elektronik medyanın format özellikleri dolayısıyla durmaksızın tekrarladıkları

bir diğer "gerçeklik anlayışı"na kısaca "ne senin, ne de günlüğümüz dünyasının sorunlar üzerinde uzun uzadıya duracak vakti var sanıyolar geçiyor, çabuk..." cümlesiyle ifade edebiliriz.

Bu cümlelerin oluşumunda başlıca etken özellikle televizyonun kısa tutulan ve hızlı geçişlerle dökülmüş sunum tarzıdır. Bu sunum tarzı TV'nin sözcüğüne tam anlamıyla bir "kitfe" iletişim aracı olmasıyla yakından ilişkilidir. TV'nin daha ilk emekleme çağındayken benimsediği ilkeye göre kendisinin hedeflediği izleyici topluluğu ortalamasının altı bir dakka yeteneği ve ilgi derecesine sahip olan kimselerden oluşur. Bu, verimli bir durumdur. Medyaya düşen bu duruma uyum sağlamaktır. Sıkımsamak, ilgiyi dağıtmadan ayakta tutmak için ise belli bir basitliğin üstüne çıkan, belli bir sürenin ötesine geçen uygulamalardan kaçınmak gerekir. O halde, programlar kısa tutulmalıdır. Mesleğin abovesidir, bu. Şu ya da bu nedenle program kısa tutulmıyorsa, iç süre yüksek tutulmalıdır; sesler kısa aralıklarla birbirini izlemelidir. Unutmamalı hedef izleyici çabucak ilgi-sizleşmeye eğilimlidir. Nitekim, aynı nedenle, sizin haber programlarında da, belgesellerde de duygulara hitap eden bir anlatım kurmanız gerekir. İzleyicinin aklı kolay pes eder; duygularına değecek yollar bulmalısınız. müzik eşliğine, gerilim ya da savaş filimlerinde başvurulan çekim üsluplarını siz de benimsemelisiniz. elbette, hız adlı yüzeysel ilgi gıcıklayıcı da bir an için olsun unutmuyarak...

Bu sorularımızın, bir profesyonel yapımının için "iyi" yapmak istiyorsa zorunlu olarak uyması gereken adımların açıklanmasından ibaret. Görülüyor ki, bir medya başlangıçta, ilk oluşum evrelerinde, hangi işleve talip olarak inşa edilirse, zaman içinde dilsel özellikleri de, anlatı tarzı da o işlev çerçevesinde biçimlenir, yönlendir, formatını oturtur. Tek tek medya insanların niyetlerinden büyük ölçüde bağımsız bir mecrada yol alır.

Televizyon bu saptamayı çarpıcı biçimde doğruluyor. Meslekten olanlar da bu saptamayı paylaşıyorlar. O nedenle, kimi profesyoneller televizyona Körfez savaşında bile kemikleşmiş "mahiyeti"ne, yani duygulara hitap etme alışkanlığına sadık kaldığı için eleştiri yöneltildiğinde, "bu, bizim aracımızın vazgeçilmez özelliği; akla hitap etmek üzere başka medyalar mev-

cut" diyebiliyorlar. İşte, tam da bu noktada, sorunun öteki yakası açılıyor: "Başka" medyalar, televizyonun ezici cazibesi karşısında kendi alışkanlıklarına olan güvenlerini yitirmek üzereler. Yazılı basın, kendi mahiyetine uygun yenilikler düşünmek yerine, televizyona öykünme peşinde, Körfez savaşına bu eğilimi pekiştirdi. Bu hızla, bir süre sonra, "kitfe"ye yönelik bütün medyalar birbirlerine benzeyecek. Böylece, genel "kitfe"nin akla hitap eden herhangi, bir medyaya erişmesi zorlaşacak. Elbette, birtakım medyalar akla hitaplarını sürdürecektir. Ancak bunlar, daha çok, uzmanlaşmış yayımlar olacaktır. Belli bir çizginin ötesinde birikimi olanlarca izlenecekler. Sıradan insanın kitfe medyalarında hâlâ bulabildiği görece kapsamlı bilgiden bile mahrum kalacak. Bilgi zenginleri ile bilgi fakırların arasındaki mevcut uçurum daha bir derinleşecek. Sıradan insan bir çelişkinin çarmıhına gerilecek: Bir yandan bilgi fukaralığının olumsuzluklarını hissedecek, heri yandan zihinsel elektronik medyanın mirıldandığı "ne senin, ne de günlüğümüz dünyasının sorunlar üzerinde uzun uzadıya duracak vakti var, sanıyolar geçiyor, çabuk..." cümlesinin rüzgarına kapılacak.

Sıradan insanın iç olanaklarını koruyan bu sürecin bir başka alanı da derinden etkilenmesine hep birlikte tanık oluyoruz. Tipik elektronik medyanın mekânına taşınmaz-

yan, zaman ritmine sokulmıyayan bütün sorunlar gibi siyasal da kendini budamak mecburiyetiyle karşı karşıya bırakılıyor. Her sorun televizyonca teredime edilip 10 saniye içinde dile gelmeye zorlandığından, ayrıntılı gerekçeleri açılmıyarak sürdürülebilecek siyasal tartışmalar TV ortamında kendilerine yer bulamıyorlar. derken, siyasal ideolojik zenginliğini bir kenara bırakıp, az zamanda çok duygu teline dokunma hedefine yönelip, rol kesilmesine ağırlık veriyor.

SONUÇ NİYETİNE

İnsanlığın dehasının icat ettiği bir büyük kurum, medya bir yol ayrımına da vardı. Teknoloji adlı kurumun vardığı yol ayrımını andırıyor bu. İnsan aklının üzerinde emellenen teknoloji kendisini doğuran tam karşısına dönmüşüne eğilimini barındırdığı her an barbarlığa dönüşebileceğini göstermişti. benzer bir süreç medya katında gözleniyor. insan dehasının bilgiyi yaygınlaştırmak aydınlatmak üzere yarattığı medya tam karşıt oluşuma körleştirmeye hizmet edebileceğini hissettirmeye başladı.

İnsan dehasına yeniden iş düşüyor.

* Yves Stourdzö, "İletişim Sistemlerinde İnsan Operatörün Konumu", Türk Sosyal Bilimler Derneği (der), İletişim ve Toplum Sorunları, (Ankara: Unesco ve TDSO ortak yayını, 1983).

Önyargılı, çarpıtılmış imaj akımı ve gazetecilik meslek ahlâkı

Ayseli USLUATA

"Türk askerleri göçmenlerden yiyecek ve bataniye çalışıyorlar" başlıklı haber The Independent'ta 30 Temmuz 1991'de çıktı. Türkiye'nin güneydoğusundaki sınır katabası Yeşilova'dan yazan dış haber muhabiri, Robert Fisk böyle iddia ediyordu ve yazı tümüyle İngiliz askerlerinin söylediği kaba sözlerden alıntılarla, suçlamalarla dolu idi.

Bildirilen olay Orta Doğu'da tanık olunan "bir insanlık trajedisinin" bir parçası ya da devamı idi. Savaşın sonu Kürtler ya da daha doğrusu birleşik kuvvetlerin Saddam Hüseyin'e karşı ayaklanmak için çıkartıp daha sonra da yalnız bıraktığı askerler, Irak hükümetince Türkiye'nin sınırına itilmişlerdi. Böylece, gelişmekte ki bir ülkenin, sınırlarını açarak, yüzbinlerce göçmenle birlikte bir başka ülkenin sorunlarına üstlenmesi bekleniyordu.

İngiliz askerleri, habere göre, Türk askerlerini, kendilerinin bombaladığı bir ülkenin vatandaşlarına acımasız davranmakla suçluyorlardı. Yazı, tüm askerlerin ya da daha doğrusu birleşik kuvvetlerin sorumluluğunu taşıdığı savaş sonucundaki bir durumun yaşandığı unutulurken, Türk askerlerinden "pislikler (tam çevirisiyle boklar)" diye söz eden bir İngiliz askerini alıntıyordu. Dış muhabir de, göçmenlerin

kurtarıcısı olarak gösterilen ve Türk askerlerine küfreden askerler de Körfez savaşı sırasında bu göçmenlerin akrabalarının ve/ya da yakınlarının savaşa katılan birleşik kuvvetler askerlerince öldürülmüş olabileceğini unutmışça benziyorlardı.

Kriz olaylarda kamuoyunu gazeteciler oluştururlar(Pallock 1981:43). Ancak, Mc Quail (1984) Batının egemen liberal geleneğinde yansızlık(objektiflik) türünde bir ölçünün bulunmadığını ve Gerber'den(1964) alıntı yaparak temelde ideolojik olmayan, politika dışı, parti dışı bir gazetecilik ve habercilik sisteminin var olmadığını vurgular. Bundan ötürü de gazeteciler, Hülsmann (1986:166) ile Goodwin'in (1983:150) gazetecilik ahlak kurallarında belirtilen türde yansız, dürüst ve haksız olmaya, denge ve objektiflik uygulamaya çalışsalar bile, Roseblum'a(1981:231) göre durumları kendi diğer ölçütleri içinde yargılamaya yükümlüdürler.Gazeteciler dış haberler muhabiri olduklarında durum daha da kötüleşir çünkü kendilerinden bilinmeyen ülke ve insanların resimlerini iletmeleri beklenir, onlar da , ne yazık ki, gelişmekteki ülkeleri en hoş olmayan bir ıspıkta gösterirler(Masmoudi, 1984:15).

Bizim konumuzun sorunu, yurt dışındaki önemli olaylar üzerine kamuoyu oluşturmaya yardım edeceği varsayılan bir dış haber muhabirinin gelişmekteki bir ülke üzerine bilgi yoksunluğundan yararlanıp

yararlanamayacağı ve kendi ülkesinin dış politikasına göre kendi ve/ya da ülkesinin önyargılı görüşlerini açıklayarak bir imajın oluşmasına çalışıp çalışmayacağı ve böylece bir karar sürecine katkıp katılmayacağıdır.

MacBride Raporu'nun 79.maddesi şöyle der: ".....uluslararası iletişimi araçları başta ve uluslararası işbirliğine en üst düzeyde katkıda bulunmaya ve ulus, ırk ve din düşmanlığını körüklemekten, ayrım, düşmanlık, şiddet ya da savaş açıklamaktan kaçınmaya yöreklendirilmelidirler." Ve işte yukarıda adı geçen muhabirin sözcüğü: "Göçmenlerin en azından 1000 Irak Hristiyan ve İngilizler ile Amerikalılara kendilerini Avrupaya götürmeleri için yalvarıyorlar çünkü Türkler'den Iraklılar kadar korkuyorlar." Burada "Hristiyan" batı dünyasının ilgisini çekmek için kullanılan anahtar sözcüktür, göçmenler bu anahtar sözcüğü batı dünyasının sınırlarını açtırabilmek için kullanıyorlar, çünkü bu sınırların tüm üçüncü dünya ülkelerine olduğunca kendilerine de kapah olduğunu çok iyi biliyorlar.

Bir kriz durumunda, Batı dünyasının hiç bilinmeyen, yalıtılmış, uzak, ulaşılmaz-güç bir yerdeki olayların tek bilgi kaynağı olarak, Dış haberler muhabirinin sunduğu resim olağüstü bir önem taşınmakta ve omuzlarına büyük bir sorumluluk yüklenmektedir. Bu tür durumlarda Pallock'un da belirlediği, gazeteciler gerçekliği kanıtlanamayacak öykülerden uzak durmalıdırlar. (1981:183).The Independent'in muhabiri sınırlarını açıp kendilerine güçlerinin yettiği ölçüde yiyecek vermeye çalışan Türklerden göçmenlerin korkmaları için tek bir kanıt sunmamıştır.

İnsanlılığı sağlayabilmek için "dengeli bir sunum"a gerek vardır, burada da dengeli bir sunum ancak evsahibi ülkenin ya da vatandaşların görüşlerine de yer verilseddi, gerçekleştirilirdi. Burada gerekse, Abef'in sözleriyle daha çok sesin duyulması (1981:104) ve toplulukların, grupların ve ülkelerin umutlarının, kaygılarının ve çabalarının eşit koşullarda ve tam anlamıyla dördüştü ve yansız yansıtılmasıdır (Masmoudi, 1984:20).

Gazeteciler ya da muhabirler, tüm insanlığı gibi, önyargılıdır, ancak çoğulcu ve de araştırmacı olmayı da öğrense-

lidirler; çünkü bir muhabirin sunduğu bir resim milyonlarca kişi için olaylarda tek bilgi kaynağıdır. The Independent'i okumayı sürdürürelim. Pazara doğru RAF helikopter mürettebatı yüzlerce Kürdü daha Kuzeydeki Türklerce yönetilen bir kampa götürüyorlardı...., ancak dün bölge valisi uçakların durdurulmasını emretti. " yazı bir Kraliyet Deniz askerinin sözlerinden bir alıntıyla şunları ekliyor: "Göçmenler kendilerine her üç günde yalnızca bir kez yiyecek verildiğini söylediler."

Öncelikle acaba helikopterler "yüzlerce Kürdün" birazını olsun neden bir batı ülkesine götürmüyor? Bu insancıl muhabir bu soruya bir yanıt bulmaya neden çalışmadı? Batılı ülkeler sınırlarını Üçüncü Dünya ülkelerine açmamakta kararlıysın, tümü de ülkelerine geliştirecekleri ülkelerin vatandaşları için giriş vizesi sağlamakta çok katı davranıyorken, göçmenleri konuk etmek bir ülkenin görevi ya da sorumluluğu mudur? Araştırmacı bir gazeteci bu sorulara yanıt bulmalı idi. Sonra, "üç günde bir yemek yiyen" birisi acaba nasıl yaşar? Bunun da araştırılması gerekirdi.

Bir çözümleyiciye göre göçmenler "arkalarından sınıra doğru itilmişlerdi;" bir Kürt lideri de bunun bir tür ayaklanmalarından " bir anda ve sonsuza dek" kurtulma yönümlü olduğu görüşünü belirterek bu çözümlemeyi onaylamakta idi (Time, 15 Nisan 1991). Pegmeşeler de benzer biçimde Türkiye'ye göçmen olarak gönderilişlerinde, Batı yalnızca yardım sözü vermişti; ancak verilen bu söze daha sonra ne olduysa, muhabir göçmenlerin Kraliyet Deniz askerine söylediklerini yazmadan önce, araştırsa idi, olasılıkla, kıskırtıcılıktan uzak kalabilirdi.

Savaş sonrası göçmenler üzerine haber yazarken, batılı basın olayı siyasal ve kültürel önyargılarıyla işledi ve vurgu dramatik ve duygusal üzerine idi. Söz gelimi, Time'da göçmenler için kullanılan terimler, "dağlardan başka dostları yok" (s.14) türünde sözler, bu yalıtılmış bölgelerde yaşayan tüm insanlar, oradaların yerlileri için de kullanılabilirli.

The Independent'in muhabiri, kimsenin yaratığı ve/ya da İngiliz askerlerinin oluşturduğu imajı aktararak savaş göçmenlerini konuk etmeye çalışan bir ülkenin de imajını çarpıtmıştır. Böylesine bir haber veriş "kötü" haberin "iyi" haberden daha iyi sayıldığı Batı dünyasında haber olma ayrıcalığının hemen hiç bulunmadığı durumda ki bir ülkeyi yanlış tanıma sorumluluğunu üstlenir. Üçüncü dünya ülkesi ya da gelişmekteki bir ülke, toplumunun imajını tanıtmak oldukça güçtür, özellikle de batı dünyasının kütle iletişim araçları, ga-

zetecileri bu ülkenin olumsuz-çarpıtılmış, hoş olmayan ve korkutucu-imajını yansıtmakta süregötürülerek bu daha da güçleşir; tek-yönlü, dengesiz bir haber trafiğinde ise eksik ve kötü-amaçlı haber vermenin olumsuz etkilerini silmekte olanaksızdır.

Barışın ve uluslararası işbirliğinin tüm ulusları ilgilendirdiği söylenmektedir; kütle iletişimi kanallarının da bu hedeflere ulaşmakta önemli ölçüde katkıda bulunacakları varsayılmaktadır. MacBride Komisyonu da uluslararası anlayış ve işbirliği için öneriler sunmuştur. Madde II tüm ulusların haklarına ve saygınlığına saygı duyulmasının sağlanmasını öneriyor; Madde 82 de şöyle der: "Kriz ve gerilim durumlarında her ülkede ayrı ayrı ortaya çıkan uluslararası olaylar ya da gelişmeler üzerine haber verme olağanüstü özen ve sorumluluk gerektirir... Karşı ya da düşman gruplar arasındaki bağlantılardan birisini de kütle iletişim kanalları oluşturur. Bu da açıkça ön-

Kaynakça

Abel, Eric, "Communication for an Interdependent, Pluralistic World." Crisis in International News: Policies and Prospects. Jim Richstad and M.H.Anderson (ed.). New York: Columbia Uni. Press, 1981.

Communication and Society. 1975-1986, Paris: Unesco.

Eyars, Lawrence. The Communication Gap: the ethics and machinery of public relation and information. London: Charles Knight and Co. Ltd., 1973.

Garbo, Gunnar. a World of Difference. The International Distribution of Information: The Media and Developing Countries, Paris: Unesco.

Gerbner, George and Marsha Siefert (eds.). World Communications. New York: Longman Inc. 1984.

Goodwin, Eugene. Groping for Ethics in Journalism. Iowa State Uni. Press, 1983.

Hulteng, John L. In Biagi, Shirley. Interviews that work. Calif. Wadsworth, 1986. s. 165-166.

The Independent. 30 April 1991.

"International Principles of Professional Ethics in Journalism," International Organization of Journalism", Prague, 1988.

Lambeth, Edmund, "Marsh, Mesa and Mountain: The Evolution of the Contemporary Ethics of Journalism and Mass Communication in North America," Bildiri, IAMCR Konferansı, İspanya, Barselona 1988.

Masmoudi, Mustapha. "The New World Information Order." World Com-

larsa yansır; ve dayarlılıkla yerine getirmeleri beklenen özel bir görev yükler."

Uluslararası iletişim akışında, bundan ötürü de uluslararası haber ile anlayışa ulaştırılmasında, en büyük sorumluluğu üstlenenler batılı ülkeler ile gazetecilerdir. Diğ. haber gazetecileri kamuoya ulaştırılmada etki yaratabildikleri için, tüm diğ. haber muhabirlerinin dışarıya gönderilmeden önce sorumluluklarının bilincine varmaları, yazdıklarının, özellikle kriz durumlarında, büyük bir açıklık taşıyabileceğini anlamaları, ve çoğulcu ya da araştırmacı olmayı öğrenmeleri gerekmektedir. Olay yerinden haber geçerken, en azından, olaylara yeni açılardan bakmayı deneyebilir ve araştırma yapmaya çalışabilirler. Nordenstreng uluslararası yasanın kütle iletişim araçlarının işleyişi için, özellikle uluslararası ilişkileri doğrudan ilgilendiren konularda, önemli

communication'da, George Gerbner and Marsha Siefert (ed.). New York: Longman, 1984, s.14-28

MacBride, Sean. Many Voices, One World. Nigeria: Ibadan Univ.Press Paris: Unesco, 1981.

McQuail, Denis. Mass Communication Theory. London: Sage Publications, 1984.

Matta, Fernando Reyes (1987) "Latin american journalism: new avenues towards democratization," bildiri, International Communication forum, Meksika, Haziran 1987.

Nordenstreng, Kaarle, "Defining the New International order." In World Communications: Gerbner and Siefert (ed.). New York: Longman, 1984, s.28-36

Pallock, John Crothers. The Politics of Crisis Reporting: Learning to be a Foreign Correspondent. New York: Praeger, 1981.

Ramsey, Doug and Dale Ellen Shaps (ed.). Journalism Ethics: Why Change? California, Los Angeles: Foundation for American Communication 1986.

Richstad, Jim and Michael H.Anderson (ed.). Crisis in International News. New York: Columbia University Press, 1981.

Rosenbloom, Mort. "Reporting from the Third World." Crisis in International News: Policies and Prospects. Jim Richstad and Michael H.Anderson (ed.). New York: Columbia University Press, 1981, s.221-242.

Time, April 15, 1991.

Wassenberg, Ben J.The Good News is the Bad News is Wrong. New York: Simon and Schuster, 1984.

Kitle İletişim Araçları, Savaş, Opera ve Seyirciler

Nurçay TURKOGLU

Günümüzde kitle iletişim araçları, izleyicinin gündelik gerçekliğini haklıştırdığı ölçüde mesleki başarıya ulaşabiliyor. Yenilik oranı ne olursa olsun, her yeni mesaj, alıcının referans çerçevesi içinde kendi uygun yerini bulur. İzleyici kendi dünya görüşünü oluşturacak ya da geliştirecek enformasyona tümüyle pasif olarak beklemezse de, konumu dolaylı katılımdır. Kitle iletişim araçları günümüzün "çoğulcu, demokratik, çağdaş ve gelişmeci" toplumlarında izleyicinin hiç olmazsa entellektüel rahatını kalıcı ve sürrekli hale getirmeyi başarıyor. Artık izleyici bir seyirci kitlesine dönüşmüştür: günlük yaşamının birer parçası olan herşey hakkında (spor, müzik, tarih, kültür, askerlik, vd.) çok az bilgi sahibi olan bir seyirci kitledir, söz konusu olan.

Seyirci toplumun oluşmasına neden olan yalnızca kitle iletişim araçları değildir. Politik, kültürel ve ekonomik göçlere toplumsal düzenin izin verdiği ölçüde, hegöör sınırları içinde dolaylı olarak katılmaya zaten alışkınız. Sanki toplumsal düzen, toplumun üs-

tünde aynı bir güçmüş gibi. Ancak kitle iletişim araçları bizi, seyirci konumunda kalmanın yapılabilecek en iyi şey olduğuna ikna temeye çalışır. bu durum, kitle iletişim araçlarının göstereceği içinden doğar. Burada "göstere" yalnızca eğlendirme görevini değil, genel olarak nelerin olup bittiğini göstermek işlevini de kapsar.

En popüler sunum biçimini bulmaya yönelik çalışmalar, bir çeşit "soap opera" tarzının doğmasına neden olmuştur. Başlangıçta bu kolay sanat biçimi doğrudan kadın izleyiciye, özellikle ev kadınlara yönelmekteydi. Televizyon izleyicileri arasında önemli bir çoğunluğa sahip olan ev kadınlarının dünya ile ilgili bilgileri düşük düzeyde olarak kabul edilirdi, kendi yaşamları evleriyle sınırlı kaldığı için.

Düşük bilgi düzeyindeki izleyiciye yönelik sunum, olabildiğince kolay anlaşılır olmak ve günlük yaşamı tekdüzelğine renk katmak zorundadır. Geleneksel toplum sınıflandırması içinde, popüler sunum biçiminin konformist görünümünün nasıl işlediğini biliyoruz.

Bugün, soap opera'nın "boşver, aldırma"

tarzı yalnızca kadın izleyicilere yönelik olmaktan çıkmış, cinsiyet ayrımını bir kenara bırakarak tüm kitle iletişim izleyicilerine yönelmiştir. Bazı özel farklı türlerdeki istisnalar yalnızca ayrımlarda saklı tutulmaktadır. Egemen söylem biçimi, var olan egemen ideolojiye bağlı olarak tüm sunum tiplerini kapsamaktadır.

Soap opera'nın genel karakteristiklerini; dizi formu, karakter ve konu çeşitliliği, kurguların zaman, keskin bölünmeler/parçalar ve karakterlerin özel sorunlarını vurgulamak olarak belirleyebiliriz ama sanırım bu kadar bile bizim amacımız olan kitle iletişim araçlarının genel söylemini tartışmaya yeterli olacaktır.

Popüler sinema filmleri hatta bazı belgesel filmler, dergiler, gazeteler, reklamlar, soap opera formunun avantajlarından yararlanıyor, bu formun asıl yeri televizyon dizileri ve televizyondaki spor, müzik ve haber programları olsa da. Popülerlik için en kolay yol böylece bulunmuş oldu.

Kitle iletişimin en popüler yolunu keşfeden yalnızca televizyon muydu? Kuşkusuz hayır. Benzer manipülasyon yöntemlerini siyasal propagandada görebiliriz. Tek yanlı sunum veya baskıcı bir hegöörle çift yanlı sunum, tarih boyunca egemen olanlar tarafından hep kullanılan bir yöntemdir.

Egemen kültür ideolojisi öncelikle gerçeklerin yerini değiştirmeye ya da mistifiye etmeye çalışır. Sonra farklılıkların fragmanlara ayrılması söz konusudur, gerçekliği total olarak görmemiz güçleşir. Nihayet, mistifiye edilmiş ve fragmanlara ayrılmış gerçeklikler arasında hayali ilişkiler kurulur.

Popüler kitle iletişim araçlarında çalışan yapımcıların bu inajlar düzenini yürütmedeki başarıları kendilerinin entellektüel sosyologlar olmalarında değil, tıpkı siyasal liderlerin yaptıkları gibi ampirik gerçekliklerin dikkatli gözlemcileri olmalarındadır. Yapımcılar da siyasal liderler gibi kitleyi kendi buldukları toplumsal koşullarda yakalamaya çalışırlar. Ancak gözardı edilmemesi gereken bir yanılsama söz konusudur burada. Görünürdeki bağlılık ve hoşnutluk, toplumun görüntüyü gerçekten kabul ettiği veya inandığı anlamına gelmez. Herkes toplumsal olarak tehlikeli bir oyun içindedir. Kadın ve erkek izleyiciler olarak kitle iletişim araçları karşısındaki durumumuzu yeniden gözden geçirmemiz gerekir. Geleneksel feminin zayıflığın artık erkekler için de söz konusu olmaya başladığı, cinselliğin, ergil kalmanın toplumsal hiyerarşideki konumunuza bağlı olduğu modern sistemlerde yalnızca biyolojik farklarda kalması güçleş-

mektedir. Hepimiz toplumsal yapının gerçekliğine katılmada aktif ya da pasif özne oluşumunu yeriden düşünmeliyiz.

Bazı sıradışı olaylar, nelerin olup bittiği hakkında düşünmemiz için bir fırsat olabilir. Geçtiğimiz bir yıl içinde tüm dünya için önemli olmayı başaran bir olayla yüz yüze geldik. Kuveyt Körfezindeki uluslararası sorun önce bir kriz olarak belirdi, sonra savaş-düşüğü ve nihayet bir barış operasyonu ile sonlanmış gibi görünüyor. Körfez olayı, kitle iletişim araçlarının enformasyon işlevini tartışmamız için tarihsel bir fırsat olabilir.

Körfez savaşının aktarıcısına baktığımızda, televizyonun "anımsal" yansımaları dışında tüm kitle iletişim araçlarının Türkiye'de, mütefak güçleri destekleyen diğer ülkelerde olduğu gibi aynı söylemi kullandığını görüyoruz.

Tüm kitle iletişim araçları ve popüler söylem arasındaki paralelliği gösterilebilmek için Körfez savaşının Türk gazetelerindeki sunumunu incelemeye çalıştım. Bu çalışmaya özel bir konu çözümlemesi olmaktan çok, dört büyük gazetenin; Güneş, Hürriyet, Milliyet ve Cumhuriyet'in Körfez krizinin doruk noktasında olduğu Ocak ve Şubat 1991 döneminde özellikle söylem içeriği açısından incelenmesidir.

Bu gazeteler eğlenceli okunmaya izin vermez de sansasyonel basın olarak bilinen gazetelerden değildirler. İdeolojik olarak keskin bir yapıları da yoktur. Böylece örtük sunumun etkinliğinin de sergilenebileceğini varsayıyorum.

Şimdi, kolay anlaşılabilirliğin ve karakter ve konu çeşitlenmesinin Körfez savaşında, bir opera sahnesinde olduğu gibi sunulmasına bakabiliriz.

Herşeyden önce, büyük puntolarla ana başlıklar, okuyucunun belirli bir an için nelerin önemli olduğunu bulmasını kolaylaştırmaya yöneliktir. Alt yazılı fotoğraflar olayın nasıl görünmesi gerektiğini açıklar. Alt yazılar farklı gazetelerde değişebilir de bu değişiklikler önemli çelişiklere yol açmaz. Coğrafik haritalar ve askeri taktiklerle ilgili grafikler ise okuyuculara bir çeşit duruma hakın olma rahatsızlığı vermeye çalışmaktadır. Hemen her gün, gelişkin silah teknolojisi hakkında ayrıntılı bilgi özel çerçeveler içinde verilmektedir. Olayların ve insanların sunulması iyi-kötü, doğru-yenilş keskinliğindedir.

İkinci olarak, adeta bir "sesiz" operanın seyircileri olarak pek çok karakter ve konu ile karşı karşıya geliriz. Kronolojik olarak salınmaya çıkanlar alışılagelmiş ya da yuhala-malanımıza beklemektedir: Saddam Hüseyin; George Bush; barışın güvercini rolünde Perez De Cuellar; bir seks figürü olarak İtalyan politikacı Ciccolina sorunları çözmek üzere Saddam'a aşka davet etmektedir; İran dini lideri Ayetullah Ali Hamaney İslam dünyasının nabzını elinde tutmaya çalışmaktadır; James Baker gösterinin sözcüsüdür; Savunma Bakanımız Mr. Doğan kılacı göstermeye pek meraklı gibidir; kahraman Türk askerleri ise kıpırdanmadan hazır beklemektedir; kadın ve erkek NATO askerleri yüksek teknolojiyi ellerinde tutmaktan hoşnut görünmektedirler; hatta bazen içerlerinden birini sevimli bir çöl kodisin (gerçek bir kediyi) okşarken ya da seksafonuyla hüzünlü bir parça çalarken görebiliriz, ama bazı sulu gözlü eşler (ki bunlar yalnızca genç erkek askerlerdir) eşleridir) kocalarını savaşa girmekten alıkoymaya çalışmaktadır. Ve sayın Cumhurbaşkanımız dünya olaylarına kendisinin yön verdiğini düşünebilmektedir. Şu Avrupalı protestocu kadınlara da bakın, mutlaka güç elde etmek isteyen feministler olsalsalar. Tarihiye gükür bizim Türk kadınları yalnızca kendilerine bir şey sorulduğu zaman kısık sesle cevap verirler.

Sahnenin üstünde belli belirsiz bir gölge dolaşmaktadır; kendisine dua edenler arasında kimlerin cenesi hak ettiği karar vermekte göçlük çeker gibidir. CNN muhabirleri Peter Arnesi, John Holliman ve Bernard Shaw gerçekleri sunarken yöce adalete yardımcı olmaya çalışmaktadırlar. Ve başından büyük kutaklıklarla Türk çevirmenler sesleri anında aktarmakla görevlendirilmişlerdir. Beklenmedik Kürt mülecilerin Türkiye'ye geliş tariheli konakseverliğimizi göstermemiz için önemli bir fırsat olabilir. Komutan Norman Schwarzkopf adındaki bir tenor ne denli yunusak kalpli, insancıl ve ilüzyonist olyduğunu gösterir. Ortalıkta bir takım gaz maskeli dolaşıyor, canılar ve İsraili oldukları söyleniyor. Müslümanlar gösterilerinde Hristiyan emperyalizmine dikkat çekmeye çalışıyorlar. Florence Nightingale'in celsakir kızları olarak Türk hemşireleri sınıra gönderilmeye pek hevesli görünmüyorlar. (Gerçekte, yüzlerce hemşire ve sağlık görevlisi Güney sınırımızda görevlendirilmişti). Televizyonun kendisi de CNN'in savaş görüntüleri ve sivil savunma önlemlerini sunma pozisyonunda basında yerini almıştı. Bazı TRT yetkilileri ise jümdü

tan reklam verme zamanı olduğunu basına açıklamaktaydı. (Yoğun savaş haberleri nedeniyle diğer televizyon kurumları gibi TRT de reklam gelirlerinin azalmasından sıkıntı çekmekteydi). Libya'dan Kaddafi Türkiye'nin Körfez savaşındaki rolüne hiç de iyi bir gözle bakmıyor. Esir kadın asker Melissa bir melek sessizliğinde kurtulmayı bekliyor. Ortalıkta dolaşıp koşuşturan Tanık Aziz ise nedense henüz barış güvercini ünvanını kazanmamış. Ve nihayet Iraklı askerler görünmüyor, tutsak oldukları için şükrediyorlar.

Bunlar kendi hikayelerini taşıyan karakterlerdi. Ama içerlerinden birisi, en önemli Frankeştayn rolünü üstlenen, daha fazla yorumu hak ediyor. Onun için yapılmış pek çok tanınlama var: yılan kumarbazı, dünyaya yayan eden kanlı diktatör, deli, çöl kabadayısı, dünyayı tehdit eden korkunç adam, şeytan, bela ve yakışıklı zovalye. Aslında korkunç tanınmaların tümü, Saddam'ın Fransa'ya sığınan eski özel korumasının itiraflarında birleştirilmişti. Fransız basından aktarılan açıklamaları Türk magazin basınında çok ilgi çekmişti.

24 Şubat 1991 günü Hürriyet'in Pazar dergisi açıklamaları şu başlıkla vermekteydi: "Seks manyağı: Fransa'ya sığınan özel koruma görevlisi gülümseyen katilin sırlarını açıklıyor" Yazıyı okuduğumuz zaman öğreniyoruz ki, Saddam Hüseyin Hüder'den bile daha tehlikeli bir diktatördür, kanlı bela dünyanın en nazist ve egoist adamıdır çünkü acılı çocukluğunu unutmamıştır. Zehirleme paranoyası vardır. Sapık eğilimleri herkes tarafından bilinir. Genç ve güzel kızları toplayıp onları istediğini elde ettikten sonra öldürtür. Müslüman bir ülkede olmasına karşın viski içmeyi ve denize girmeyi çok sever. İnsanları manikürlü elini öpürmeye zorlar. Ve o çok övüldüğü siyah saçları aslında boyalıdır.

Bu çılgın Saddam imajına yol açan açıklamalara eleştirenlere de vardı kuşkusuz ancak bir kez, Cumhuriyet gazetesinin cumartesi ekinde 2 Mart 1991 günü psikologlar bu tür niteliklerin yanlışlığına dikkat çekmişlerdi.

Böylesi bir kişilendirmeli sunum tek tarafın bakış açısına bir çeşit meşruluk kazandırmaktadır. Bu onların savaşta ve Darvinci kurallara göre güçlü olan kazanır, demektedir.

Savaş imajı bir şiddet olayı olarak gösterilmez. Savaşın yalnızca yüksek teknolojiyle üretilmiş silahlardır. Kurbanlar hakkında da fazla bir şey bilmiyoruz. Biz seyirciler olarak hiç ken görmedik böylece adaleti önünde TANIK olarak yerimizi alamayız.

Türk Basınında Körfez Krizi ve Savaşı

Şermin TEKİNALP

Özellikle son yıllarda uluslararası sorunların içiçe girmesi ve televizyonun da katkıyla okuyucuda dış haberlere karşı artan ilgi, gazete sayfalarında daha çok yorum ve röportaja yer verilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu durum, tek yönlü enformasyon akışını dengeleyici bir rol oynamaktadır.

İçerik çözümlemesi, genel olarak herhangi bir mesaj içeriğinde nesnel, yansız, başkaları tarafından yinelenildiğinde aynı sonucu verecek bir biçimde ve dizgeli (sistematik) olarak anlamlı, nicel ve nitel çıkarımlarda bulunmak olarak tanımlanır. Bu yöntem, dünyada giderek yaygınlaşan kitle iletişim araçlarının içeriklerini çözümlemek için başta ABD olmak üzere pekçok ülkede yoğun bir biçimde kullanılmaktadır.

Körfez krizi ve savaşı sürecince Türk basınının tutumu ileride pekçok araştırmaya konu olabilecek siyasi ve tarihi araştırmalara kaynak oluşturabilecek kadar önemlidir. Yapılan çalışma hem Türk basınının kriz ve savaş sürecinde özellikle üzerinde durduğu konulara, hem de dış haberlerde dışa bağımlılığın hangi ölçüler içinde ve ne derecede geçerli olduğunun araştırılması bakımından önem taşımaktadır.

Türk basını, diğer birçok dünya basını gibi dış haberler konusunda büyük uluslararası ajanslara bağımlıdır. Körfez krizi ve savaş sürecinde de dış haberlerini ya doğrudan ya da AA kanalıyla dışarıdan sağlamıştır. Buna karşın, aynı içerikteki haberlerin farklı gazetelerde farklı biçimlerde, farklı yoğunlukta ve farklı değerlendirmelerle verilmesi dış haberlere bağımlılığın, çeşitli gazetecilik ilke ve uygulamalarıyla ne dercede yük edilebileceği, en az indirilebileceği ya da pekiştirilebileceğinin araştırmasına yönelik ilk genel gözlem olmuş ve bu doğrultuda oluşturulan varsayımın denenmesi için 3 Ağustos 1990 ile 1991 Şubat ayları arasında Cumhuriyet, Türkiye, Sabah Hürriyet ve Milliyet gazeteleri üzerinde gözlem tekniği ile bir içerik çözümlemesi yapılması kararlaştırılmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Seçilen 5 gazetenin herbirinde her hafta güncel birbirini takip edecek bir biçimde, bir gazete alınarak seçilen tarih arasında, 33'er olmak üzere toplam 165 sayfa kapsayan örneklem üzerinde yapılacak içerik çözümlemesi için, Cumhuriyet ve Türkiye gazetelerinin 20 Ocak 1991 tarihli sayılarının bir ön araştırma için kullanılması düşünülmüştü. Böylece, araştırma modelinin ve oluşturulacak soruların geçerliliğinin denenmesi planlanmıştır.

Varsayımın doğruluğunun araştırılması için oluşturulan sorular, 165 gazete örnekleminde her gazeteden her ay rasgele seçilen gazetelerden ve pilot araştırma için seçilen Cumhuriyet ve Türkiye gazetelerinin 20.1.1991 tarihli sayılarıyla hangi gazetenin hangi türde mesajlara (iç haber, dış haber, yorum/fotoğraf) ne biçimde ve ne yoğunlukta ağırlık verdiği araştırılmıştır.

İkinci kümedeki sorular, mesaj başlıklarının konusunu ve yapıyı çağırışını araştıran sorulardan oluşmuştur. Mesaj başlığı konuları (savaş, Türkiye, Yönetim, Müdahale, Irak vs.) olumlu ya da yorumsuz oluşlarına göre ölçme şıklarına kodlanmıştır. Örneğin "İraktan Kimyasal Silah Tehdidi" gibi bir mesaj başlığında konu "Irak" olarak belirlendikten sonra "olumsuz" şıkına kodlanmıştır.

Üçüncü kümede toplanan sorular, mesaj içeriğinin kaynaklarını, konusunu ve nasıl bir değerlendirme yönelendime yapıldığını araştıran soru ve ölçme şıklarından oluşmuştur. Bu kümedeki ayrıntılı 97 soru "Türkiye", "Batı ve Mütefrik Güç" ve "Ortadoğu" alt başlıklar altında toplanmış ve ölçme şıkları "övgü", "yergi", "kaygı", "umut" ve "yorumsuz" olarak belirlenmiştir. Örneğin, mesaj içeriğinde yönetimde yetkili bir kişi savaşla ilgili bir türlü ödelemin alındığını söylüyor ve icraatlarını övüyorsa "Türkiye" alt başlığı altındaki "yönetim" ve "savaşa ödem" konuları "övgü" şıkına kodlanmıştır.

Bulgular

Demokratik sol çizgide ve genelde yönetime karşı olan "Cumhuriyet" gazetesinde 50, liberal sağ çizgide ve genel olarak yönetimin icraatlarını destekleyen "Türkiye" gazetesindeki 58 mesaj üzerinde yapılan çözümleme sorucunda ortaya çırpıcı sonuçlar çıkmıştır. Önemli görülen bazı bulgular şunlardır:

Her iki gazetede de Körfez krizi ve savaş mesajları toplam kullanılan alan içinde önemli bir yer kaplamıştır. "Cumhuriyet" gazetesinde toplam 7200 sütun cm'lik alanda içinde, incelenen mesajların kapsığı alan 2652 "Türkiye" gazetesinde bu oran toplam 6400 sütun cm içinde 3180 cm'dir.

"Cumhuriyet" gazetesi, "Türkiye" gazetesine

tesine göre daha fazla yoruma yer vermiştir. Buna karşın, "Türkiye" gazetesi "Cumhuriyet" gazetesine göre daha fazla iç haber kullanmıştır. "Cumhuriyet" gazetesinde, toplam 50 mesaj içinde 8 dış habere karşın 42 iç

haber, yorum ve çoğunlukla yorum ve iç haberleri destekleyici nitelikte fotoğraf kullanılmıştır. "Türkiye" gazetesi ise, toplam 58 mesaj içinde 11 dış habere karşın, 47 iç haber yorum ve bunları destekleyici fotoğraf kul-

lanmıştır. Bu bulgulara göre, kullanılan dış haberlerin her iki gazetede iç haber yorum ve fotoğraflara göre azlığı dikkate alınacak olursa, dış haberlerle yorum ve iç haberler için malzeme olarak kullanılmaktadır.

Çizelge: 1
"Cumhuriyet" ve "Türkiye" Gazetelerinin
Karşılaştırmalı olarak
Bazı Konuları Sunuş Biçimi⁽⁴²⁾

Konu: Üslerin Kullanımı				
Gazete	Övgü	Yergi	Kaygı	Yorumsuz
Cumhuriyet	0 (%0)	15 (%68,2)	1 (%50)	4 (%50)
Türkiye	4 (%100)	7 (%31,8)	1 (%50)	4 (%50)
Konu: ANAP				
Cumhuriyet	0 (%0)	12 (%80)	-	1 (%100)
Türkiye	5 (%100)	3 (%20)	-	0 (%0)
Konu: Cumhurbaşkanı T.Özal				
Cumhuriyet	0 (%0)	12 (%80)	-	1 (%100)
Türkiye	5 (%100)	3 (%20)	-	0 (%0)
Konu: Demokrasi				
Cumhuriyet	0 (%0)	6 (%85,7)	0 (%0)	0
Türkiye	1 (%100)	1 (%14,3)	1 (%100)	0
Konu: ABD'ye Bağımlılık				
Cumhuriyet	0 (0)	12 (%85,7)	0 (%100)	4 (%100)
Türkiye	4 (%100)	2 (%14,3)	0 (%0)	0 (%0)
Konu: TRT				
Cumhuriyet	1 (%50)	10 (%71,4)	0	1 (%50)
Türkiye	1 (%50)	4 (%28,6)	0	1 (%50)
Konu: Gizlilik (sansür)				
Cumhuriyet	0 (%0)	7 (%63)	0	1 (%50)
Türkiye	1 (%100)	4 (%36,4)	0	1 (%50)
Konu: ABD'nin Savaşta Tütümü				
Cumhuriyet	2 (%12,5)	14 (87,3)	5 (58,3)	19 (67,9)
Türkiye	10 (87,5)	2 (12,7)	4 (41,7)	9 (32,1)

"Cumhuriyet" gazetesindeki mesaj başlıkları en çok "savaş", "Türkiye", "yönetim" ve "ABD", "Türkiye gazetesi ise, "savaş", "Türkiye", "Irak" ve "Ortadoğu" konularına değinmekte, her iki gazetede mesaj başlıkları daha çok kaygı, uyarı ve tehlike gibi olumsuz çağrışımlar yapmaktadır. Başlık konularının seçiliş biçimi, her iki gazetenin Körfez krizi ve savaşı ile ilgili izleyicide bırakmak istediği izlenime uygundur. "Cumhuriyet" gazetesi onaylamadığı bir savaşla ilgili olarak, yönetimi yeri ve Türkiye ile ilgili olumsuz sonuçlar çıkarmaya yönelik mesajları tercih ederken, "Türkiye" gazetesi kullandığı başlıklarda Türkiye ve Yönetimden çok, savaşla ve Türkiye'nin uyguladığı politikayla ilgili olarak olumsuz Irak mesajları kullanılmaktadır.

Mesaj içeriğinin çözümlenmesi her iki gazetede de Türkiye ile ilgili konuların başı çektiğini göstermiştir. "Cumhuriyet" gazetesinde en çok "Türkiye'nin savaşa katılması", "Üslerin kullanılması", "ANAP", "ABD'ye bağımlılık", "T.Özal" vs. gibi konular, "Türkiye" gazetesinde de "savaşa katılma", "ANAP", "savaşa önlem", "Türkiye'nin savaşta tütümü" vs. gibi konular işlenmektedir. "Batı ve Müttefik Güç" ile "Ortadoğu" alt başlıkların işleniş biçimlerinde, ele alma yoğunluğunda ve gazeteyle yerleştirme biçimlerinde belirgin farklılıklar bulunmaktadır. (Çizelge 1)

"Cumhuriyet" gazetesinin yönetimle ilgili 163 olumsuz mesajına karşılık, "Türkiye" gazetesinde 74 olumlu ve yalnızca 53 olumsuz mesaj bulunmaktadır. Savaşı ve yönetimi eleştiren muhalefetle ilgili mesajların değerlendirilmesinde de aynı belirgin farklılık ortaya çıkmaktadır. "Cumhuriyet" 14 olumlu mesaj verirken, "Türkiye" muhalefetle ilgili yine 14 olumsuz mesaj kullanmaktadır. "Türkiye" alt başlığı altındaki konularda "Cumhuriyet ve "Türkiye" gazetelerinde aynı oranda olmasa da gazetelerin düşünsel çizgilerine göre konuların işleniş biçimlerinde belirgin farklar ortaya çıkmaktadır.

"Cumhuriyet" gazetesinde müttefik güç ve Batı mesajları, daha çok olumsuz (23) ve yorumuz (28) olarak verilirken, "Türkiye" gazetesinde daha çok olumlu (29) olarak verilmektedir. ABD "Cumhuriyet" te daha çok olumsuz (35) ve yorumuz (21) verilirken, "Türkiye"de olumlu (21) ve yorumuz (14) olarak verilmektedir.

İki gazete arasında, Irak'la ilgili mesajların çözümlemesinde de belirgin farklar or-

taya çıkmıştır. "Cumhuriyet" in Irak mesajlarını daha çok yorumuz (28) vermesine karşılık, "Türkiye" olumsuz (67) mesajlar kullanmıştır. "Türkiye" gazetesi yönetimin savaş politikasını desteklerken, Türkiye ve Batı karşındaki Irak olabildiğince olumsuz göstermeye çalışmıştır.

Her iki gazete de kendi düşünsel çizgisi doğrultusunda işlediği mesajların sunumunda bilinen gazetecilik ilke ve uygulamala-

larını kullanmıştır. Dikkati çekmeği istediği mesajlarını 1. sayfa'da yayınlama, 8 sütuna manşet, büyük punto başlık kullanmak gibi yöntemlerle ön plana çıkarmıştır. Ya da tam tersi olarak kendi düşünsel çizgisini desteklemeyen haberleri gazetenin en az göze çarpan yerlerinde yayınlamıştır. Ancak fotoğrafların seçiminde yapıldığı gözlenmiştir.

Örneğin, "Cumhuriyet" gazetesinin en çok eleştirdiği üslerin kullanımı ile ilgili mesajlar, toplam 2652 sütun cm'lik kriz ve savaş mesajları içinde 1081 sütun cm'yi kapsamakta, 1. sayfada 3 kez, büyük punto başlıkla 3 kez ve yine 3 kez ender kullanılan 8 sütuna manşet olarak verilmektedir. Benzer durum "Türkiye" gazetesinde Irak ve Saddam H. ile ilgili mesajların sunumunda da gözle-

Sonuç

İçerik çözümlemesi sonucunda, her iki gazeteden elde edilen bulgular, çözümleme den önce oluşturulan varsayımı doğrulayacak niteliktedir. Buna göre: gazeteler Ulus ilgilendiren konularda ülke dışında oluşturulan haberleri kendi görüşlerini destekleyici bir malzeme olarak ayıklamakta ve bunları istediği biçimde vurgulayıp, iç haber, yorum ve fotoğraflarla destekleyerek istediği biçime sokabilmektedir.

Bu bulgu, yıllardır iddia edilen tek yönlü ve dengesiz enformasyon akışının dış habercilikte dışarıya bağımlı gelişmekte olan ülke basınına etkisi altına aldığı ve bu şekilde tüm dünyada, gelişmiş ülkelerin kendi kültür değer yargıları çerçevesinde oluşturulan "dünya gerçeği" yarattığı tezini koşullu olarak çürütmektedir. Buna göre, araştırmanın ortaya koyduğu bulgulara dayanarak, ulus ilgilendiren konularda, tek yönlü enformasyon akışı, gazetenin kendi düşünsel çizgisi doğrultusunda iç haber yorum ve fotoğraflar ve çeşitli gazetecilik ilke ve uygulamaları istenilen biçimde değiştirilebilir, anlamlandırılabilir ya da pekiştirilebilir.

Özellikle son yıllarda uluslararası sorunların içiçe girmesi ve televizyonun da kamusal okuyucuda dış haberlere karşı artan ilgi, gazete sayfalarında daha çok yorum ve pörtaja yer verilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu durum, tek yönlü enformasyon akışını dengeleyici bir rol oynamaktadır.

İLETİŞİM ARAŞTIRMA

Sahibi: İLAD İletişim Araştırmaları Derneği

Yazı İşleri Müdürü: Semra Atılgan

Yıl: 2, Sayı: 7, Ekim 1991

Adres: İLAD, Basın Mützesi, Divan Yolu Cad. No: 84 34410 Cağaloğlu / İST.

Tel: 526 60 59

Ofset Hazırlık: Ozan Yayıncılık Tel: 527 98 47

Savaş Haberciliğinde Meslek Ahlâkı

Yurdakul FİNCANCI

Ben muhabir olarak hiç savaş izlemedim. Ulus Gazetesi Yazı İşleri Müdürlüğü ve Milliyet'te Haber Müdürlüğü Editörlük yaptığım dönemlerde de, Türkiye'nin aktif olarak kanlı bir herhangi bir savaş olmadı.

Bir gazeteci olarak, başarısız birkaç darbe teşebbüsü sırasında yaşanan çok kısa süreli silahlı çatışmalara tanık oldum. Hepsi bu kadar.

O nedenle, savaş muhabirliğinde ve gazeteciliğinde uyulacak meslek ilkeleri konusundaki görüşlerim, ne yazık ki, bir muhabirin ya da editörün, bizzat savaşın içinde yaşayarak birinci elden edindiği deneyimleri yansıtmıyor. Ama biliyorum ki, bir savaş sırasında muhabirlik ya da editörlük yapma durumunda kalan gazeteciler, hiç kuşku yok, "içimizdeki düşman" gibi görülmesinler diye çok çaba harcamışlardır.

Gerçekten, silahlı çatışmalar sırasında gazetecilere yönelilen en yaygın suçlama, yayınlanması düşmanın içine yarayabilecek sansasyonel haberlerden başka bir şeyin peşinde olmaması, sorumsuz ve yurtseverlikten nasibini almamış bir avuç ayrıntı oldukları suçlamasıdır.

Askerlerin ve hükümetlerin gazetecilere karşı duydukları güvensizlik, yanlış bir düzenden kaynaklanır. Ulusal birliğin ve ülkenin tek sahibi ve muhafızının sadece kendileri olduğuna inanırlar.

Gerçi bütün casuslar hükümet dairelerinden çıkar ve özellikle savaş dönemlerinde bu casuslar çok aktif olabilirler ama, ne gariptir, yurtsever olmamakla itham edilenler, yine de tek çabaları, savaş durumunun doğru bir resmini ortaya koymak olan gazetecilerdir.

Özellikle savaş dönemlerinde askerler ve hükümetler gazetecileri, düşmanın yanında yer alabilecek olanlarla ulusal varlığa yarıverince bağlı kalanlar diye ikiye ayırma eğilimi gösterirler.

Resmî kafalara egemen olan bu yaygın inanç, içine gazetecilerin düşebileceği iki tuzak hazırlar. Bu tuzaklardan biri yurtseverlik, ikincisi gazeteciyi yanlış bilgilendirmektir.

Kafamdan geçeni daha açık söyleyeyim: Gazeteciler savaş dönemlerinde, yurtsever davranıyor görünbilme uğruna, sahne gerisindeki olaylara nüfuz etme ödevlerini ihmal edebilirler; hükümetleri ve askerleri sorumlu bir biçimde eleştirme yükümlülüklerini unutabilirler ve kendilerinin yanlış bilgilerle aldatılmalarına böylece izin verebilirler.

Bu tuzaklara ek olarak, bir de masasının gerisindeki editörün ya da savaş cephesindeki muhabirin elini-kolunu bağlayan bazı engeller vardır.

Bu engellerin uzun bir listesini çıkararak zamanınızı almak istemiyorum. Sadece bir çift sınırlamadan söz edeceğim. Bunlardan biri Devlet Sırları Kanunudur; ikincisi bir muhabiri savaş bölgesinde yerine çivileyen ve serbestçe dolaşıp bilgi toplamasını önleyen fizik engellerdir.

Oyleyse yurtseverlik, yanlış bilgilendirilme, Devlet Sırları Kanununun kötüye kullanılması ve savaş cephesindeki fizik engeller, gazetecinin karşısındaki belli-başlı engelleyici unsurlardır. Bu dört noden, gazetecinin savaş durumuna ilişkin gerçekleri kastı olmaksızın çarpıtmasına, okurlara yanlış bilgi vermesine ve gazetecilik meslek ahlâkı ilkelerini, barış döneminde bazı iyimserlerin hazırladığı işe yaramaz bir kurallar demeti haline dönüştürmesine yardım eden

unsurlardır.

Oysa böyle olmamalıdır.

Oyleyse, önce kendimizi eğitmeliyiz. Oyle ki, her şeyden önce yurtsever görünceğiz diye, sorgulamaksızın savaşa ilişkin resmî bilgileri doğru saymamalıyız.

Çok iyi biliyorum ki, resmî bilgilere bu tür bir meydan okuma, basın için gerçek bir başağrı yaratır. Bunun böyle olduğu, İngiltere ile Arjantin arasındaki Falkland Savaşı sırasında tekrar tekrar görülmüştür.

Falkland Savaşı sürerken, çarpışmalar hakkında iki kaynaktan haber alınabiliyordu. Bunlardan biri İngiltere Savunma Bakanlığının gündelik brifingleriydi. İkincisi ise BBC muhabirlerinin bağımsız haberleriydi.

Birinci kaynak bazı gerçekleri ya çarpıtıyor ya sansürlüyordu; İngiltere'nin başarıları hakkında pembe bir tablo çiziyordu; sık sık da nihai zaferin yakın olduğunu ilan ediyordu. Kötü haberler, Savunma Bakanlığı'nın resmî açıklamalarında hiçbir zaman yer almıyordu.

İkinci kaynak, yani BBC muhabirlerinin haberleri, fizik engellerin elverdiği ölçüde bütün savaş olaylarını aktarıyordu. BBC de hem resmî açıklamaları hem muhabirlerinin haberlerini yayınlıyordu. BBC önce resmî

açıklamaları veriyor, ardından kendi muhabirlerinin haberlerini yaymıyor, bu iki bilgi dizisini birbirine ulayarak, yargıya varmayı dinleyicilere ya da izleyicilere bırakıyordu.

Cephenin her iki yakasının da sesini duyuran bu tür gazetecilik, hükümet çevrelerinden şiddetli feryatlar yükselmesine neden oldu.

Açık-seçik hatırlıyorum, O zamanlar Başbakan olan Bayan Margaret Thatcher, Avon Kamarasında yaptığı konuşmada, sesinin olarca gücüyle bağırarak BBC'yi döşmanın yanında yer almak ve yurtsever davranmamakla suçlamıştı.

Yine de BBC'nin bağımsız haberciliği birçok gerçeği su yüzüne çıkarı ve belki de savaşın, daha fazla kan dökülmeden bitmesine katkıda bulundu.

Eğer BBC bağımsız habercilik yapma cesaretini gösteremeseydi, bilimezin karanlık örtüsü altında İngiltere hükümeti, artık gerekmediği halde savaşı sürdürebilir ve zafer üstüne zafer kazanarak, kendi halkı arasında imajını kuvvetlendirirdi.

Ama, savaşın artık gerekmediğini gösteren gerçekler birbiri ardından ışığa çıkınca, hükümet savaşa son vermekten başka çaresi olmadığını gördü.

İngiltere ordusunun ölü ve yaralı kayıplarıyla, geniş savaş uçağı gibi savaş gereçlerinin kaybı, resmî açıklamalarda hiç bir zaman doğruca belirtilmezdi; bunları sadece BBC muhabirlerinin haberleri doğruca orta-

ya koyardı. Bu kayıplar hakkındaki haberler, giderek savaşın artık bitirilmesi gerektiğine dair kamuoyunun hükümet üzerindeki baskısını artırdı.

Unutmayalım, İngiltere'nin zaferi gerçekten görkemliydi. Ama o zaferi sadece cephedeki ordular değil, belki onlar kadar BBC'nin de bağımsız haberciliği kazandırdı.

Bağımsız haberciliğin verimli sonuçlarından bir başkasına, İngiliz bağımsız televizyonu ITN'in 1974 Kıbrıs Savaşı sırasında verdiği haberlerde de tespit etmek mümkündür.

Savaşla ilgili olarak Ankara'dan yapılan ilk açıklamalar, Kıbrıs kuvvetlerine karşı Türk Ordusunun zafer kazandığını ve geniş bir toprak parçasının denetim altına alındığını ilan ederken, ITN muhabirinin Kıbrıs'dan verdiği haberler, Türk birliklerinin sadece dar bir kıyı şeridini ele geçirebildiğini ve orada tutulduğunu iddia ediyordu.

Bu haberi Türk makamları şiddetle reddettiler; ama çok geçmeden ikinci saldırıyı başlatmak zorunda kalınması, ITN haberinin doğru olduğunu kanıtladı.

Falkland olayında bağımsız habercilik, İngiliz birliklerinin sorumsuz ve aman vermez hareketlerini, örneğin savaş bölgesi dışında Belgrano savaş gemisinin batırılması gibi olayları durdurma zorunluğunu doğurmuştu.

Kıbrıs olayında ise bağımsız haberciliğin

yararlarından biri, biz Türklerin gereksiz bir zafer sarhoşluğuna düşmemizi engellemesi ve onun yanı sıra, belki de farkına varmadan, Türk hükümetini, kendisinden beklendiği gibi davranmaya zorlaması oldu.

Makul herkes kabul eder ki, Türk hükümetine Kıbrıs'da düşen görev, oradaki masum Kıbrıslı Türklerin hayatını Kıbrıs Rumlarının saldırılarına karşı korumaktır. Bu amaçla ulaşılmayan bir askeri harekâtı, ülkede hiç kimsenin hoşgörüsüyle karşılamazdı.

Ne gariptir ki, birinci harekattan sonra, Türklerin hayatını her ne pahasına olursa olsun koruma görevini Türk hükümetine ivdedi zorlayan şey, bir yabancı muhabirin verdiği bağımsız haber oldu.

Böyle bağımsız bir habercilik olmasa, biz amacımıza ulaştı diye kendimizi kutlar, kan davası, Kıbrıs'da masum hayatları son vermeye devam edebilirdi.

Bu iki örneğin açıkça işaret ettiği şey şudur: Savaş sırasında gazetecilere uygulanan yasal sınırlamalar ve sansür, iki endişeden kaynaklanır. Birincisi resmî insanın, kendi başlarına bırakılırlarsa gazetecilerin sorumsuzca ve yurtseverlikten uzak davranabilecekleri düşüncesindedir. İkincisi, gazetecilerin baş ağrıtaçak bazı kötü gerçekleri açıklayabileceklerinden ve bunun da ülkede hükümetin imajına gölge düşürebileceklerinden korkulur.

Bu resmî yaklaşımın sonucu, gazetecilerin mesevi, yasal ve fizik yönlerinden manipüle edilmesidir. Sonuçta gazeteciler istemeye istemeye, resmî açıklamalara teras olabilirler; yanlış bilgilendirilmeyi sineye çekebilirler.

Bu durumu değiştirmek için sadece kendimizi eğitmemiz yetmez. Aynı zamanda makamları ve hükümetleri de eğitmeliyiz. Resmî haberlerin içeriğini sorgulamanın düşmanca değil, yane olmakla hiçbir ilişkisi olmadığını tam tersine, halkın kendi çıkarlarına karşı uyum davranması için kamuoyunun biçimlenmesiyle ilişkisi olduğunu, onlara anlatmalıyız.

Başım bu görevi, eğer Amerikalı gazeteci John Oakes'un bir ifadesini ödünç alırsam söylemem gerekirse "Eleştirel Sorumluluk" kavramıyla ifade edilebilir ve kendi için iki değişik anlamı vardır.

Oakes'un deyişle bu kavramın birinci anlamı "çplak haberleri vermek kadar, imajın, bilgilendirmenin ve eleştirmenin

de basın önemli bir işlevi olduğudur. İkinci eleştirel sorumluluk kavramı, eleştirirken de sorumlu davranma anlayışını içerir.

Bu kavrama uygun davranmak isteyenler gazeteciler, resmi yetkilileri şuna inandırmalıdır: Resmi açıklamaları gazetecilerin sorgusuz-sualsiz kabul etmeleri, Tanrı Korusun, öyle durumlara yol açabilir ki, o durumlarda resmi makamların yurtseverliğine rağmen, bir ulusu felaketlerden korumak çok güçleşebilir.

Gerçi barış dönemlerinde, politik girişimler de bir ulusa bazı zararlar verebilir, bu özellikle, basının eleştirel sorumluluk görevini savsakladığı dönemlerde çok olur. Ama yine de barış döneminde, zarar onarmanın yolları bulunabilir.

Fakat, bunun tersine, Kódefez Savaşında gördüğümüz gibi, politikanın bir savaş girişimiyle sürdürülmesi, hele hele gazeteciler eleştirel sorumluluk ilkesini gözardı ederlerse, bir ulusa onarılmaz zararlar verebilir.

Söylemek istediğim şudur. Basının eleştirel sorumluluğu, özellikle savaş dönemlerinde, hükümetlerin bazı hareketleriyle, zaman zaman çatışabilir.

Hep biliriz, hükümetler özellikle savaş zamanlarında pek samimi olmazlar, açık görüşlü davranmazlar. Hele hele bazı gelişmelerin basın tarafından açıklanması olasılığı, hükümet çevrelerinde alarma yol açabilir. Haberlerin serbestçe yayılmasını baskı altında tutmağa çalışmalarının nedeni de budur.

Bu koşullarda, basının, savaştaki gerçek durumu belirleme çabaları ihanet gibi algılanabilir. Bu tür suçlamalara basın hiç de yabancı değildir. Böylesi ihanet suçlamalarına, özellikle Viyetnam Savaşı sırasında çok şahit olunmuştur. O günlerde Amerikan basınında yer alan eleştirel yorumlar, Amerikan hükümetince, Hanoi Hükümeti için fevkalade rahatlık sağlayıcı yazılar gibi görülmüştür.

General Westmoreland'ın Viyetnam'daki Amerikan askerlerini tefiş ederken söylediklerini hatırlayın. General, o savaşta muhalif ses çıkarmayan, yurtseverce olmadığını, çünkü o tür yorumların Hanoi hükümetini cesaretlendirebileceğini söylemişti.

Benzer bir yaklaşımın bir diğer örneğini, 1984 yılında Grenada'nın ABD tarafından işgal edileceği açıklandığı zaman, yine bir başka Amerikan askeri vermişti.

Grenada'nın işgaline komuta eden Amiral Donald Metcalf, bir gazetecinin, İkinci Dünya Savaşı ile Kore Savaşının tersine, bu kez gazetecilerin neden birliklerle Grenada ya götürülmediği şeklindeki sorusuna şu yanıtı vermişti:

"Çünkü siz herifler, o zaman bizim yanımızdaydınız."

Bu imaja resmi kafaleten silmenin kolay olmadığını biliyorum.

Ama, basının eleştirel sorumluluğunun savaş zamanında bile demokratik sürecin sağlıklı ve yararlı bir ürettiği olduğu gerçeğini kabul etmeğe hazır olmayan resmi kafalar, bunu bizzat yaşayarak zor yoldan öğrenirler. Tıpkı Amerikan hükümetinin bu gerçeği Viyetnam savaşında zorla öğrenmesi gibi...

Bu seminer boyunca, savaş gazeteciliğinin her yönüne değinildiği için, ben sorulara, basının eleştirel sorumluluğu kavramı açısından bakmağa çalıştım. Savaş haberciliği ve yorumculuğu yaparken rehberimiz bu ilke olmalıdır.

Daha önce belirttiğim gibi bu ilke, iki anlam içerir. Bu ilkeyi yüce tutan gazetecinin görevi, tarafsız haber vermek ve savaş ola-

yarını eleştirel bir sorumlulukla yorumlamaktır. Bu görevi yerine getirirken, gazeteci hiçbir şeyi mutlaka öyleymiş gibi almamalı, genel kabul gören açıklamalara meydan okunmalıdır. Tabii eğer resmi basından başka tür bir basın ise...

Yurtsever olmakla suçlanacakmışımız ne gan... Eğer savaş ulusun çıkarına mıdır ve gereği gibi mi yürütülüyor konularında ir ulusun doğrulan öğrenerek karar vermesini istiyorsanız, o zaman bu görev, basın için kaçınılmazdır.

Öte yandan eleştirel sorumluluk kavramının kastettiği ikinci husus, eleştirinin kamuya karşı sorumluluk bilinciyle yürütülmesidir. Gazeteciler, Devlet Sırları Yasasının makul hükümlerine mutlak.. uymalı, kendi ordularının savaş konularını ve gizli askerî bilgileri içeren haberler vermekten sakınmalıdır.

Kısacası, savaş gazeteciliğinde meslek ahlakının, bize, resmîliğe sadakati değil, eleştirel sorumluluk kavramına ve pratiğine sadakati zorlatıldığı varsayımından hareket etmeliyiz.

Körfez savaşında ahlâk, şiddet ve teknoloji

Asu AKSOY – Kevin ROBINS

*İkinci Dünya Savaşı'nda Dresden'i dumlüz eden bombalamadan bu yana çok mesafe kattik.
Sidney Perkowitz,
Yoğun madde fiziği profesörü,
Guardian, 7 Mart 1991.*

Körfez savaşı insanlık ve hayvanlığın, medeniyet ve barbarlığın evrensel düzeyde karşı karşıya geldikleri bir olay olarak ortaya kondu. Bu savaş, modernitenin ve aklın kurallarını karanlığın güçlerine karşı savunmak için yapıldı. İşte bu amaçla Batı'nın "akilli" silahları, ahlaki olarak gösterilen bir şiddetin aracı oldular. İşte bu amaçla melekler birer imhacı haline geldiler.

Yaklaşık iki milyon asker, onbin tank, dörtbine yakın savaş uçağı, ikibine yakın helikopter, beşbin parça top ve ikiyüze yakın savaş gemisi Körfez'deki çatışmaya hazırlarken, Devlet Başkanı Bush, ABD Kongresi'ne muhtemel savaşın "haklı" bir savaş olduğu yolunda güvence vermektedir: "Ahlaki sorunları kafanda çözdüm, bu savaş siyaha karşı beyazın kötüyü karşı iyinin savaşıdır." Amerika, Bush'a göre "Tanrı'nın yanında" idi. Amerika, dünyanın "ahlaki düzenini" bozmaya yeltenmiş bir suçluya ve bir canavara karşı özgürlük mücadelesini sürdüren görevinin tek sorumlusu idi. Amerika Körfez'e inanamaz miktarlarda silah yağarken "hukukun üstünlüğünü güç yoluyla hiçleyen" bir saldırganın cezalandırılması gerektiği anlayışından yola çıkmaktaydı.

Bush, "dünya milletleri arasında seçenekte olan ve hükümleran milletlerin batı içinde yanyana yaşamaları prensibi üzerine kurulmuş olan yeni uluslararası düzenin korunması için kuvvet kullanmaya hazır olduklarını" açıkça belirtmişti. Bu savaşın haklılığı konusunda bir şüpheye yer yoktu. "Yeni bir Hitler"ın zamanında durdurulması idi sorun.

Bush'un savaşın haklılığı konusundaki bu inancı bizi şaşırtmıyor. Ancak bizi düşündürten, bu inancın Batı'daki birçok muhalefet partisi ve birçok grubu tarafından yaygın destek görmüş olması. Bu çevrelerde de Saddam, dünyayı ele geçirmek isteyen "yeni Hitler" olarak şeytanlaştırıldı. Hans Magnus Enzensberger bunu açıklıkla ifade etti: "Saddam Hüseyin'in yeni bir Hitler olarak tanınması gazetocilerin buluşu ya da propaganda için yapılan bir abartma değil, fakat gerçeğin tam olarak ifadesidir... İnsanlığın bu yeni düşmanının davranış biçimi ötekilerden farklı değildir". "Böylesi bir saldırganın" -"insanlığın düşmanının"-yeryüzünden silinmesi gerekir. Fred Halliday'e göre önümüzdeki seçim, "bütün ilerici retoriğine rağmen faşizme yakın olan bir devleti ve onun benimsediği uluslararası Baasçı ha-

reketi desteklemek ile savaşın gerekliliğini kabul etmek arasında" idi. Bernard Lewis, seçimi "ya Saddam Hüseyin'i disiplin altına sokmak ve statükoya yeniden sağlamak ya da dünyayı vahşi ve acımasız birinin eline bırakmak" şeklinde görmekteydi. Diğer bir deyişle, eğer Ortadoğu'da faşizmin yükselişinin destekçisi olmak istemiyordusanız yapılacak bir seçim, aslında, yoktu. Irak'ın ezilip yok edilmesi ve utandırılması, dolayısıyla kaçınılmazdı. Margaret Thatcher'ın dediği gibi, bu saldırıyı "dünyayı daha iyi ve güvenilir bir hale getirmek için" gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu misyona karşı olanlar ancak faşist hükümetiğin "odepsiz" destekleyicileri olarak görülebilirlerdi.

Saddam Hüseyin Büyük Şeytandı. Bush, Saddam'ın "ahlaksız" ve "bâlinçsiz" şiddetine, "tecavüzlerine, suikastlerine, soğukkanlı cinayetlerine ve haşboş yağmalarına", "her modern ilkeyi nasıl çiğnediğine" dikkati çekti bol bol. Saddam, ister İranlı ya da Kürt, isterse Suudi, Filistinli, Kuveytli, İsraili, hatta kendi talihsiz halkından olsun, gözünü kırpmadan adam öldüren bir vahşi canavardı. Bush ve onun yardımcılarına göre, Saddam'ın askerleri göya üçyüz prematüre bebeği kuvözlerinden çıkararak öldürmüştü (bu suçlamasının gerçek olmadığı nitekim sonradan ortaya çıktı). İngiltere'deki Sun gazetesine göre, Iraklıların elindeki esir "Amerikalı deriz sobayı kadın" hayvanların insanına kalmış"tı. (1 Şubat 1991) Yine İngiltere'de basılan Daily Star gazetesine göre "merhamsız Iraklı askerler Kuveyt'i işgali sırasında gerçek birer vampire" dönmüşlerdi. "Masum insanların kanlarını kurbanları ölene kadar emiyorlardı." (2 Mart 1991) Saddam'ı ortadan kaldırmak için her türlü kuvvetin kullanılabilceği ehliyeti, böylece, kabul edilmişti. Newsweek dergisinde ifade edildiği gibi, "Saddam'ı akıttıp götürmek için zincirin çekilmesi gerekiyordu." (11 Mart 1991)

Bush'un savaş nodonininin Kuveyt'i kurtarmam çok ötesinde olduğu çabuk anlaşıldı. Amerikalı generaller oraya Irak'ın derinliklerine girmek, Saddam Hüseyin'in "korkunç askeri aygıtını" ortadan kaldırmak ve hatta belki de adamın kendisini "devre dışı" bırakmak için gütmüşlerdi. Edward Said'in öne sürdüğü gibi, "bu gidis Irak'ı bozguna uğratmak gibi bir metafizik ihtiyaçtan kaynaklanıyor-

du". Zira küçük ve beyazlardan oluşmayan bir ülke, süper-güçü öylesine rahatsız etmiş ki, bu gücü olsa olsa şeyhlerden, diktatörlerden ve dev sürücülerden gelecek bir boyuna eğme tatmin edebildi." Bush için, sonradan görme Arap mantıksızlığının ve barutluğun bir temsilcisi idi. Ve Bush, medeniyet adına, alçı ve insanlığın adına, bu yabani güçleri hizaya getirmeye, onları hazla ve temelden bozguna uğratmaya hazırdu. Amerikan hareketinin neredeyse metafizik gibi görünen tarafı işte buydu.

Bun güçleri Saddam'ın "etkisizleştirilmesi"ne yönelik misyonlarının ahlaki doğruluğu konusunda o kadar emindiler ki, bu amacın gerçekleştirilmesinin ötesinde hiçbir engel görmez olmuşlardı. Bu yeni kösilik imparatorluğuna karşı haklı savaşta her türlü gelişmiş silahtan yararlanılacaktı. General Schwarzkopf soruyordu, "niçin müttefiklerin ayakta ve büyük sayılarla vurulmaya hazır durmaları gerekiyor; Iraklılar istediklerini yaparken, masum kadın ve çocukları gazla öldürürken, sivil halka karşı misilleme yaparken, savaşta sıkı sıkıya kalmış yabancıları birer kalın gibi kullanırken, biz niye elimizdeki silahları kullanmayalım; niçin onlar da kendi ilaçlarının tadını almıyorlar?" Bu sefer Amerikalı askerler, Vietnam savaşında okluğ gibi, kolları bağlı bir vaziyette savaşa gitmeyeceklerdi; bu sefer müttefikler ellerindeki bütün silahları kullanacaklardı.

General Powell, Saddam'ı savaşın ta başında uyardı: "Irak Amerikan ordusunun getirdiği alet kutusundaki bütün aletleri daha henüz görmedi." Savaş boyunca bu kutudaki aletlerin ne oldukları açığa çıktı: "daisy çütter" (patlayıcı gücü taktik nükleer silahların gücüne eşit olan ve Amerika'nın en büyük konvansiyonel bombası), yanar patlayıcılar (patlayıcı güçleri küçük bir atom bombasının derecesinde olan, ancak atom bombasının yarattığı radyoaktif tehlikeyi yaratmayan ve dolayısıyla politik olarak kabul gören bombalar), demet bombalar, radarlara görünmeden uçabilen bombardıman uçakları, Tomahawk güdümlü füzeleri, çokbağlılı-rocketatar sistemleri ve bunların yanında her biri patladığında çok büyük bir alanı harap eden bombalardan elli adetini birden taşıyabilen B-52 bombardıman uçakları gibi konvansiyonel silahlar. Bütün bu silahlar Körfez savaşında kullanıldı. Batılı güçler, ellerindeki bu yüksek teknolojik ve konvansiyonel silahları birer terör aleti olarak kullanarak, savaşı, içinden hiçbir şeyin kaçmayacağı, 24 saatlik bir kırım alınma dönüştürdü.

Saddam Hüseyin'in "scud"lu şiddeti hep vahşi ve kötü olarak görüldü. Saddam'ın füzeleri İsrail ve Sudi Arabistan'ı körce vur-

urken hedefini hep aşırım ve vurduğu hedefler arasında ayırım gözetmeyi göri teknolojilerimiz gibi görüldü. Tersine, müttefikler, kendi kanlı saldırılarını teniz ve kilinikmiş gibi göstermeyi becerdiler. Çöl, Batılı güçlerin bilimsel ve teknolojik üstünlükleri sayesinde gerçekleştirilmeyi umdukları kanlı savaş fanatizlerini oynadıkları bir sahaya olacaktı. Başlangıçtan itibaren bilimsel savaşçılar emellerinin, askeri açıdan tehlikeli olduğu belirtilen hedeflerin kesinlik-güdümlü silahlarla donatılmış müttefik hava kuvvetlerince yapılacak "profesyonel darbeler" yoluyla, dış çeker gibi, ortadan kaldırılması olduğunun altını çizdiler. Kesinlik güdümlü silahlar birliklerin önceden seçilen hedefleri belirlemelerini ve bu hedefleri istedikleri gibi ortadan kaldırmalarını sağlamaktaydı. Dahası, bu "süper-sofistike" sistemler -gizli silahlar, denizaltı füzeler, Amerika'nın üzerinde çalıştığı yıldız savaşları (SDI) sistemleri gibi- sadece müttefik pilotların değil, aynı zamanda Iraklı halkın da hayatlarını kurtaracaktı. Zira "bu sistemler sivil ölümleri sınırlandıran kesinlikteki darbelerin yapılmasını" sağlamaktaydı. Bu savaş, "döğmeye basmaktan ibaret, uzaktan kumandalı" bir savaş olacaktı ve göze batır bir düzeyde ölümüne yol açmadan kazanılacaktı. Amerika'nın bilim ve teknoloji alanındaki başarıları hedefe yönelik cezalandırma araçları olarak kullanılacaktı. Bu başarılar cezalandırma eyleminin hakkı çıkarılmasında da önemli rol oynayacaklardı.

İyi yönetilen ve rasyonel bir şekilde yürütülen bir savaş senaryosuna inanmaları, müttefikleri, ipten kurtulmuş gibi bırakırdıkları inansızlar, güçteki şiddet karşısında herhangi bir ahlaki kaygıya kapılmadan ah-

koydu. Bu "tamamına kesin" silahların, Bağdat'taki el-Amiriye sağmağının müttefikler tarafından bombalanmasında olduğu gibi, binlerce, onbinlerce sivil insanı öldürebileceği ortaya çıktığında dahi, ahlaki komadaki şüphesizlik yerinden sarsılmadı. General Neal'in bombardımandan sonra söylediği gibi, "sığınma kapısından girip içerdeki askerî haberleşme aygıtlarını yok etmek üzere programlanmış füzenin o kadar sayıda sivil insanın ölümüne yol açması manok kuralları ile çelişmekteydi". "Önce sivilin sabahın dörtünde sığınmakta ne işi vardı?" İngiliz Bakan Douglas Hurd, "eğer kazara bir sivil ölümüne sorumluluğu alması gerekenin Saddam Hüseyin" olduğunu ve "ölümlerin Saddam'ın kanlılığı çeytani entrikalarından birisi" olduğunu vurgulamakta çabak davranmıştı. General Neal'in de belirttiği gibi, hava kuvvetleri komutanları seçtikleri hedefin doğruluğu konusundaki rahatlıklarını sürdürmeye devam ediyorlardı.

MEDENİYETİ SAVUNMAK

Fakat, nasıl bu kadar rahat olmaya ve rahat kalmaya devam edebildiler? Nasıl olur da askerî yüksek teknoloji mutlak fazilet ile eş olarak görülebilsin? Nasıl olur da "mantık" Iraklı ve halkın "tekrar ortacağlara bombalayan" teknolojik şiddet hakkı çıkarabilirdi? Bunlar temel sorular. Sorumluluğu üzerinden atan ve suçluluğu "çeytani" bir diğerde bulan sadece Batılı liderler değildi. Ahlaki bölünmüşlük durumu daha genel bir olaydı. Değişik derocelerde hepimizi etkiledi. Batı'nın askerî makinesinin görüntüleri ile iç içe, bu silahların ne kadar öldürücü ve yokedici olabileceklerini unuttur gibi olduk. Senki ahlaki duyarlılığımız kilitlenmiş ve et-

kişileşmiş gibiydi. Bilgisayar kontrollü robotların ve Tomahawk füzelerinin "akıllıdır" ya da "parıltıklığı", bizi, Irak'ın kesin şiddetinin, sonucı öldürmek değil de sadece düşman hedeflerini "temizlemek" olan, etkin ve rasyonel sistemler tarafından etkisiz hale getirildiğini marumaya sevk etti. Müstefik bombardımana, Irak güçlerini bütün bir İkinci Dünya Savaşı sırasında kullandıktan daha fazla bir cephane gücü ile ateşe verirken, biz, Batı'da yüksek-teknolojik silah gücüne kör bir şekilde ve saç ortağıymışçasına bir hayranlıkla bağlandı.

Ahlaki dayanıklılığımız için bizde bir insafsızlık ve utanç duygusu kırkılmadı? John Berger'in dediği gibi, uygarlığımız tarafından yapılan zulüm karşısında sağırlar haline geldük ve bu sağırlık giderek arın. Savaş televizyon ekranlarından izledik, fakat içinde bulunduğumuz ekran kültürü ahlaki körleştiğimiz ve pasifliğimizi pekiştirmekten öte bir işe yaramıyordu. "İnsanlığımız ölmek üzeriyken" diye feryat ediyordu bir Türk yazar, "CNN live, biz ölü". Açık uçlu helikopterlerinin silahlarının ucundaki kameraların çektiği ve kuzuların göremedikleri sabırganlar tarafından nasıl tek biçimliliklerini, nasıl "onuz milimetrik mermi parçaları tarafından paramparça edildiklerini" gösteren video filmlerinde açığa çıkan dehşetli ölüm sahneleri karşısında sessiz kalmamız bekleniyordu. Uygarlığımızdan bir yokedici makineye dönüşümü nasıl izleyebirdik? Bu soruları sormak, savaşın bize kendimiz hakkında neler söyleyebileceği savaşın bize neler yaptığı üzerinde düşünmek anlamına geliyor. Bu, aynı zamanda, Batı kültüründe teknoloji, şiddet ve ahlak arasındaki ilişkilerin niteliği üzerinde durmamız anla-

ması geliyor.

Çıkartmanın çok uzaktaki olması, kullanım gerçek boyutlarını görmemizi herodese tamamen engelledi. Diğer uçtaki şiddetini görmedik ve bu bizim izdirap çekmelerle özdeşleşmemizi zorlaştırdı. Bizi potansiyel olarak yıkıma sürükleyebilecek olan ve ancak bir iki tanesi gösterilen o "tarihin en büyük hava bombardımanı"nın yol açtığı insan yıkımı görüntülerinde insanlar kimliksiz ve yüzü olmayan bir diğere aitti. Düşmanlar bizden çok uzakta, Francis Fukuyama'nın deyişiyle "kayıp ve harap bir Ortadoğu çölünde" birer nesneydi ve bu nesnelere istenmeyen olarak görülüyordu. Dolayısıyla, bu nesnelere dünyadaki yerlerini, bizim uygar dünyamızdaki ikinci sınıf yerlerini, göstermek için Batı'nın teknoloji-rasyonalitesini uygulamak tamamen mantıktı. Savaş sırasında birçok Batılı yorumcu arasında baş gösteren inanç, Saddam'ın şiddeti ile Bush'unki arasında ahlaki açıdan temelli bir fark olduğu idi. Savaşın sonra, Bush, elde edilen "Birleşmiş Milletler için, bütün insanlık için, hukukun hakimiyeti açısından ve doğru olan için bir zafer" olduğunu açıklayabiliyordu. Bush'un şiddet kullanımının her zaman ahlaki açıdan savunulabileceği varsayılıyordu; çünkü bunlar, uygarlığın ve aklın bilimsel bir gücün "karamlık emellerine" karşı koyması ifade eden ve dolayısıyla haklı olan hareketlerdi. Bu tür inancın ve bu tür görüşlerin devamlılıklarını korumalarının nasıl mümkün olduğunu sorabiliriz. Bu sorunun anahtarlarından birisi Batı uygarlığı ile, -bu olayda Arap kültürünün içine işlenmiş olduğu düşünülen "barbarlığı" ile temsil edilen-"Öteki" arasındaki kutuplaşmadır; bizim a; dlanmış modernizimiz ile

onların karamlık cehalet çağı arasındaki farklılık. "Onların 20. yüzyılı bizim değildi" diye yazdı Alain Finkielkraut, onlar omuru demokrasiden üstün tutular ve kuvveti ve erkekliliği öğürlüğe tercih ettiler. Gazeteci Martin Wollacott'a göre problem, "Arap hayatını hüküm altında tutan irrasyonel ve fantasti"de idi; problem "rasyonel düşüncenin yer tuturamaması" etrafında dönen "Arap hastalığında" yarıyordu idi. Seçim, bunlara göre, basit anlamıyla, akıl ve cehalet arasındadır. Dolaylı olarak benzeri bir seçim, ahlaki olanla olmayan arasında da yapılmakta, zira, Batı ahlakının temelinde akıl ve rasyonalite yatmaktadır.

Saddam'ın simgesel olarak lanetlenmesi bu mantığı yansıtırdu; ABD, kendisini "ortaçağ zamanlarına ait" barbarlığın karşısına koymak suretiyle ahlaki destek sağladı. Kendisinden olmaya karşı sürdürdüğü rasyonel şiddetin hakkı çıkarılmasında, diğer irrasyonelitesinin ve barbarlığının karşılı olarak tanımladığı kendi modern kimliğinin, uygar akılcılık ve gelişme ile özdeş olduğu fikrini kullandı. Burada alının çizilmesi gereken nokta, uygar akılcılığın ve modernitenin, rasyonel ya da irrasyonel, fakat, hep şiddet yoluyla ilerlediğidir. Modernizmin şiddetinin haklı bir şiddet olarak görünmesi ya da gösterilmesinin altında "modern" şiddetin, Irak örneğinde de görüldüğü gibi, "Ortaçağın ilkel şiddetinden temelli olarak farklı olduğu" anlayış yarıyor. Körfez'de kullanılan şiddet, akıllı bir şiddet idi. "Akıllı iyi demek" olduğunda "iyi ve kötü" silahlar arasında ve dolayısıyla ahlaki olarak "doğru" ve "yanlış" şiddet arasında ayrım yapmak imkanı ortaya çıkıyor.

AKILLI DOLAYISIYLA İYİ

Modernizmin ve aklın en saf görünüşü bugün teknolojik rasyonalitedir ve bu rasyonalite Batı kültürünün ahlaki üstünlüğü ile yakından ilgilidir. Bunun sebebi rasyonalite fikrinin kendisini faydalı amaçlar fikrinden ayırmaması herodese imkansız gibi görünmektedir. Ancak ve sadece bu temelde Batı'nın korkutucu ve yokedici savaş gücünün bir ahlaki fazilet olarak görünmesi mümkün olabilir. Ancak bu temelde, Batı'nın gelişmiş savaş teknolojilerinin kendilerinin kendi ahlaki doğruluklarının bir teminatı olabilmesi söz konusudur. Askari alanda araştırma yapan Sidney Perkowitz'e göre "müttefiklerin, masumların ve kendi askerlerimizin ölümlerinin en aza indirilmesi olarak ifade ettikleri amaçları bir ahlaki doğruluk taşımaktadır. Ve ahlaki kararların alınmasını sağlayan ve bu kararları anlamlı kılan hedefleri iyi bir şekilde seçmemizi sağlayan tekniklerdir." Bu araştırmacı, başka pek çoğu gibi, iyi teknolojiye katkıda bulunduğuna dârsüdükle inanmaktaydı. Teknolojinin yaptığı "sava-

şın sopalının ucunu daha keskin bir mızrak haline dönüştürmüştü." Askeri araştırmacı olmaktan kaynaklanan suçluluk duygusu, böylesikle, "füze salımlarımızın televizyondaki soluk kesengörüntülerini seyretlikçe" ve bu silahların akıllı olduklarını, sivilleri öldürmediklerini anlattıkça, ırsadan kalktı.

Savaş boyunca, sürekli olarak, yüksek teknolojilerin ürünü olan yeni silahların müthiş beyninden bahsedildiğinde; goce sızilerini nasıl "verimli" bir şekilde kullandıkları; nasıl düşman sallarının gerilerini iyi bir şekilde görebildikleri ve "savaşın sisini nasıl etkisiz hale getirildikleri; bilgisayarların nasıl gelen füzelerin kaynaklarını bulup daha ikinci bir saldırıya yol vermeden bu füze atarları yok ettikleri. Büyük bir gösteri gibiydi her şey. Radarlara görünmeden uçan uçakların kaygan hareketleri ve hedef olan binaların ön kapılarında ya da bacasından girecek kadar akıllı bombaların bizi çok etkilemişti. Şaşırılmıştık, Tomahawk füzelerinin nasıl olur da "kendisi akıllı" olabilirdi ve nasıl "nihai hedefine" doğru kendi rotasını çizebilirdi? Patriot füzelerini, M101 tanklarının, Apache helikopterlerini, sanki kendimiz çok bilmemiş silah tüccarlarıymışız gibi seyrettik. Bütün bunlarda açık mesaj akıldının iyi ve parlak fikirleri olduğu idi. Akıllı silahların Körfez'deki çatışmada hem askerlerin hem de halkın hayatını koruyabileceği iddia edilmişti. Yanlışlığı en aza indirmek, hedefi mülmine bulacak kadar bir keskinliği elde etmek ve bu kadar verimli olabilmek, bütün bunlar Batı teknolojisinin erdemli zaferinin birer ifadesi idi.

Körfez savaşı, teknolojik düzenin gücünün ve üstünlüğünün, ahlak kriteri olacak derecede toplumun içine yerleşip oturmuş olduğunu gösterdi. Batı'nın tekno-rasyonalitesinin gücü sorgulanmadı hiç. El Amiriye sağmağı içindekilerle yok edildiğinde ya da bir bombalama sırasında köprülerden birini hedef alan bombanın hedefini kaçırıp Fallo-ujah'da kalabalık bir alışveriş merkezini mahvettiğinde, Batı'nın bütün bunlardaki sorumluluğu ya da suçluluğu gibi bir soru sorulmadı. "Rotasından sapan bombalar benim daha önce hiç görmediğim bir şeydi ve bildiğim kadarıyla bu çıkarsa esasında buna benzer bir şey olmadı hiç" diyordu kaptan İrving. Ona göre, "mürettebatın bir yanlışlık yapmış olması söz konusu değildi." (Fallo-ujah pazarındaki dehşetli gören bir kısım insana göre pilot olsa olsa bir "Suudlu" idi.) Bu savaşa açıkça izledik ki, ahlak, verimlilik

ve etkinlik kriterleri temelinde oturduğunda, verimlilik ve etkinlik ile bağlantılı sorular ahlaki kararları ve sonuçların yerini almakta. Ve bu temel çöküşünde, daha doğrusu etkinliğin işleyişinde bir aksama, bir yanlışlık olduğunda ortaya çıkan insani ev ahlaki katastrof ile başa çıkabilmenin hiçbir yolu kalmamakta. Teknoloji yanlış yapmamak üzere tasarlanmıştır ve ahlaki olarak yanlış yapamaz.

İşte bu temelde müttefiklerin kendilerini modern silahlarının getirdiği acıdan ve ölümden ayırmaları mümkün oldu. Hafif güçler silahları akıllı olduğundan ahlaki açmazlardan korundukları fikrine kapıldılar. Gerçekte yaptıkları ise, kendilerini duygusuzlaştırmak ve eylemleriyle eylemlerinin insanları üzerindeki sonuçları arasındaki bağlantıyı koparmaktı. Akıllı teknolojiler eylemin "uzaktan" gerçekleştirilmesini sağladılar: askerler Tomahawk füzelerinin düşmesine basıp, sordudan, belki de, eylemlerinin neticesini video kasetlerinden seyrettiler, Zygmunt Bauman'ın öne sürdüğü gibi, "uzaklığı" kullanan teknolojiler bir eylemi üstlenenler ile bu eylemin objesi olanlar arasındaki ilişkiyi ortadan kaldırarak bu eylemleri dizgin altında tutmaya yarayacak kadar ahlaki koşulları nötralize etti." Bir eylemle onun sonuçları arasındaki nedensel ilişki böylece koparı ve eylemin nihai sonuçları eylemi üstlenenler tarafından bilinmeyecek bir uzaklıkta görünürliğini yitirdi. Amerikalı askerî görevlilerden birisi Iraklılar arasındaki ölümler hakkında hiçbir fikirleri olmadığını açıkça kabul edebiliyor-

du. Sanki düşmanın insani bir varlığı yoktu, sanki düşman insanlıkla alakasız bir nesne idi.

Fakat, Batı'nın askerî makinesinin modern güdüsü, gerçekte, ne kadar farklıydı? Akıllı silahlar aslında ne getirtiler? Bildiğimiz gibi, kara savaş başladığında adalı hemem tehmeneme dönüştü. Modern teknolojilerimizle hakikatte hemen hemen hiçbir şey bilmediğimiz insanlara kıyameti getirdik. Batı'nın saldırısının dehşetli müttefikler kara savaşa "öldürmek üzere girdiklerinde" ve bozguna uğramış Irak ordusunu katlettiklerinde meydana çıktı. Bunu izleyen zafer, gazeteci John Pilger'in deyişiyle, "tek yönlü bir kan dökümüydü". Kısa süren kara savaşı sırasında müttefikler kaçmakta olan binlerce ve onbinlerce Iraklı asker ve sivil arkasından vurdu. Bu ateşleme "büyük bir ev" gibi tasvir edildi. Iraklılar müttefiklerin kara ve hava saldırıları önünde "Tayvan gibi" sürüldüler. Amerikalı pilotların kaçan konvoyu ateşlerini "akvaryumda balık avlamaya" Benzettikleri söylendi. Geri çekilen askerler müttefikler için "bir hedef bolluğu" yarattı. "Piyangoyu vurduk" diye izah etti bir Amerikalı pilot, "hindi avı gibiydi" bombalama. Bombalamadan sonra bir Amerikalı görevli Kuveyt şehri ile Irak'ın Basra şehrinin birbirine bağlayan ana yoldaki manzarayı anlatmakta güçlük çektiğini söylüyordu: "Ölü, parçalanmış ve köf olmuş gövdeler her yerdeydi." Başka bir katliam alanında, Ümm Kasr şehrine giden alınıp milik yolda, yüzlerce Irak tank ve savaş aracı, havan topları, uçaksavarlar, cephane kamyonları ve ambulanslar insanlımsız ölçüde bombalanmış, parçalanmış ve yarılmış bir şekilde

lucius yığılmış. Çok sayıda asker bu araçların arasında burasını, ezilmiş ve çirkin bir şekilde çöl kumlarıyla oradan oraya sürülüyorlardı." (Guardian, 11 Mart 1991)

Sürdürülen katliamın Dresden'de ya da Vietnam'da yapıldan aşağı kalır bir tarafı yoktu. Amerikalı bir deniz subayının söylediği gibi, "hiçbir hava korumaları yoktu, kendilerini korumaktan tamamen acizdiler. Yapılamız pek profesyonelce değildi doğrusu." Amerikalı pilotlar saldırılar arasında Rockeye demet bombalarını kullandılar. Bunların herbiri "yumuşak" hedefler, daha doğrusu insanlar için tasarlanmış 247 adet iğne keskinliğinde parçacıklar saçmaktaydı etrafa. Müneffiklerin "büyük zaferi" safi ve acımasız bir şiddet kokuyordu. "Cehennem'in avcı köpekleri" alındaki bir tankçı birliği ile savaşa giren gazetecilerden biri salmeyi "ortaçağ ressamının elinden çıkabilecek bir cehennem portresi" olarak tanımlamaktaydı: "Büyük bir ateş küdesinin içinde oradan oraya kaçmak için koşuşturan ufak insanların gölgeleri" (Newsweek, 11.3.1991). Sanki "büyük bir yakın seferberliğinin ortasında sıkışmış gibi, birbirine sokulmuş yeşil üniformalı askerler çarpıklık içinde teslimiyet hayrağını sallayıp ödürenken, yanlarından tanklar büyük bir gürültüyle geçip gitmekteydi." Bunun akıllılığı nerede? Adaleti nerede?

AKIL VE ŞİDDET

Körfez savaşının deneyinden öğrenemiyoruz gereken, bir kere daha, nasıl bu "biz iy, onlar kötü" mantığının Batı kültürünün derinliklerinde gömülü yatan korkuları, endişeleri ve suçluluk duygularını sakladığıdır. Saddam bir canavar ve bir hayvan olarak yansıldı. Frankenstein'in canavarı gibi, o da dünyanın "ahlaki düzeninin" dışına atılmış birisiydi; "ayrı bir cinsti". Mary Shelley'nin Frankenstein'inde olduğu gibi, sombolik dram, "şeytanlar eto" ile "insanlar eto" arasında yer alır. Bütün kötülük o "cole", dışarıya yansıtılmıştı. Bütün kötülükleri bu yabancı canavara yansıttıktan Batı psikolojisi kendi aklının ve rasyonalitesinin bütünlüğünü korumaya çalışıyordu. Bush'un açıklıkla ortaya koyduğu gibi, bu savaş "siyaha karşı beyaz, iyiyeye karşı kötü" kesinliğinde olmalıydı. Bu tür bir bölünme süreci neticesinde, Batı psikolojisi, böylelikle, kendi şiddetinin kaynaklarını araştırmaya yükümlülüğünden sıyrılmış oluyordu. Saddam'ı canı ve hayvanı olarak nitelendiren ateşli suçlamaları besleyen "insanlık neslini" korumak

ve Batı kültürünü ve uygarlığını kendi şiddetinin yarattığı gönel duygusundan kurtarmak emeliydi. Şiddet ve yıkımın "rasyonel" davranışın bir ifadesi olabileceğini, "akıl" şiddetin temelinde olabileceğini anlamak, dolayısıyla, çok zor.

Franco Moretti'nin ortaya koyduğu gibi, Frankenstein'in canavarının hikayesi ikili bir sürecin hikayesidir, bu süreçte biçimlilik sakatlığı ve uygarlık barbarlığı içermektedir. Bu süreçte bilim ve rasyonalite yıkıcı bir şiddetin oluştuğu da içinde taşınmaktadır. Frankenstein'in ıstıraplı örtülmüş yüceliğini üzerinde inşa ettiği kaidenin yani canavarın, bir çarpıklık olduğu ve o "yüceliğinin" bir inkarı olduğu ortaya çıkmıştı. Dolayısıyla bu çarpık canavarın, "temelli ve içgüdüsel bir nefretin nesnesi" haline gelmesi gerekiyordu. Canavarın ipinden koparılmasına ortaya saldığı kuvveti etkisiz hale getirmek için insanlığın böylesi bir nefretleştirilmesi vardı. Körfez'de olan da buydu işte. Saddam'ın "korkunç savaş makinesi" Batı'nın ıstıraplı yüceliğinin çarpılmış bir yansımasıydı. Bu "canavar" yaratılan Batı'nın kendisiydi ve canavar yaratıcısına karşı geldiğinde yok edilmesi gerekiyordu. Ve şimdi bildiğimiz gibi, canavar, onun şiddetinin gücünün fazlasıyla ağır bir şiddetle ortadan kaldırıldı.

Böylece Batı "Tanrının yanında" Saddam ise şeytanın, "insanlık neslinin düşmanını" taraftandıydı. Bu nedenle, Irak'ın ya-

kılp yıkılması hım itenin hem de kaçınılmaz bir sonuç olarak görüldü. Fakat bunu "bütün insanlık" için ve "doğru olandan yana" bir zafer olarak görmeyenler de vardı. Bush'un tanzimin tarafını tutan insanlar da vardı. Gazeteci James Buchanan'ın anlatışına göre, İsrail topraklarındaki bir Filistin müfettişi kampında, Jalazan'da "her acıul fizesi duyurulduğunda, herkes dans çıkıp bağırma ve oynamaya başlıyordu." Saddam Hüseyin'i "başka bir Hitler" olarak görmeyenler de vardı. Yazar Driss Charaibi gibi, kendisini Saddam'ı alkışlarken buluyor ve bunu "Saddam Amerika'ya karşı geldiği için ve milyonlarca insan bu dünyada ABD'nin temsil ettiği beğenmediği için" yapıyorlardı.

Simone Weil, 3 Haziran 1940 tarihinde, Alman ordusu Paris'e girerken, günlüğüne şunları yazdı: "Bugün Hindistan'daki insanlar için büyük bir gündür." David Rieff'in belirttiği gibi, "Weil, bizim Batı'da önemsemediğimiz tarihin her yerin ve herkesin tarihi olmadığını dikkati çekiyordu. Weil bizi en rahatsız edici bir tür düşünceye çağırıyordu, yani bizi kaderlere boğan bir olayın, herbir yönüyle bizim kadar iyi olan başka insanlar tarafından ümit ışığının ilk doğuş anı olarak kullanılabilmesinin anlaşılmasına." Belki de, Amerika'nın gücüne meydan okumanın neden bazıları tarafından yeteren bir ümidin ilk anı gibi yaşandığını düşünmemiz gerekiyor.

Kaynakça

John Balzar, "Video horror of Apache victims' deaths", The Guardian, 25 Şubat 1991.

Zygmunt Bauman, "Erasing the face: On the social management of moral proximity", Theory, Culture and Society, cilt 7, s.5-38, 1990.

John Berger, "In the land of the dead", The Guardian, 2 Mart 1991.

James Buchanan, "The Arabs in the middle", Independent on Sunday, 10 Şubat 1991.

Driss Charaibi, "Vous avez dit libération", Libération, 15 Şubat 1991.

Hans Magnus Enzensberger, "The second coming of Adolf Hitler", Guardian, 9 Şubat 1991.

Alain Finkielkraut, "The Gulf of backwardness", Guardian, 1 Mart 1991.

Francis Fukuyama, "The world against a family", Guardian, 12 Eylül 1991.

Fred Halliday, "Awkward facts won't toe the line of dodgy politics", Guardian, 11 Şubat

1991.

Ömit Kuvarc, "CNN live, biz ölü", Birikim, sayı 22, 1991.

Bernard Lewis, "At stake in teh Gulf", The New York Review of Books, cilt 37, no. 20, 20 Aralık 1990.

Robert J.Lifton, "Techno-loodshed", Guardian, 14 Şubat 1991.

R.J.Lifton, "Last refuge of a high-tech nation", Guardian, 12 Mart 1991.

Franco Moretti, "The dialectic of fear", New Left Review, no. 136, 1982.

Süleyman Perişan, "The scientist at war", Guardian, 7 Mart 1991.

John Pilger, "A one-sided bloodfest", New Statesman and Society, 8 Mart 1991.

David Rieff, "European time", Salmaşık, no 85-85.

Edward Said, "Empire of sand", Weekend Guardian, 12-13 Ocak 1991.

Ağın İçinden

İlk çıktığı andan itibaren yazılı basına göre üstün olduğunu ortaya koyan elektronik yayıncılık; önce radyo, sonra da televizyon, Körfez Savaşı'ndaki yarışta kesin olarak yazılı basını geride bıraktı. Bu savaşta ilk kez ortaya çıkan şey, televizyonun artık uluslararası haber ajanslarını da geride bırakmış olmasıdır.

Sami OĞUZ

Bir savaşla ilgili haber vermenin, savaşın kendisi kadar önemli olabileceği bir kez daha kanıtlandı! Hem de bizzat bunu istemeyenler; kontrollerindeki medya'nın gücünün kitleler tarafından farkedilmemesini, medya'nın gerçek anlamıyla bir "iktidar" aracı olduğunu farkedilmemesini, onun sadece bir eğlence aracı olarak görülmesini isteyenler tarafından.

Bu gücün, hemen akla gelebileceği gibi, "gerçeğin" bilimsel ya da "doğru haber verme" yönünde kullanılmadığı, kullanılmadığı belki de kullanılmadığı, artık hepimizin bildiği gibi bilimsel ya da akademik bir ilginin, bilgimin nesnesi olmaktan çok, günlük, sıradan, apaçık bir gerçektir. Bunun sonucu olarak, insanlar; sıradan insanlar, okumuşlar, profesyonel gazeteciler, aydınlar, hatta birçok ülkenin yöneticileri savaş devam ederken ve savaşın bitmesinin üstünden bunca zaman geçmesine rağmen hâlâ, savaşla ilgili gerçek bilgilere sahip değiller. Ya da daha doğru bir ifadeyle, savaşın her iki cephesiyle ilgili olarak aynı oranda bilgi sahibi değiller.

"Münafıklar"ın olağanüstü derecede kadar düşük kayıpları; insan kayıpları, sarfedilen parayıcı miktarı, harcanan kurşun, fırlatılan füze, kazayla fırlatılan füze, anılan bombalar, düşürülen ve kazayla düşen uçaklar tek tek biliniyor. Ama Irak cephesiyle ilgili olarak tek bir global gerçek var, bilmediğimiz: "Irak yerle bir oldu!" bilgi, Fransız Genelkurmay Başkanı Maurice Schmitz'in verdiği rakam. Schmitz, Fransız televizyonundan 21 Nisan 1991'de yayımlanan açıklamasında, "savaşta 50-100 bin Irak askerinin öldüğünü" söyledi. 50-100 bin! Çok kesin bir rakam değil mi? Ayrıca savaşta ölen Iraklı sivillerle ilgili böyle bir "resmi açıklama" duyma şansına, en azından benim bildiğim ka-

darıyla, çimeliye kadar sahip olmadık. Buna, savaşın sonra Irak'ta başlayan iç savaşta kayıplar ile İran ve Türkiye topraklarına sığınmak zorunda kalan Kürtlerin bu topraklarda olağanüstü güç koşullarda yaşamak zorunda kaldıkları dönemde verdikleri kayıpları da ekleyebilirsiniz.

Öte yandan, hemen her savaşta ve "olağanüstü dönem"de olduğu gibi, bu savaşta da bir kez daha, basın-yayın organlarında çalışanların, yani gazetecilerin, savaşla ilgili haber verme konusunda ne büyük zorluklarla yüzyüze yaşadıklarını görme fırsatını bulduk. Bu hem taraf hükümetlerin ve çatışan orduların uyguladıkları resmi sansür, hem de gazetecilerin ve bağlı buldukları basınyayın kuruluşlarının uyguladıkları oto-sansürden kaynaklandı.

Körfez Savaşı'nın ordular arasında bir savaş değil, teknolojiler arasında bir savaş olduğu genel olarak kabul edilen bir yarış-

Teknoloji bir kez daha "belirleyici" konuma yükseldi. Bu durumu medyalar arasındaki savaşta da geçerli olduğunu söylemek mümkün; mümkünün de ötesinde bu artık açık bir gerçek olarak ortada duruyor.

İlk çıktığı andan itibaren yazılı basına göre üstün olduğunu ortaya koyan elektronik yayıncılık; önce radyo, sonra da televizyon, Körfez Savaşı'ndaki yarışta kesin olarak yazılı basını geride bıraktı. Bu savaşta ilk kez ortaya çıkan şey, televizyonun artık uluslararası haber ajanslarını da geride bırakmış olmasıdır.

Uluslararası haber ajansları, Reuter, AP, AFP, DPA, TASS, v.b. en gelişmiş elektronik aygıtları kullanıyor olmaları ve büyük bilgisayar ağlarına sahip olmaları nedeniyle elektronik basına dahil edilebilirler. Doğaları gereği bu ajanslar, televizyon ve radyo kuruluşlarının da haber kaynakları arasındadırlar. Ancak, normal zamanlarda çok az görülen uluslararası haber ajanslarının uluslararası televizyon kanallarına haber kaynağı olarak göstermesi uygulaması, Körfez Savaşı sırasında artık "rutin" uygulama haline geldi. Öyle ki, sıcak savaşın başlangıcından itibaren uluslararası televizyon kanalları, özellikle de buna en hazırlıklı olan CNN, savaş konusundaki tek haber kaynağı haline geldiler.

Televizyonun yazılı basın ve haber ajanslarını geride bırakmasını biz, (Anadolu Ajansı Dış Haberler Servisi) ilk kez belki de

farkında olmadan, hava saldırısının başlan-
gıç anında yaşadık. Krizin başlangıcından
itibaren biz de herkes gibi, (ABD Başkanı
George Bush, Irak Devlet Başkanı Saddam
Hüseyin, Ürdün Kralı Hüseyin, zamanın İn-
giltere Başbakanı Margaret Thatcher)¹ bü-
romuzda CNN'i "izlemeye devam ediyör-
duk!" 17 Ocak 1991'in ilk saatlerinde CNN
muhabirleri, "gökte bir şeyler patlıyor, ha-
vayı fişekler gibi, patlamalar duyuyoruz" de-
dikleri anda, bunun hava saldırısı olduğunu
anlayıp, haberi abonelerimize geçtiğimizde,
belki de çok nadir olan bir şeyi başarmıştık:
Yerel bir haber ajansı, çok önemli ve herke-
sin olmasını beklediği bir olayı, aboneleri-
ne, uluslararası haber ajanslarından, hem de
10-12 dakika kadar önce ulaştırmıştı. Bunu
kendinizi övmek için söyleyiyordum.² Söy-
lemek istediğim, televizyonun, naklen yay-
ından dolayı, artık diğer basın-yayın or-
ganları karşısındaki üstünlüğünün kesim ola-
rak ortaya çıkmış olmasıdır.

Irak üzerinde "müttefik" bombardımanın
başlamasıyla birlikte, "zihinler üzerinde"³
de medyaların bombardımanı başlamıştı.
Ajans dış haberleri olarak bizler ise, tam bir
haber bombardımanının ortasında kalmış-
tık. 2 Ağustos'ta başlayan kriz ve tüm Doğu
Avrupa'yı siliş sürdüren dalga ve özellikle
Romanya'daki olağanüstü gelişmeler node-
niyle ağır bir bombardıman için önceden ha-
zırlıklı olmamıza rağmen, bu son bombardı-
man, tıpkı Irak'taki gerçek bombardıman
gibi, "tarihin gördüğü en büyük, en korkunç
bombardımandı!" Neye uğradığımızı şaşır-

naştık. Tabii hemen bombaları, yeni uçuşla-
raran haber ajansları ve CNN'den aldığımız
haberleri, elimize alıp patlamadan aboneler-
rimize aktarmaya başladık. Onlar da, o saat-
lerde halen uyumamış olan, bazıları da bom-
bardımanın başladığını şu ya da bu şekilde
öğrenerek uyanmış izleyicilerinin zihinle-
rinde patlamaya başladılar.

Büroda yaşananları tam bir çökün. Elbette
bu çökün ilk nedeni, "çıkacak", "çıkamaz ça-
nım", "nasıl olsa bir yerde dururlar"la geçen
5.5 aydan sonra bir savaşın başlamış olma-
sıydı. CNN muhabirlerinden birinin "gökta-
şığı" sandığı savaş uçakları Bağdat'ı bomba-
larken, biz haberlerin luzına yetişmeye çalı-
şıyorduk. Kendimizi ilk defa yaşadığımız
bir deneyimin içinde bulduk ve kapılıp git-
tik: "Müttefikler" bombalıyor, "Dünyanın 4.
büyük askeri gücü" Irak, "hemen hiç karpak
vermiyor, vermiyor"du! Bir süre geçtikten
sonra, savaşın ne zaman biteceği ile ilgili ha-
berler gelmeye başladı. Bu haberlerde, sava-
şın 72 saat, 3 gün, en fazla bir hafta içinde bi-
teceği söyleniyordu. Kendimize hep, "nasıl
olur?" diye soruyorduk. Bunun Irak'ı uatma-
mız, ya da acımamızla bir ilgisi yoktu. Daha
sonradan farkettik ki, gerek Irak'ın anp na-
mıdır, gerekse genel olarak Batı basınının
Irak'ın askeri gücü konusundaki şişirmeleri,
bizi nerdeyse "eşit" güçlerin çarpışacağı bir
savaş olacağı fikrine alıttırılmıştı. Daha sonra
bunun bilinçli olarak yapılan bir şey olduğu
da iddia edildi. İddialar ne olursa olsun,
Irak'ın abartılan askeri gücünü ve "niyetleri-
nin korkunçluğunu" ortaya koymayı amaç-

layan haberler, Kuveyt sorunu ortaya çıkma-
dan hemen önceki aylarda Irak'ın yapmaya
çalıştığı iddia edilen "Kıyamet Topu"nun
parçalarını Baatlı hükümetlerin gümrükler-
de el koymalarıyla ilgili bilinçli kampanya-
nın da katkısıyla, bu ülkeye karşı girişilen
korkunç bombardıman ve ekonomik ambar-
goyu haklı çıkarmada üzerine düşeni yaptı.

Ajansların geçtikleri haberler aşısında hiç
de beklenen şeyler değildi ve sabahın ilk
şaklarıyla, durumun hiç de ajansların ilk ba-
ta anlattığı gibi olmadığı konusunda tek tük
haberler gelmeye başlamıştı ki, biz de kendi-
mize geldik. En azından savaşın beklendiği
kadar erken bitemeyeceği belli oldu ve işler
belli bir "rutin"e oturdu.

Aynı şaşkınlığı kara savaşın başlan-
cında ve bitişinde bir kez daha yaşadık. Bu
kez, yine Irak'ın gücüyle ilgili haberler node-
niyle, kara savaşın hava savaşından (ne ka-
dar savaş denebilirse) daha uzun ve daha
kanlı olması bekleniyordu. Ama kara savaş
2-3 gün gibi kısa bir sürede bitti. Böylece
herkesle birlikte biz de, savaşın güçlerin gü-
cüyle ilgili olarak iki kez, ama farklı biçim-
lerde yamulduk.

Bundan şu sonucu çıkarabiliriz: Kitle ile-
tişim araçları ve doğal olarak onlara bağımlı
olan yerel iletişim odakları, savaş süresince
kamuoyuna güvenilir bilgiler sunamadılar.
Sundukları bilgiler, haberler, kaynakları ü-
buriyle tek taraflı ve dengesizdi.⁴ Şu elbette
söylenbilir: Bu güvenilir bilgiler gerekli
yerlerde, yani Baatlı devletlerin yönetim ka-
demelerinde vardı ve bu bilgilerin kamuoyu-
na açıklanması uygun görülmedi. Böyle bir
iddiaya ileri sürmek için yeterli kanıtlar, batı
devletlerin belli bir süre geçtikten sonra açıklan-
ılan gizli belgelerinde ve basının gayredir-
niyle ortaya çıkarılan bazı olaylarda yeterince
bol miktarda vardır. Bu durumda bile, bası-
nın özellikle olağanüstü durumlarda yöne-
timler tarafından nasıl manipüle edildiği or-
taya çıkmış olmaktadır.⁵

Körfez Savaşı, daha önce de değindiği-
miz gibi, televizyonun üstünlüğünü ortaya
çıkardı. Ancak bu görünüşün üstünlüğü an-
lamına gelmemeli. Gördüğümüzün, yani
"savaşın naklen yayılmasının" en ilginç
örneği, uzun menzilli füzelerin ateşlenme-
siyle ilgili haberlerde ortaya çıktı. Bu savaşla
birlikte ilk kez, ve bu savaşta naklen yayım
deyimini hakeden tek uygulama olarak, atı-
lan füzelerle ilgili arında verilen haberler
ortaya çıktı: Naklen füze saldırısı!

İsrail ve Sudi Arabistan'a düşen her Scud, naklen yayınlandı. Bu, televizyon karşısında çaresiz kalan haber ajanslarını umutsuz bir rekabet çabasına sürükledi; alınan bir füzenin neredeyse her dakikası yazılı olarak kanallarıyla verildiği biçimiyse, rutin bir Scud saldırısı haberinin verilmesi ile, spikerin bir futbol maçında rakip kaleye düzenlenen bir atım arlatması arasında pek bir fark yoktu: Irak bir Scud fırlattı; atım bağıladı. Scud havada yol alırken, hedef olması muhtemel yerlerde siretler çalıyor ve halk sığınaklara koşuyor; savunma hazır. Füzenin yönü, yani hedefi belirleniyor; savunma orada yoğunlaşıyor. Füzeye bir yerleşim merkezine düştü; gol. Füzeye meskun olmayan bir yere düştü; taç ya da out!

Böylece, havadaki bir füze, yani fırlatılan ve henüz hedefini bulmamış bir füze, yani daha gerçekleşmemiş, bitmemiş bir olay, haber ajansları tarafından haber olarak kullanıldı. Bunun "haber" kavramının içeriğini genişlettiği de iddia edilebilir. İçin, daha önce değindiğimiz boyutu, yani savaşın iki yanı ile ilgili eşit olmayan biçimde haberdar olabilmemiz boyutu ise bu örnekte daha vahim bir biçimde ve başka bir yönü ile ortaya çıkmaktadır. Irak'ın fırlattığı her bir füze havada katettiği yol boyunca izlenirken, Irak'ın çeşitli kentlerine yönelik, hemen hergün aralıksız devam eden ve 2. Dünya Savaşı ile Vietnam savaşındaki bombardımanları kat kat ağırlığı neredeyse iftiharla söylenen yoğun bombardımandan, sadece günlük döviz kuru verilir gibi rutin bir şey olarak bahsedildi: "Müttefikler Irak'a yönelik hava saldırılarını bugün de sürdürdüler." Üstelik bombardımanına evcilgeçirici bir isim de bulundu: "Hali bombardımanı!"⁶

II

"CNN Live, Biz Ölü"

Evet. Bu başlık belki de Türk ve Dünya izleyicisinin savaş karşısındaki konumunu ifade eden en iyi cümledir. Ama Iraklıların değil. İşin kötüsü, bu "canlı" yayından hiçbir şey öğrenemiyorduk. CNN muhabirlerinin ve diğer televizyon ekiplerinin buldukları yer, (en son Bağdat'ta kalan CNN muhabiri Peter Arnot dışında) hiç de cephe sayılmaz. CNN bile, Peter Arnot'ın verdiği haberler dışında işi hep, cephe kıyısı olarak tanımlayabileceğimiz yerlerden verdiği görüntülü radyo haberleri diyebileceğimiz haberlerle geçti. Yani sadece duyduklarını naklettiler ama haber vermediler. Verdikleri haberler bizim savaşla ilgili olarak bildiklerimize içerik olarak fazla bir şey katmıyordu.⁷

Ama, temel bir işlevi yerine getirmekte oldukça başarılıydı canlı haberler. Yani bizi ölü hale getirmekte. İletişim savaşın temel

bir unsuru haline gelmişti.⁸ "Üstünlüğünü hasama kabul etmekte tabiri gücü öne çıkarıyor, ama bu gücün sonuç alınması belirleyen her şey bilginin olanakları ve telekomünikasyon altyapısının iletişim araçlarıyla işiçe geçmesinden oluşan 'yeni iletişim makinesine'na dayanıyor."⁹

Bu özellikle kendisini, eskiden cephe gerisi denen savaşın orduların karşı karşıya geldiği coğrafi mekânın dışında kalan yerlerde gösterdi doğal olarak. Körfez Savaşında "cephe gerisi" kavramı da değişti. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan bölgesel savaşlara göre Vietnam Savaşı dışında katılan güçler ve süre açısından büyük olmakla beraber, yine de bir Dünya Savaşı boyutlarında olmayan bu savaşta, cephe gerisi iki dünya savaşındakinden daha büyüktü: Hem men hem de tüm Dünya.

Dünyanın Körfez'e en uzak bölgelerindeki, örneğin Latin Amerika'daki ülkeler bile bu savaşın dolaylı da olsa bir parçası olmaktan kurtulamadılar. Arjantin bile, Irak'la geçmişteki silah ticareti nesneliyle kendisini muhtemel tehditler altında hissederken, Şili gibi bazı ülkeler de ABD ile olan dayanışmalarını göstermek için Körfez'e askeri birlik göndermeye kalkıştılar.

Savaşa doğrudan taraf olmayanları da dahil olmak üzere, İsrail dışında nüfuslarının çoğu Müslüman olan Orta Doğu ülkeleri, kendilerini, bizzat savaşın tarafı olan ABD, İngiltere ve Fransa'dan daha çok birer cephe gerisi ülkesi konumunda hissettiler. Dolayısıyla bu ülkelerde, müttefikler ve onların yerel müttefikleri olan ülke hükümetleri, kitle iletişim araçlarını, savaşın cephe gerisindeki hedeflerin teslim alınması için kullandılar. Bunda en etkili olan araç ise hiç kuşkusuz, kitle iletişim araçlarına (isteseler bile) haber vermekte etkisiz hale getiren sansürdü. İkinci en etkili araç ise kuşkusuz bu ülkelerdeki, özellikle de Türkiye'deki radyo ve televizyon üzerindeki tekeldi. Türkiye için

hakuki açıdan sansürü hemiz belli olmayan Star 1 televizyonunun devlet tekeli iddiasının zayıflatıcı hiç bir etkisi olmadı. Çünkü konumuz açısından tekeli, aslında CNN tekeli idi. Daha sıcak savaşın ilk günlerinden itibaren TRT ve Star 1, CNN'in yerel antenleri gibi yayın yapıyor ve CNN haberlerini, dünyanın hiçbir yerinde aklı gelmediğinden emin olduğum harika bir yayıncılık anlayışı ile naklen tercüme etmeye başladılar. Ancak, bu tercüme yayıncılık, artık bilinmez, tercümanların yorulmasından mıdır, CNN'e verilecek fatranın kabarmasından mıdır, yaklaşık bir hafta sonra belli aralıklarla tercüme yayına döndü. Bu nedenle, çok "özel" bir televizyon kanalımızın olması, tüm iddiaların aksine, televizyon yayıncılığı alanında tekelin kısılmasına yol açmadı.

Sansür gelince, çimdi düşündüğümde kaç katlı bir sansür yaşadığımızı kestiremiyorum. İlk elde, kendi içinde kaç katlı olduğunu bilmediğimiz, Irak ve "müttefik" ülkelerin orduları ve hükümetleri tarafından uygulanan sansür vardı. Türk basın-yayın kuruluşları ilk resmi yayın sansürü ile, yetkilerimizin her alanında savaşa hazırlıksız olmalarının¹⁰ doğurduğu bir "lüzum" olarak, savaşın başlamasından 11 gün sonra, 28 Ocak günü yürürlüğe geldi. Bu tarihte Başbakanlığa bağlı Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü tüm basın yayını kuruluşlarına gönderdiği bir "yazım klavuzu" ile, Körfez Savaşı ile ilgili olarak verilecek haberlerde uyulması gereken kuralları bildirdi. Aslında bu uygulama, cephe ile ilgili haberlere yönelik olmaktan çok, Türkiye'nin savaşla ilgisinin gözlerden saklanması çabasına ve Türkiye'de savaş aleyhtarı kamuoyu oluşturulmasına yönelik yayınlara gözdağı vermeye yönelikti. Bu, "Yazım Klavuzu"num 4. maddesinde açıkça belliydi:

"4- Görevi katılan uçakların tipi, havalandığı veya indiği alanlar hakkında bilgilerin verilmemesi gerekmektedir."

AA olarak biz ise sansür uygulamasıyla daha önce karşılaştığımız. Bir gazetede yayınlanan ve taktip edilmeyen bir yazıya göre, AA "22 Ocak günü İncirlik hava üssünden yanlışlıkla ateşlenen Patriot füzesiyle, yerli halkın 'bir ateş parçası'na benzeyen düşen bir Amerikan uçağı haberini, aboneleri için servise koymadı."¹² Daha sonra, TRT'nin lavı ve Anadolu Ajansı'nın bazı haberleri verememesi, Uluslararası Haber ajansları tarafından biraz da alaylı bir dille abonelerine duyuruldu. Örneğin Reuter "AA'nın İncirlik'ten kalkın 25 ABD uçağına katıldığı bir görevle ilgili haber vermediğini", TRT'nin de CNN'i naklen yayınlarken, İncirlik Hava üssünden Irak'a düzenlenen bir haberin verilmeye başlanması üzerine, canlı yayını keserek, donuk manzara resimleri göstermeye başladığını" yazdı.¹³

III

Sonuç yerine.

Bu tarzda işleyen bir ağız içindeki insan ne yapabilir? Belki de hiç bir şey! Çünkü her zaman olduğu gibi, örgüdü olsalar bile, tek tek kişiler değil, kurumlar, hatta bu kurumların, medyaların işleyiş tarzı belirleyici olmaktadır kamuoyunun oluşumunda. Bu kişiler, aynı zamanda, bir fikir olarak aklı gelebilecek olan şeyi, yani iletişim aktarımını, (eğer becerilebilirse ki, beceremeyençikleri çok açıktır) bile düşünmezler. Çünkü, her halükarda, nasıl olursa olsun bilgi vermeye çalışmak, hiç vermemekten daha iyidir demeyelim ama, daha doğrudur, Peter Arnet'te buna benzer bir şeyler söylemekte ve sansürün verili olduğu koşullarda, haberin tümü verilmeyençse, haberin bir kısmının verilmemesinin gerekli olduğunu söylemektedir.

Sansürün kalkması ve daha adil(!) bir iletişim düzeninin kurulması için yapılabilecekler var elbette. Ağız içindeki insanın, içinde bulunduğu ağız işleyişini ortaya koyması, bu ağız işleyişine ilgili mistifikasyonları(tarafsız, doğru ve sansürlü haber veriyoruz!) ortadan kaldırmaya çalışması gibi. Ayrıca, bu ağız nasıl, hangi koşullarda, hangi sınırlar içinde çalıştığına, bağlılıklarını anlatarak, verdiği bilgilerin, haberlerin, sağlıklı bir değerlendirilmesi için gerekli parametreleri sunmak gibi.

Bizim çabalarımız yeterli olacak mıdır? Medya tarafından zihinleri şekillendirilen insanlar, medyanın kendisi hakkında yarattığı mistifikasyondan kurtulabilecek midir? Nasıl kurulacaktır? Fransız düşünür Coenstus Costaradiis'in Liberation'da çıkan bir yazısında söylediği şu cümlelerin bu sorulara vereceğimiz yanılar için bir başlangıç

noktası olabileceğini düşünüyorum: "Hal kin kendi kendisini değiştirmesi gerekir. Bu değişiklikler herkes kullanılabilir. Kendini değiştirerek, mümkün olduğunca etrafında konuşarak, bu çevreyi değiştirmeye zorlayarak."¹⁴

Ben de konuştum!

EK:

AA Dış haberler servisinin yayınladığı uluslararası haber ajanslarından alınan haberlerde Körfez Savağı.

AA Dış haberler servisinin uluslararası haber ajanslarından alınan "Dış" ve "Diplomasi" kodlarıyla yayınladığı haberlere bakıldığında da, Körfez Savağı ile ilgili olarak verilen haberlerde, çatışmanın her iki yanıyla ilgili eşit bilgilendirme olmadığı görülmektedir. Bu hafta içi kapsayın bu başlıkta, uluslararası haber ajanslarından alınarak yayınlanan haberlerde Körfez Savağı ile ilgili haberlerin oranı, Körfez Savağı ile ilgili haberlerde "mütefik" ülkelerden kaynaklanan, onlarla ilgili haberlerle, Irak ve bu ülkeyi destekleyen, ya da Mütefikler karşısında olan ülke kaynaklı haberler karşılaştırılmıştır.

Dipnotlar

- (1) Yaprak Özer, Savaş ve Barışın Güneş, 20 Nisan 1991, 13.
- (2) Yalnız burada değinmeden geçemeyeceğim bir şey var. AA, 2. Dünya Savağı'nın başladığını "atlamış" bir ajans olduğu için, bizim Körfez Savağı'nın başlangıcını atlamamız olamaz, teknolojinin "kalitemizi yükselttiğinin" bir göstergesi olarak algılanabilir!
- (3) Medyaların zihinler üzerindeki bombardmanı ve bunun etkileri konusundaki bir tartışma için bakınız, Aydın Uğur, Zihinlerimizin Yeni Efendileri: Medyalar, Birikim, no:25, Mayıs 1991.
- (4) Bu konuda rakamlar için EK'e bakınız.
- (5) Bu dönemde Körfez Savağı'nda her iki tarafca nasıl kullanıldığını örnekleri için bakınız Yaprak Özer, Savaş ve Barışın Güneş, 19-22 Nisan 1991.
- (6) Ruşen Çakır, Bu da bize darı olsun. Birikim, no:22, Şubat 1991, ss. 76-77.
- (7) Ümâ Kavranç, Birikim, no:22, Şubat 1991.
- (8) Aydın Uğur, Birikim, no:25, Mayıs 1991.
- (9) Bu konunun farkına da bizim, yeni Türklerin herkesten önce vardığımız söyleyebilir. Bir büyüğümüz yıllar önce "muhabereci muhabere olmaz" demişti.
- (10) Aydın Uğur, Birikim, no:26, Mayıs 1991, s. 13.

1 Ocak-5 Ocak 1991

(Hava saldırısından önceki dönem)	
Toplam dış haber sayısı	256
Körfez haberlerinin oranı	%47,6
Mütefiklerle ilgili haber oranı	%79
Irakla ilgili haber oranı	%21

15 Şubat-19 Şubat

(Hava saldırısının sürdüğü dönem)	
Toplam dış haber sayısı	384
Körfez haberlerinin oranı	%69
Mütefiklerle ilgili haber oranı	%73
Irakla ilgili haber oranı	%27

Bu tablodan iki şey çıkıyor:

1) Körfezle ilgili haberlerde, çatışmanın iki tarafı ilgili açık bir eşitsizlik vardır. Yani iki tarafı ilgili olarak aynı oranda haber verilmemekte, iki taraf aynı oranda sesini kamuoyuna duyurma şansına sahip olamamaktadır. Hava saldırısının başladığı dönemde Irak'la ilgili ya da Irak kaynaklı haberlerde görülen küçük artış, bu ülkeden bu ülkeye yardım etmek isteyenlerin korkmuş hava saldırısı karşısındaki umutsuz çabalarının ürünü olarak görülebilir.

2) Savaş gündeminin tamamını (kara saldırısının başladığı ilk hafta içinde AA Dış Haberler Servisinin yayınladığı haberlerden Körfez Savağı ile ilgili olanlardan sayı 5'i geçmemektedir) kaplamakta, böylece diğer sorunların umutluluğuna, en azından eritilmesine, gözden kaçmasına neden olmaktadır.

(11) Aynı başarısızlığın basın-yayın kuruluşlarında da olduğu ortay çıktı. Anlaşıldı ki, Türkiye'de savaş muhabiri yok. Gazetelerin "savaş hazırlık"ta olduğu en iyi örneği ise, sığınak ve gaz maskesi konusunda yaşadığımız tek kelimeyle "retazet" olarak nitelendirilecek olaylardı. Bir ilin en büyük yetkilisi ni bir valimiz, sığınakların yerini "gizli okullar" gerekçesiyle gazetecilere söylemekten, gazeteciler her gün, bulmuş oldu madon ha belediye gibi, 2. Dünya Savağı'ndan kalma sığınakların bulunduğu haberleri yayınladı. Gaz maskesi konusunda bazı "bilim adamları"nın, maske yerine çamaşır suyunu batırılmış havlu kullanmamız talep ederken, Bakanlarımız "gaz maskesi takanlara güleceklerini" söyleyebildiler. Sonuç olarak bu resmi tevdimde anlaşıldı ki, Türk halkının medyasının yansısı, kimyasal silahlara karşı da başı sıkıştı. Vamış. Ama Türk halkı için en büyük sorun bu tür yetkililere karşı olan bağlılığı olduğunu söylerseniz insanın kimse bana kızmaz.

- (12) Yaprak Özer, Savaş ve Barışın Güneş, 22 Nisan 1991, s.13.
- (13) Reuter, 20.01.1991. Uluslararası haber servisi.
- (14) Aktarın Ahmet İncel, Körfez Savağı'nın Öncüsündeki Gerçekler. Birikim, no:22, Şubat 1991, s. 67-68.

Kamuoyu Kitle İletişim Araçları ve Şiddet

Mahmut OKTAY

İngiltere'nin Hull Üniversitesi'nde Sosyoloji ve Sosyal Antropoloji dalında öğretim üyeleri olan Martin Shaw ve Roy Carr-Hill'in Körfez savaşının hemen başlarında yaptıkları bir alan araştırması, İngiliz halkının bu konudaki tutumlarını ve düşüncelerini sergilemesi açısından ilginç sonuçlar ortaya koymaktadır.

Bilindiği gibi, Körfez savaşındaki Irak kayıpları, 20 bin sivil olmak üzere, 40 bin ile 200 bin arasında tahmin edilirken İngiliz ve Amerikan kayıpları ise sırasıyla 23 ve 79 taburdan ibarettir. Ayrıca, Irak'ın nüfuzsahiplerini sonucu bir çok İsraili sivil de hayatını kaybetmiştir. Yazarlara göre, bu kayıpların birçoğu, çeşitli stratejik sebeplerle savaş esnasında bildirilmiyeyerek, her türlü Misinformasyon ve disinformasyon metodları devreye sokuldu. Bunun sonucunda ün, tek haber alma kaynakları kitle iletişim araçları olan kamuoyu ve halk, basında sivilen yoğun bir kitle imha hareketlerinden habersiz bir biçimde evlenmekle kısıtlanarak, saatlarında bereyan eden ve sadece tirajistik rakıtlarını verildiği ün edilen "terro" bir teknolojik savaş, bir kompleks sivilen acıya dönüşmesine izlediler. Kitle iletişim araçlarının yoğun bir şekilde kontrol altında tutulması yoluyla bir çünlence ve oluşturulan kamusal alan, sivil savaşa yansımaları kontrolün bir diğer savaş alanı olarak anılacaktır. Böylece, Vietnam savaşındaki yanlış tecrübelerden yordun, ABD ve İngiltere'de yapılan birçok kamuoyu yoklaması, Irak'a karşı geliştirilen barikatın, çoğunluk tarafından onaylandığını ortaya koymaktadır.

Shaw ve Hill'e göre yapılan bu araştırmalar, şu sorulara yeterince yanıt veremeyenlerdir: 1- İnsanlar, savaşın şiddetini nasıl algıladılar ve buna nasıl bir tepki gösterdiler? 2- İnsanlar, kendilerini kitle iletişim araçları tarafından sunulan mesajlar, varsayımlar ve iddialardan hangi şekilde etkilediler ve bunlara nasıl tepkiler gösterdiler? Böylece, kendi araştırmalarını yürütmeye karar veren araştırmacılar, 29 sorudan oluşan bir anketi uyguladılar. Hull ve Beverly bölgelerinin seç-

miş kütüphaneden tesadüfî yöntemle seçtikleri 1300 kişiden oluşan örnek gruba 7-11 Şubat arasında postaladılar. 22 Şubat gibi ateşkes yakın bir tarihte kalar geri yollanan 500 dolayındaki cevaplanmış soru kağıdı, araştırmacılara temel teşkil etti.

Araştırmacılar, İngiliz halkını temsil eden örnek grubun büyük bir çoğunluğunun (%80) İngiliz kuvvetlerinin bölgeye müdahalesini olumlu karşıladıkları, sadece %17 gibi küçük bir oranın buna karşı oldukları sonucunu elde etmişlerdir. Fakat %23 gibi büyüğe bir orandaki insan ise, savaş öncesi uygulanan müeyyidelerin (ambargo, abluka vs.) daha uzun bir süre sürdürülmesinden yana oldukları ve savaşa en son çare olarak bakıvurulması gerektiği yanıtını vermişlerdir.

İngiltere'nin savaşa niçin girdiği konusundaki soruya ise, "Irak'ı Kuveytten çıkarmak" (%60), "Birleşmiş Milletler Kararlarını Desteklemek" (%35), "Diktatörlere Karşı Çıkmak" (%37) gibi yanıtlar verilmmiştir. Genç yaşta ki örnekler arasında ise, "Petrol Rezervlerini Korumak", "ABD'yi Destekle-

mek" gibi cevaplara rastlanmıştır. Müneğlerin amaçlarının ne olması gerektiği sorusuna verilen cevaplar arasında ise şunlar ağırlıktadır: "Irak'ı Kuveytten Çıkarmak" (%69), "Saddam'ı Devirmek" (%40), "Irak'ın Savaş Makinesini İmha Etmek" (%22), "Filistin Sorununu ve Ortadoğu Sorunlarını Çözmek" (%37).

Saddam Hüseyin'in kişiliği hakkında ise, cevap verenlerin %80'i "tehlikeli bir insan" olduğu konusunda hemfikirlerdir. %36 oranındaki insan ise onu Hitler'e benzetmekte, %21'i deli olduğunu düşünmekte, sadece %4'ü Araplar için mücadele ettiğini iddia etmektedir. Saddam'ı Hitler'e benzetmelerin çoğunluğu, 2. Dünya Savaşını yaşamış olan yaşlı insanlar ile, Muhafazakar parti seçmenleri teşkil etmektedir. Saddam'ı "deli" olarak görenler ise daha çok genç nüfus ve İşçi Partisi seçmenleri olmuştur. "Kalite" gazeteleri okuyanlar ile Star ve Sun gibi tabloid gazeteleri okuyanlar kıyaslandığında ise, ikinci gruba oluşturanlar arasında, Hitler ve delilik ile ilgili teşhisler çok daha ağır basmıştır.

Araştırmanın hedef kitlesinin savaştaki çiddeti algılaması biçimini ölçmek amacıyla sorulan, "Aşağıdaki Durumlardan Hangisi Sizin Müteakiklerin Irak'a Yöneltilenleri Hava Saldırılarına Tanımlanmaktadır?" sorusuna verilen yanıtların %82'si belirlenmiş stra-

tejik hedeflere kesin vurular ve minimum sivil ölüm "geçinde olma"; %41'i ise "Cesur müttefik havaçıların yarına harekâtı" ve %51 "Video ve bilgisayar oyunları" gibi yanıtlar vermişlerdir. Sadece %8 oranındaki cevap "Yoğun bombardıman ve kabul edilemez sivil kayıplar" şeklinde bir tanımlama getirmektedir. Potansiyel ölüm ihtimali üzerine sorulan soruya ise tüm denekler İngiliz servis personelinin hayatları hakkında "Çok endişeli" oldukları cevabını vermişlerdir. Bunların içinde Amerikalı askerler konusunda duyulan endişeler diğerlerine nazaran daha fazla olmakla birlikte, İsraili ve Suudi Arap askerleri için duyulan endişe ve ilgi hemen hemen eşittir. Önemli bir azınlık, Iraklı siviller hakkında herhangi bir endişe duymazken, daha büyük orandaki bir azınlık da Iraklı askerlerin hayatları konusunda bir ilgi ve endişe duymamaktadır. %20 oranındaki yanıt ise, Iraklı askerler dahil tüm gruplar için "Çok endişe" duyduklarını ifade etmişlerdir.

Körfez savaşının şiddetli Batılı toplumlar için hem mesafe bakımından uzaktı olduğu hem de savaşa ait gerçek görüntüler çok nadir olarak yansıtıldığı halde, bunun etkileri İngiliz halkı için oldukça belirgin olmuştur.

Örneğin, yanıt verenlerin %3'u Körfez'de hizmet veren yakın aile fertleri bulunduğuna, %2'si gene bu bölgede sivil yakınlara olduğunu, %13'ü Körfezdeki arkadaşları veya yakınları için endişe duyduklarını bildirmişlerdi. %56 oranındaki yanıtta ise, ailenin diğer fertlerinin, özellikle çocuklar ve gençlerin, savaşın şiddetinden dolayı bir biçimde etkilendiklerini bildiren tepkiler alınmıştır. %31 oranındaki denek ise, savaşın sebep olduğu şiddetten "genel" olarak etkilendiklerini söylemiştir. Hisse senetlerinin düşmesi, tatil rezervasyonlarının iptal edilmesi gibi sonuçlar bu genel endişenin neticesidir. Kadınlar, yaşlılar ve kalite gazetelerin okuyucularının savaştan duydukları genel endişe, erkekler, genç yetişkinler ve tabloid gazete okuyucularına nazaran daha büyük orandadır.

Araştırmaya göre, Körfez savaşı, İngiliz toplumundaki birçok kişi için tamamen kitle iletişim araçlarından öğrendikleri bir olaydır. Örnek grubun %85'i Tv'yi, %54'ü ulusal bir gazeteyi, %71'i ise yerel bir gazeteyi (Hull Daily Mail) sürekli izlemektedirler. Tv'yi izleyenlerin %79'u "haber almak için", %39'u "Endişelendikleri için", %7'si "korktukları için", %5'i "cazip ve heyecan verici

buldukları için" izlemektedirler. İzleyicilerin çoğunluğu, tüm medyaları "Savaşa Karşı hassas ve makul bir tutum takındıkları" yolunda hem fikir olmuşlardır. Medyalarla "Savaşı Övücü" yayın yapıldığı şeklinde yanıt verenlerin sayısı ise "savaşı fazla eleştiriyorlar" diyenlerden fazladır.

Yaş ve cinsiyet açısından bakıldığında ise, erkeklerin %38'i, kadınların %21'i, yaşlıların %32'si, gençlerin %26'sı, savaşa kuvvetle onaylamaktadırlar. Kadınların %39'u, Tv'nin savaşı övücü yayın yaptığını söylerken, bu oran erkeklerde %27'dir. Kadınlar (%57) erkeklere (%36) nazaran savaşın daha fazla endişelidirler. Yanıt verenlerin siyasi görüşlere göre dağılımı ise şöyledir: Muhafazakarlar %32, İşçi Partisi %36, Liberal Demokratlar %7, Yeşiller %2, oy vermeyeceğini söyleyenler %5, bilmiyorum diyenler %14, cevap vermeyenler %4. Muhafazakarlar, diğer gruplara nazaran İngiliz ve ABD'ilerin hayatlarından daha fazla endişeliler; Tv'yi enformatif görmekte ve Tv'nin aşırı vatanperver (Patriotic) yayın yapmadığını söylemekteiler.

Sonuç olarak, büyük çoğunluk, genelde, tv'nin yazılı basından daha önemli bir haber kaynağı olduğunu belirtmiştir. Örnek gruba dahil olanların büyük bir çoğunluğu için savaş uzaktaki bir olaydır ve savaşa karşı gösterdikleri reaksiyonlar çeşitli sosyal ve kültürel etkilerle olduğu kadar, daha çok kitle iletişim araçları yoluyla biçimlenmektedir. Araştırma sonucunun bulgularına göre, Papa'nın savaş karşıtı olmasına karşın katolikler savaş taraftarıdır; Kadınlar erkeklere nazaran daha barışçı eğilimler içindedir; gençler yaşlılara nazaran daha fazla savaşa aleyhtardır; fakat gençler savaştan daha fazla etkilenmekte ve heyecanlanmaktadır. Savaş birçok insan için, televizyon ve basın tarafından nakledilen bir olay niteliği taşımıştır. Sorulara yanıt veren insanlar, kültürel alışkanlıklar ve yaş, cinsiyet, siyasal görüş vb. gibi unsurların etkisiyle olduğu kadar, belki daha fazla oranda, medya tarafından oluşturulan değer yargılarına yanıt veren cevaplar vermişlerdir. Bunu yaparken ise bir medyayı diğer bir medyaya, örneğin tv'yi ulusal veya yerel basına standartlarıyla kıyaslayarak düşünmüşler ve yanılamışlardır. Televizyonun tekdüzelğine karşın, toplumdaki çok nitelikli yanıt veren ulusal ve yerel nitelikteki yazılı basının, karmaşık toplum yapısının vazgeçilmez bir ihtiyacı olduğu da ortaya çıkmıştır.

Savaşma Sıvış

Tan ORAL

Savaş istemiyorum. Savaş, savaşmak, savaşmamak, savaşırılmak istemiyorum. Diyebilirsiniz ki sana soran mı oldu şimdi? Doğru, son savaşı çıkartanlar bana sormadılar. Ne Kuveyt Emiri, ne Saddam, ne de Bush sordu. Ama sorsalardı herşey gerçekten başka türlü olurdu, bana inanıyorum.

Dünya savaşlarına 1.Dünya Savaşı 2. Dünya savaşı diye numara verilmeğe başlanınca, 3. Dünya savaşı da beklenen doğal bir olay oluvermişti. Biz böyle büyüdük, 3. Dünya savaşının kaçınılmaz olduğunu bize belirttiler. Sonra da bu dehşetten kurtulmak için, yıldızlar arasında olacaktı. Yani bizi pek ilgilendirmiyordu. Çizgi filmlerin, resinli romanların konusu olmuştu artık.

Ama öte yandan, gerçekleştirilebilir bir barışa olan inanç da büyüdü ve yayıldı. Bunun böyle olması için hem sanat, hem kültür, hem siyaset ciddi biçimde eyleme geçti. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra 40 yıl süren zorlu bir çabayla barış ayakta tutulmaya çalışıldı. Bu arada giderek küçülmekte olan dünyadan söz edildi hep. Gerçekten de bugünün dünyası däne göre daha küçük. İnsanlar daha burun buruna.. Birbirini bu kadar yakından algılayan ve görmek zorunda kalan kişiler, birbirini iyi tanımak zorunda artık. Tanıyorlar da. Ben tanışıklığım barışıklıkla getireceğine inandım her zaman. O yüzden çağdaş dünyada insanlara, ülkelerin birbirlerini daha yakından ve daha iyi tanımalarının, barış için bir güvence olacağına inanmakta devam ediyorum.

Bir başka barış güvencesi de sanıyorum, insanların da, toplumların da kaybedecekleri birşeylerinin bulunması. Gerçekten de, güçlü barış akımları, daha çok, güçlü refah ülkelerinin halkları arasında buş gösterdi. Gerçi savaşı da çoğunlukla o ülkeler çıkardı ya..

Yine de 40 yıldır barışı savuna savuna, kendi adına söylersem, ben buna inanmaya başlamıştım. Yani artık, galiba savaş felaketinden insanlar kurtulmaya yüz tutmuşlardı. Bundan sonra kolay kolay böyle bir çığlıkta kalkışmazlardı.

Bir denge, dünya barışını korumaktaydı, doğu ve batı arasındaki denge.. Yıllarca soğuk savaş adıyla bu denge korundu, güde kalıcılık da kazınmaya başladı. Silahsızlanma anlaşmaları yapıyor, silahlar birer ikişer, kirilüyordu. Sanırım 'barış' geli-

yorda dünyaya. İşte tam bu güzel inanlar içindeyken, Irak Kuveyt'e girdi ve dünya yerinden oynadı. 1 Eylül Dünya Barış Günü 1990 yılında dramatik bir biçimde kutlandı.

Şimdi gerçekten ben savaş istemiyorum. Ama, bunu bana sormadılar ve bu savaşı çıkarttılar. Eğer sorsaydılar ya da sormamış da olsalar, yine de etkili olabilir miydim? Ben evet etkili olabilirdim veya etkili olahilirdi diye düşünüyorum. Çünkü başka bir çare göremiyorum. Savaş oturduğumuz yerden bize izleten çağdaş teknoloji, savaşa karşı çıkmak için de işe yaratabilir. Savaş kararını politikacılar veriyor. Silah üreticileri bu kararı zorluyor. Barışseverler de onları zorlamadılar, aynı olanakları kullanarak. Ve bu oyunu bozma çabası içinde olmalıydılar. Nasıl nasıl olacak bu?

Savaşa karar verecek olan,savaşacak olan insanları kesinlikle buna inandırmak, ikna etmek zorundalar. Başka çareleri yok! Evet savaş silahla yapıldığı gibi, savaşa da silah zoruyla gidilir. Kimse savaşa kendiliğinden gitmez. Ama yalnız silahzorunla da savaşa gönderilemiyor insanlar. Bir peylete inandırılmaları gerekiyor. Yani savaş kararı verenler, savaşacak olan insanları bu savaşa ve onun sonuçlarına inandırmak zorundadılar.

Demokrasilerde ve otokrasilerde bu iş belki farklı oluyor. Ama her ikisinde de insanlar vaatlerle, korkutmacalarla, kahramanlıklar ve geçmişteki örneklerle kandırılıyorlar. Kısacası bu iş bir tek biçimde, o

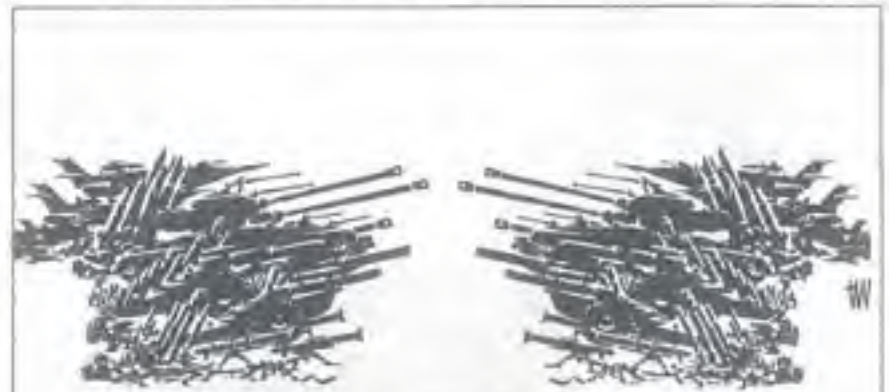
da yalan söylenerek yapılıyor. Yalan işe yarıyor bu konuda. Yalan bir zahir, öldüdücü bir zehir ise, mizah da bir panzehir sayılmalı hencede, yalanı açığa çıkartan bir panzehir. Mizah böyle bir ortamda yararlı olabiliyor. Gelişmiş teknoloji içindeki iletişimin daha sağlıklı yürütmesine yarıyor. Bu önemli çünkü, "kitleler safır, yalana inanmaya eğilimlidir, hele büyük yalanlara inanmaya çok daha eğilimlidir". Bu sözler Hitler'in ve o bunu 2. Dünya Savaşında çok iyi uyguladı.

Dediklerimi özetlersem politikacılar, yani savaş kararı verecek olanlar, toplumla iletişim kurma ve onu etkileme konusunda son derece becerikliler ve her zaman güçlü konumdalar. Onların peşlerini bırakmamak gerek. Burada birdenbire demokrasi'nin ve 'basın özgürlüğü'nün barış için ne kadar gerekli olduğunu hemen görebiliyor insan.

Yine de televizyonun tek yanlı yoğun baskısı, iletişim tekellerinin varlığı ve demokrasilerdeki eksiklikler düşünülduğünde, basın özgürlüğünün sağlıklı iletişim için bazen yetersiz kaldığı görülebiliyor. Bu durumda sanırım 'mizah' için içine girecektir. Çünkü mizah'sal iletişim için özgürlük koşulu yoktur. Özgürlük olmasa da mizah işini yapar, hatta bazen daha da fazla yapar!

Sonuç olarak, politikacılara savaşma, savaşırma ortamı yakalama şansı vermemek gerek. Her yolu, basın özgürlüğünü ve onun yetmediği yerde mizah'ı usanmadan kullanmak ve barışı usanmadan istemek, savaş kararı verme olasılığı bulunanları yine usanmadan kollamak ve bu tutumu bir yaşam biçimi haline getirmek gerekiyor.

Yani barışçıl bir çorbada tuzunun olması gerekiyor insanın...

BÜTÜN SİLAHLAR BİRDOĞRU KULLANILMAK İÇİN ÖRETELİRLER

All guns are made to be used one day.
Toutes les armes sont faites afin d'être utilisées un jour.
Waffen werden hergestellt, um sie eines Tages einzusetzen zu können.
Todas las armas son hechas para usarse algún día.
لصنع الأسلحة لغرض استخدامها يوماً ما

Haber Araçları ve Uluslararası Anlaşmazlıklar

19-20 Haziran 1991 İstanbul

Tarabya Oteli

Konferans Programı

19 Haziran Çarşamba

Saat 10: Açılış Konuşmaları

- Nurettin Sözen (İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı)
Nezih Demirkent (Gazeteciler Cemiyeti Başkanı)
Hüsamettin Ünsal (İLAD Genel Sekreteri)
Cees J.Hamelink (IAMCR Başkanı)

Saat 11: Sabah Birinci Oturum:

"Körfez Savaşının izlenmesinde propaganda ve enformasyon çarpıtılması"

Oturum Başkanı : Howard Frederick
Tartışmacı : George Gerbner
Bildiriler :

- Rune Ottosen (Norveç), *"Niçin Savaşın ilk kurbanı Gerçekdir?"*
Stig Nohrstedt (Norveç), *"Haber Havuzu Yaratarak Hükümetmek"*
"Haber Havuzuna dahil Olmayan Bazı Gazetecilerin gözüyle Körfez Savaşındaki Habercilik"
Pierre Marie Fayard (Fransa), *"Körfez Savaşı : Kriz Anlarında Medyaların Yönetimi"*
Robin Andersen (ABD), *"Basın, Kamu ve Yeni Dünya Düzeni : Medyaların Körfez Savaşını İzlemesi"*

Saat 14: Öğleden Sonra Birinci Oturum :

"Körfez Savaşının İzlenmesinde Propaganda ve Enformasyon Çarpıtılması" (Devam)

Oturum Başkanı : Howard Frederick

Tartışmacı : George Gerbner

Bildiriler :

- Yvonne Mignot-Lefebvre (Fransa), *"Medyaların Öteki Yüzü : Körfez Savaşında Medyaların Oynadığı Rolün Analizi"*
Bukhory İsmail (Malezya), *"Körfez Savaşı'nın Malezya'da İzlenişi"*
Richard Vincent (ABD), *"Haberlerin Meydana Gelişinde ve Manipülasyonunda Seçkinlerin Rolü : CNN'in Körfez Savaşı'nı İzleyiş Tarzına Yakından Bir Bakış"*
Kazem Motamed-Nejad (İran), *"Körfez Savaşı ve İran Basını : Günlük Tahran Gazetelerinin İçerik Analizi"*
Wolfgang Kleinwächter (Almanya), *"Gazetecilerin Hakları ve Askeri Çatışmalarda Sansür Sorunu"*

Saat 16.30 : Öğleden Sonra İkinci Oturum :

"Sosyolojik ve Toplumsal Cinsiyet Boyutlarıyla Körfez Savaşı Haberciliği"

Oturum Başkanları : Madeleine Kleberg ve Olga Linne

Bildiriler :

- Nurçay Türkoğlu (Türkiye), *"Sosyolojik ve Toplumsal Cinsiyet Boyutlarıyla Körfez Savaşı Haberciliği"*
Bradley Greenberg (ABD), *"Çöl Fırtınası'nın Medyalarca İzlenişinin Kişiler Bakımından Geçerliliği ve Yanıltılması"*

Ken Roach (ABD), "Cinsiyetçilik ve Militarizm"

Horam Nain (Malezya), "Sorunlara Etnik Çehre
Vermek : Devlet, Malezya
Basını ve Batı Asya'da
Savaş"

Ken Mahoney (İngiltere), "Krizler ve Tasavvurlar :
Medyalarda Kadınlar ve
Savaş"

12 Haziran Perşembe

Sabah Birinci Oturum :

"Enformasyon Teknolojileri, Anlaşmazlık ve Körfez Savaşı"

Oturum Başkanı : Farrel Corcoran

Bildiriler :

Ali Aksoy (İngiltere), "Körfez Savaşında Teknoloji,
Ahlak ve Şiddet"

Farrel Corcoran (İrlanda), "Enformasyon Bağımlılığı
ve Körfez Savaşı Haberciliği
: Avrupa Topluluğu
Bünyesinde Ortak Bir
Kültürel, Askeri ve Dış
İlişkiler Politikasının Evrimi
Üzerindeki Etkileri"

Ali Oğuz (Türkiye), "Haber Ağının İçinden"

Aliyem Uğur (Türkiye), "Bilincimizin Efendileri : Med-
yalar ve Çatışma Anlarında
Habercilik"

Sabah İkinci Oturum :

"Ekonomi Politik Açısından"

Oturum Başkanı : Vincent Mosco

Bildiriler :

William Mahoney (İngiltere), "Tek Taraflılık ve Eski
Dünya Düzeninde"

Kevin Robins (İngiltere), "Körfez Savaşından Ameri-
kan Psikozuna"

Mark Schulman (ABD), "Kuzey Amerika'da Yerel
Medyalarda Körfez Savaşı"

Saat 14.00 : Öğleden Sonra Birinci Oturum:

"Habercilik Konusunda Karşılaştırmalı Analiz"

Oturum Başkanı : David Paletz

Tartışmacı : John Cherian

Bildiriler :

Şermin Tekinalp (Türkiye), "Türkiye'nin Önde Gelen
Gazetelerinde Körfez Krizi"

Gadi Wolfsfeld (İsrail), "Sinyal Anlaşmazlıklarda Ha-
ber Araçlarının Rolü :
Körfez Savaşı Örneği"

Martin Shaw (İngiltere), "İngiltere'de Savaş
Haberciliğine Yanıtlar"

Anamaria Fadul (Brezilya), "Askerler, Savaş ve Enfor-
masyon : Karşılaştırmalı Bir
Analiz"

Saat 16.00 : Öğleden Sonra İkinci Oturum :

"Savaş Haberciliğinde Meslek Ahlakı"

Oturum Başkanı : Kaarle Nordenstreng

Görüş Bildirenler :

Yurdakul Fincancı (Türkiye), Ayseli Usluata
(Türkiye), Manuel Paresi
Maicas
(İspanya), Fernando Perrone
(Brezilya), Walter Jeahnig
(ABD), Michael Traber
(İngiltere), Awatof Abdel
Rahman (Mısır), Charles
Chikerema (Zimbabve),
P.Sainath (Hindistan)

Saat 18.00 Kapanış Oturumu:

Oturum Başkanı : Tayfun Akgöner

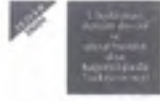
Panel Katılanlar :

George Gerbner (ABD), Hamid Mowlana (ABD),
Haluk Şahin (Türkiye)
Herbert I Schiller (ABD)

Kapanış Konuşması :

Gazeteciler Cemiyeti'nin Yeni Yayınları

TEZLER DİZİSİ

haberde
dışa
bağımlılık

İRİS ADIL

2. dünya
savaşında
türk basını

B. İZZAT
GÜVENİR

basında
ekonomik
bağımlılık

GÜVENİR
ERDOĞAN

kadın
gazeteciler

AYŞE
AKNER

basın
işletmeciliği

GENİS N.
BERBEROĞLU

gazetecilerin
korunması

SEVRA
ATILGAN

Gazeteciler Cemiyeti

Basın Sarayı Cağaloğlu - İstanbul Tel: 513 83 00 - Fax: 526 80 46